

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΩΝ ΤΕΧΝΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Οι επιπτώσεις και οι συνέπειες της πανδημίας στη διαχείριση και στη συντήρηση της πολιτισμικής κληρονομιάς.

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΚΑΜΙΝΑΡΗ ΑΓΑΘΗ-ΑΝΘΟΥΛΑ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: ΞΕΝΗ ΚΟΥΡΗ ΑΜ 52014049

ΑΘΗΝΑ, ΜΑΡΤΙΟΣ 2022

UNIVERSITY OF WEST ATTICA
SCHOOL OF APPLIED ARTS AND CULTURE
DEPARTMENT OF CONSERVATION OF ANTIQUITIES & WORKS OF ART

Diploma Thesis: The impact and the implications of the pandemic on the management and preservation of cultural heritage.

Student: Xenia Kouri 52014049

Supervisor: Kaminari Agathi-Anthoula

ATHENS, MARCH 2022

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΩΝ ΤΕΧΝΗΣ

Οι επιπτώσεις και οι συνέπειες της πανδημίας στη διαχείριση και στη συντήρηση της πολιτισμικής κληρονομιάς.

Μέλη Εξεταστικής Επιτροπής συμπεριλαμβανομένου και του Εισηγητή.

Η πτυχιακή/διπλωματική εργασία εξετάστηκε επιτυχώς από την κάτωθι Εξεταστική Επιτροπή:

Α/α	ΟΝΟΜΑ ΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΙΔΑ/ΙΔΙΟΤΗΤΑ	ΨΗΦΙΑΚΗ ΥΠΟΓΡΑΦΗ
1	ΑΓΑΘΗ ΑΝΘΟΥΛΑ ΚΑΜΙΝΑΡΗ	ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΣΥΝΕΡΓΑΤΗΣ/ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΣ ΥΠΟΤΡΟΦΟΣ	
2	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΧΟΥΛΗΣ	ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ	
3	ΜΑΡΙΑ ΧΑΤΖΙΔΑΚΗ	ΛΕΚΤΟΡΑΣ	

Δήλωση Συγγραφέα Πτυχιακής/Διπλωματικής Εργασίας

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Ξένη Κουρή του Στυλιανού, με αριθμό μητρώου 52014049 φοιτήτρια του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής της Σχολής Συντήρησης Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης του Τμήματος Εφαρμοσμένων Τεχνών και Πολιτισμού, δηλώνω υπεύθυνα ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της πτυχιακής/διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολο τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή και το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από έμένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου.»

Η Δηλούσα

Ξένη Κουρή

Ευχαριστίες

Ένα μεγάλο ευχαριστώ αρχικά στην επιβλέπουσα καθηγήτρια της πτυχιακής μου, την Δρ. Α. Καμινάρη, για την υποστήριξη και τις συμβουλές που μου έδειξε αλλά και για την βοήθεια που μου έδωσε καθ' όλη τη διάρκεια της διεκπεραίωσης της συγκεκριμένης εργασίας. Ένα ακόμα ευχαριστώ σε όλους τους κοντινούς μου ανθρώπους και την οικογένεια μου που με στήριξαν από το ξεκίνημα των σπουδών μου μέχρι το τέλος.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ-ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

Περίληψη

Σκοπός και αντικείμενο της παρούσας πτυχιακής είναι να παρουσιαστεί:

Αρχικά ποιες ήταν οι επιπτώσεις και οι δυσκολίες που επέφερε η πανδημία αυτή όχι μόνο στην καθημερινή ζωή και στη γενικότερη λειτουργία της κοινωνίας αλλά κυρίως και στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς και της συντήρησής της.

Κατόπιν, να παρουσιαστούν και οι συνέπειες της συγκεκριμένης πανδημίας στον τομέα αυτό που προαναφέρθηκε. Σ' ένα πρώτο στάδιο και πιο εισαγωγικό πρέπει σίγουρα να αναλυθεί το τί είναι μία πανδημία, από που μπορεί να προέρχεται, πώς εξαπλώνεται και πόσο εύκολα, πόσο σοβαρά μπορεί να γίνουν τα συμπτώματα που θα προκαλέσει σε όποιον νοσήσει και πώς γίνεται να προστατευτούμε από αυτό. Όλα τα παραπάνω θα αναλυθούν πιο λεπτομερώς και για ό,τι αφορά την πανδημία του κορωνοϊού που είναι και αυτή που μας απασχολεί στην συγκεκριμένη εργασία. Ακόμα αναλύεται και η ανταπόκριση που υπήρχε στο πρώτο ξέσπασμα της πανδημίας από το σύνολο της κοινωνίας και από τα μουσεία σε συνδυασμό και με μία αναδρομή σε προγενέστερες πανδημίες και την αντίστοιχη ανταπόκριση σε αυτές τότε. Πιο συγκεκριμένα, το επάγγελμα των συντηρητών επηρεάστηκε σε αρκετά μεγάλο βαθμό καθώς πολλοί ήταν αυτοί που τέθηκαν σε αναστολή εργασίας, δηλαδή έγινε παύση της εργασίας τους για άγνωστο χρονικό διάστημα με αμοιβή ενός επιδόματος, και δεν ήταν λίγοι εκείνοι που έχασαν τελείως τη δουλειά τους. Τα μουσεία υπέστησαν το μεγαλύτερο πλήγμα καθώς τα περισσότερα έκλεισαν σε παγκόσμιο επίπεδο με πολλά από αυτά να μην καταφέρουν να ξανά ανοίξουν ποτέ λόγω των οικονομικών δυσκολιών που αντιμετώπισαν, ενώ τα υπόλοιπα που κατάφεραν να επιβιώσουν, ανέπτυξαν αρκετά το διαδικτυακό τους κομμάτι για να παραμείνουν ενεργά για το κοινό. Τέλος, οι εξωτερικοί αρχαιολογικοί χώροι παρέμειναν εξίσου εκτεθειμένοι με κίνδυνο τους βανδαλισμούς λόγω έλλειψης προστασίας και φυσικής παρουσίας των υπεύθυνων των χώρων αυτών.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: κορωνοϊός, πανδημία, συντήρηση, πολιτισμική κληρονομιά, μουσεία, δημοπρασίες, αρχαιολογικοί χώροι.

ABSTRACT

The purpose and object of this dissertation is to present:

Initially, what were the effects and difficulties that this pandemic brought not only on our daily life and in general on the society, but also in the field of cultural heritage and its preservation.

Then, to present the consequences of this pandemic in the area mentioned above. In the initial introductory part, we must analyze what a pandemic is, its origin, how it spreads and how easily, how serious the symptoms of someone contracting the virus and how we can protect ourselves from this. All of the above will be analyzed in more detail regarding the coronavirus pandemic, which is the virus that concerns us in this project. The existing and current response to the first outbreak of the pandemic from the whole society and from the museums in combination with a flashback on previous pandemics and the corresponding response to them at that time is also analyzed. More specifically, the profession of conservators was affected to a great extent as many were suspended for an unknown period of time, economically supported by a subvention payment, and there were not a few who actually lost their job. Museums were widely affected as most of them closed worldwide with many never being able to reopen due to financial difficulties. The rest managed to develop their online network enough to remain active for the public. Finally, the archeological sites remained exposed to the risk of vandalism due to lack of security services and physical presence of those in charge of these sites.

KEY WORDS: corona virus, pandemic, conservation, cultural heritage, museums, auctions, archeological sites

Περιεχόμενα

Περίληψη	σελ.6
Εισαγωγή	σελ.9
1. Κυρίως Μέρος	σελ.10
1.1 Ορισμός πανδημίας.....	σελ.10
1.2 Ορισμός κορωνοϊού.....	σελ.11
1.3 Εξάπλωση του ιού.....	σελ.12
1.4 Μέτρα, η αντίδραση και η ανταπόκριση στη πανδημία στο γενικό πλαίσιο.....	σελ.16
1.5 Πώς τα μουσεία ανταποκρίθηκαν στην πανδημία.....	σελ.16
2. Προηγούμενες Πανδημίες	σελ.25
2.1 Προηγούμενες πανδημίες/αντίδραση- αντιμετώπιση.....	σελ.25
3. Επίδραση της πανδημίας στον τομέα της Συντήρησης της Πολιτισμικής Κληρονομιάς	σελ.28
4. Επίδραση της πανδημίας στα Μουσεία	σελ.37
5. Επίδραση της πανδημίας στους Αρχαιολογικούς χώρους	σελ.58
6. Επίδραση της πανδημίας στον τομέα των δημοπρασιών	σελ.62
7. Συμπεράσματα	σελ.66
8. Βιβλιογραφία	σελ.73

Εισαγωγή

Ενώ οι πανδημίες δεν ήταν ποτέ κάτι το άγνωστο στην ανθρώπινη ιστορία, τα τελευταία δύο χρόνια, 2019-2021, μία ακόμη πανδημία ήρθε να αφήσει το δικό της σημάδι. Η πανδημία του κορωνοϊού λοιπόν ξέσπασε τον χειμώνα του 2019 στην Κίνα και η εξάπλωση του χρειάστηκε λιγότερο από μερικούς μήνες για να επηρεάσει όλο τον πλανήτη. Ολόκληρος ο πλανήτης για μήνες βίωσε μια διαδικασία καραντίνας προκειμένου να ελαττώσει όσο το δυνατόν περισσότερο την εξάπλωση. Οι δυσκολίες που έπρεπε να αντιμετωπιστούν ήταν και είναι ακόμα και σήμερα πολλές, η προσαρμογή στον εργασιακό τομέα υπό συνθήκες που αναγκάζουν τους εργαζόμενους να μην έχουν επαφές με πολύ κόσμο προσθέτουν περισσότερο βάρος. Στην συγκεκριμένη εργασία παρουσιάζονται οι επιπτώσεις που επέφερε η πανδημία παγκοσμίως τις χρονιές 2019 (όπου ήταν το πρώτο ξέσπασμα) μέχρι και το πρώτο εξάμηνο του 2021, εστιάζόμενοι στις πληροφορίες που συλλέχθηκαν και αφορούν κυρίως στοιχεία και πρακτικές κυρίως του εξωτερικού. Επιπλέον αναλύονται με λεπτομέρειες όλα όσα χρειάζονται για να γνωρίζει κάποιος τι είναι μια πανδημία και τι μπορεί να προκαλέσει, φυσικά και σε ό,τι αφορά την πανδημία του κορωνοϊού. Επίσης αναλύονται σε ένα πιο γενικό πλαίσιο οι επιπτώσεις που επέφερε αυτό στην καθημερινότητα μας αλλά και πιο ειδικά στο επάγγελμα των συντηρητών, στα μουσεία, στους αρχαιολογικούς χώρους αλλά και στις δημοπρασίες, καθώς και αυτές αποτελούν ένα κομμάτι του καλλιτεχνικού κόσμου. Οι πληροφορίες για την εργασία αυτή πάρθηκαν από μελέτες μεγάλων οργανισμών όπως η UNESCO, το ICOM και το ICON, το Getty, το Nemo, το Europa Nostra αλλά και άλλων πιο μικρών οργανισμών ή πανεπιστημίων από επαγγελματίες ανθρώπους στον τομέα αυτό, στην προσπάθεια τους να μελετήσουν τις επιπτώσεις της πανδημίας. Πρώτα παρουσιάζονται ποιες είναι οι επιδράσεις και οι δυσκολίες που δημιουργήθηκαν και στη συνέχεια ποιες λύσεις πάρθηκαν για να αντιμετωπιστούν οι δυσκολίες αυτές. Υπάρχουν και τελικά συμπεράσματα που αναλύονται και παρουσιάζονται και μέσω διαγραμμάτων που δημιουργήθηκαν από τα δεδομένα όλων των μελετών που χρησιμοποιήθηκαν και μελετήθηκαν ώστε να γίνει πιο εύκολα κατανοητό το γενικό αποτέλεσμα.

ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Τι είναι πανδημία;

1.1 Ορισμός πανδημίας

Αρχικά η λέξη πανδημία προέρχεται από το συνδυασμό των λέξεων *πάν(όλος)* και *δήμος(πληθυσμός)* και σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (WHO-World Health Organization) ορίζεται ως μία επιδημία που συμβαίνει παγκοσμίως διασχίζοντας τα διεθνή σύνορα και συνήθως επηρεάζει μεγάλο αριθμό ανθρώπων. Μία πανδημία ουσιαστικά είναι η παγκόσμια εξάπλωση μίας νέας ασθένειας. Για παράδειγμα, όταν ένας νέος ιός εμφανίζεται και εξαπλώνεται σε όλο τον κόσμο και οι περισσότεροι δεν έχουν ανοσία δημιουργεί μία πανδημία. Συνήθως οι ιοί προηγούμενων πανδημιών προέρχονται από ιούς γρίπης ζώων. Πολλές φορές μια πανδημία γρίπης μπορεί να μοιάζει πολύ με μία εποχική γρίπη. Ωστόσο στην εποχική όσο και στην πανδημική γρίπη, ο συνολικός αριθμός των ατόμων που αρρωσταίνουν σοβαρά μπορεί να ποικίλει. Φυσικά, η σοβαρότητα του κινδύνου στις πανδημίες είναι υψηλότερη εξαιτίας του πολύ μεγαλύτερου αριθμού ατόμων που στερούνται προ υπάρχουσας ανοσίας στον νέο ιό. Η βασική διαφορά είναι πως στην τυπική εποχική γρίπη ο ασθενής μπορεί να αναρρώσει χωρίς κάποια θεραπεία και το μεγαλύτερο μέρος των θανάτων αποτελείται από άτομα μεγάλης ηλικίας ή από άτομα που πάσχουν από κάποια ιατρική πάθηση ενώ σε μία πανδημική γρίπη οι θάνατοι μπορεί να συμπεριλαμβάνουν ανθρώπους νεότερης ηλικίας.(WHO 2010)

1.2 Κορωνοϊός

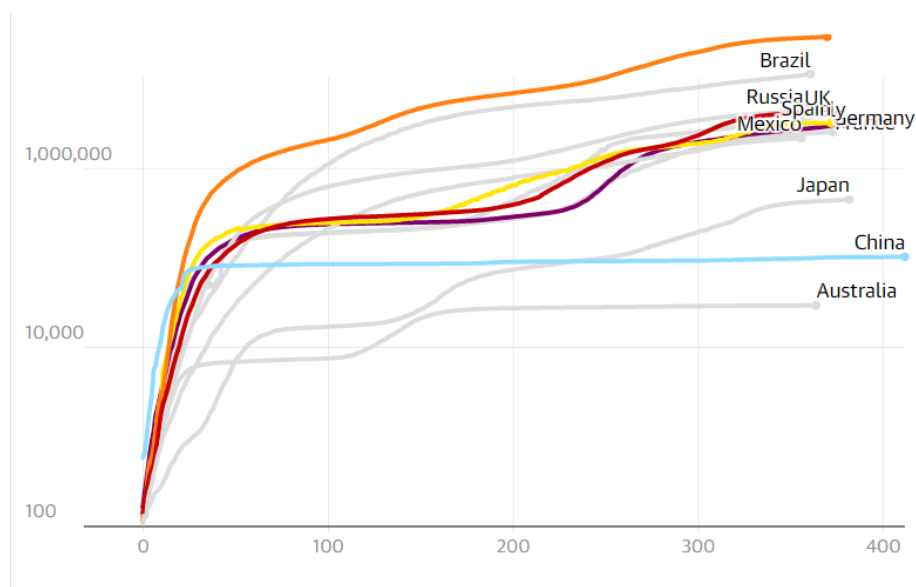
1.2 Ορισμός κορωνοϊού

Οι κορωνοϊοί, σύμφωνα με το Εθνικό Ινστιτούτο Αλλεργίας και Λοιμωδών Νοσημάτων (National Institute of Allergy and Infectious Diseases)των ΗΠΑ, είναι μία μεγάλη οικογένεια ιών που συνήθως προκαλούν ήπιες έως μέτριες ασθένειες του ανώτερου αναπνευστικού συστήματος όπως το κοινό κρυολόγημα. Οι ιοί αυτοί μπορούν να μολύνουν ανθρώπους και ζώα. Το SARS-CoV-2 έγινε γνωστό για πρώτη φορά ότι μολύνει ανθρώπους το 2019. Υπάρχουν πάρα πολλοί κορωνοϊοί, οι περισσότεροι από τους οποίους κυκλοφορούν ανάμεσα στα ζώα όπως χοίροι, καμήλες, νυχτερίδες και γάτες. Ωστόσο υπάρχουν και περιπτώσεις που οι ιοί αυτοί έχουν μεταπηδήσει στους ανθρώπους προκαλώντας ασθένειες άλλοτε πιο ήπιες μορφής και άλλοτε πιο σοβαρής μορφής ακόμα και θανατηφόρας. Οι κορωνοϊοί αυτοί είναι ο SARS coronavirus (SARS-CoV) που εμφανίστηκε τον Νοέμβριο 2002 και προκάλεσε σοβαρό οξύ αναπνευστικό σύνδρομο (SARS) και μέχρι το 2004 είχε εξαφανιστεί, το αναπνευστικό σύνδρομο της Μέσης Ανατολής (MERS) που προκαλείται από τον κορωνοϊό MERS-CoV και εμφανίστηκε τον Σεπτέμβριο του 2012 και μέχρι σήμερα συνεχίζει να προκαλεί τοπικά κρούσματα και ο τρίτος ιός που ονομάζεται SARS-CoV-2 που προκαλεί την ασθένεια του κορωνοϊού COVID-19, η οποία εμφανίστηκε στην Κίνα το Δεκέμβριο 2019, προκαλώντας παγκόσμια πανδημία σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας στις 11 Μαρτίου 2020. Ο ιός πιστεύεται ότι εξαπλώνεται από άτομο σε άτομο μέσω σταγονιδίων που απελευθερώνονται όταν ένα μολυσμένο άτομο βήχει ή φτερνίζεται. Μπορεί επίσης να εξαπλωθεί αγγίζοντας μία επιφάνεια με τον ιό και στη συνέχεια αγγίζοντας το στόμα, τη μύτη ή τα μάτια, αλλά αυτό είναι λιγότερο συχνό. (NIH *et al.* 2021, NCI 2021)

1.3 Εξάπλωση του ιού

Ο ιός πρωτοεμφανίστηκε στην πόλη Γουχάν της Κίνας τον Δεκέμβριο 2019. Συγκεκριμένα στις 31 Δεκεμβρίου του 2019 έγινε η μετάδοση του ιού από το ζώο στον άνθρωπο. Η προέλευση συνδέεται με μία αγορά στη Γουχάν, την πρωτεύουσα της Χουμπέι, όπου πωλούνται άγρια ζώα, αλλά ακόμα παραμένει άγνωστο από ποιο ζώο ακριβώς ξεκίνησε. Ύστερα η Κίνα ενημερώνει την Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας πως μεταξύ 31 του μήνα και 3 Ιανουαρίου βρέθηκαν 44 περιστατικά πνευμονίας άγνωστης αιτίας. Στις 6 Ιανουαρίου του 2020 οι κινέζικες αρχές απομονώνουν τον ύποπτο ιό και ταυτοποιείται πως είναι ένα καινούργιο είδος ιού που ανήκει στην οικογένεια των κορωνοϊών και περιλαμβάνει SARS (Severe Acute Respiratory Syndrome, δηλαδή σοβαρό οξύ αναπνευστικό σύνδρομο) και MERS (Middle East Respiratory Syndrome, δηλαδή αναπνευστικό σύνδρομο της Μέσης Ανατολής) και στις 9 πλέον Ιανουαρίου ανακοινώνεται ο πρώτος θάνατος εξαιτίας του ιού. Στις 13 με 15 Ιανουαρίου αξιωματούχοι από την Ταϊλάνδη επιβεβαιώνουν κρούσματα στη χώρα τους από ανθρώπους που είχαν ταξιδέψει προηγουμένως στην Κίνα. Αυτά θεωρούνται και τα πρώτα κρούσματα εκτός Κίνας. Στις 17 Ιανουαρίου αρχίζει να γίνεται εντατικός έλεγχος των επιβατών στα αεροδρόμια των ΗΠΑ σε όσους έρχονται από την Γουχάν αλλά και την Κίνα γενικότερα. Στις 21 του ίδιου μήνα επιβεβαιώνεται το πρώτο κρούσμα του ιού στην Ουάσιγκτον και ήταν ενός άνδρας που είχε επιστρέψει από ταξίδι στη Γουχάν συγκεκριμένα. Στις 23 του μήνα η πόλη Γουχάν καθώς και άλλες γύρω πόλεις μπαίνουν σε καραντίνα. Τέλος του μήνα στις 24 τα νοσοκομεία στη Κίνα έχουν ήδη αρχίσει να πιέζονται πολύ από τον γρήγορα αυξανόμενο αριθμό των ασθενών με κορωνοϊό, καθώς ακόμα δεν είναι κατανοητό πώς λειτουργεί αυτή η ασθένεια και ούτε υπάρχει ακόμα κατάλληλη θεραπεία. Ένα μήνα μετά από την αναφορά της Κίνας για τα ύποπτα κρούσματα, δηλαδή στις 31 Ιανουαρίου του 2020 το Ηνωμένο Βασίλειο ανακοινώνει το πρώτο κρούσμα. Στις 11 Φεβρουαρίου δίνεται το όνομα της ασθένειας, Covid-19. Μέσα στο Φεβρουάριο, συγκεκριμένα στις 14 του μήνα του 2020 αρχίζουν να ανακοινώνονται επιβεβαιωμένα κρούσματα στην Αφρική, στη Γαλλία (και ένας επιβεβαιωμένος θάνατος ακόμα από τον ιό) και στις 23 στην Ιταλία (με τρεις επιβεβαιωμένους θανάτους και ακύρωση εκδηλώσεων). Στις 8 Μαρτίου η περιοχή της Λομβαρδίας, περιφέρεια της βόρειας Ιταλίας φαίνεται ότι είναι από τις πιο άσχημα μολυσμένες και μπαίνει σε καραντίνα. Όπως φαίνεται, μέσα σε ένα μήνα ο ιός είχε ήδη εξαπλωθεί με μεγάλη ταχύτητα μέχρι την Ευρώπη. (Sean Clarke *et al.* 2020)

Μέχρι τις 11 Μαρτίου που ανακοινώθηκε επίσημα από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας πως η ασθένεια αυτή αποτελεί πανδημία, πολλές χώρες ήταν εντελώς απροετοίμαστες για όλο αυτό οπότε έγινε και πολύ μεγάλη εξάπλωση του ιού, όπως στην Ισπανία όπου ανακοινώθηκαν 100 θάνατοι σε μία μέρα. Μέχρι τον Απρίλιο, οι περισσότερες χώρες της Ευρώπης τέθηκαν σε καραντίνα συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας όπου η καραντίνα ξεκίνησε μέσα Μαρτίου. Μέχρι και τις 8 Απριλίου 2020 περισσότεροι από 88.000 άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους και περισσότεροι από 1.500.000 μολύνθηκαν. Παρακάτω σύμφωνα και με τις εικόνες 1-5, παρατίθενται ορισμένα διαγράμματα που παρουσιάζουν την κατάσταση της πανδημίας σε παγκόσμιο επίπεδο σε διάφορες φάσεις. (Sean Clarke *et al.* 2020)

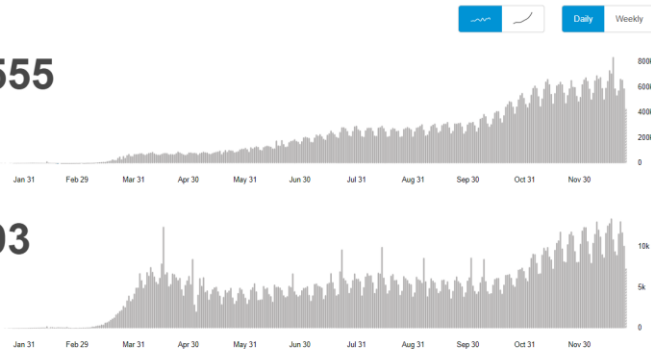
Εικόνα 1. Πηγή: John Hopkins CSSE (Center of System Science and Engineering) Note, Το CSSE αναφέρει ότι οι αριθμοί του βασίζονται σε δημόσια διαθέσιμα δεδομένα από πολλαπλές πηγές, τα οποία δεν συμφωνούν πάντα. Πηγή: https://covid19.who.int/?gclid=Cj0KCQiA_qD_BRDiARIsANjZ2LA2Glan9fajHgilsOFHOIrT-vAlHmGhGUF4y2QIQtpxJCK_RhRzY04aAn6rEALw_wcB

Global Situation

79,232,555
confirmed cases

1,754,493
deaths

Source: World Health Organization
Data may be incomplete for the current day or week.

Εικόνα.2 Διάγραμμα του ΠΟΥ για την παγκόσμια κατάσταση της πανδημίας (27/12/2020). Πηγή:

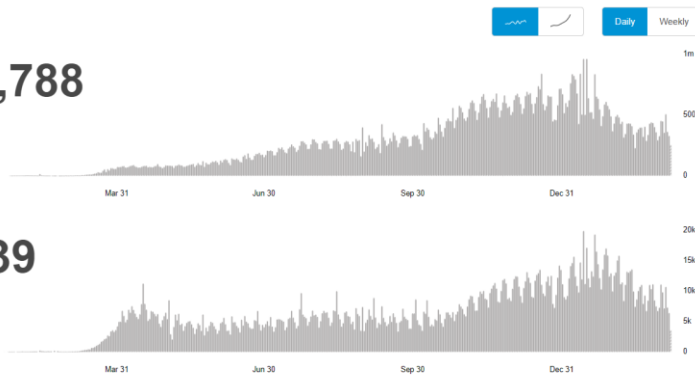
https://covid19.who.int/?gclid=Cj0KCQiA_qD_BRDiARIsANjZ2LA2Glan9fajHgilsOFHOIrT-vAIHmGhGUF4y2QIQtpxJCK_RhRzY04aAn6rEALw_wcB

Global Situation

117,132,788
confirmed cases

2,600,839
deaths

Source: World Health Organization
Data may be incomplete for the current day or week.

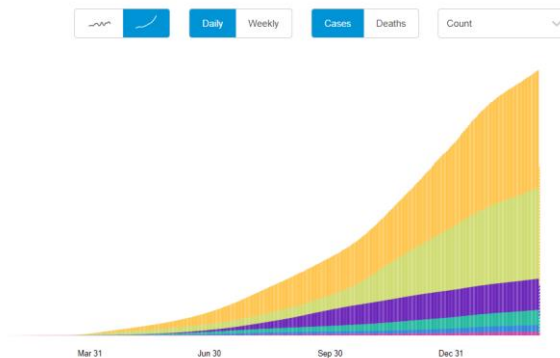
Εικόνα 3. Διάγραμμα του ΠΟΥ για την παγκόσμια κατάσταση της πανδημίας (10/3/2021), Πηγή

https://covid19.who.int/?gclid=Cj0KCQiA_qD_BRDiARIsANjZ2LA2Glan9fajHgilsOFHOIrT-vAIHmGhGUF4y2QIQtpxJCK_RhRzY04aAn6rEALw_wcB

Situation by WHO Region

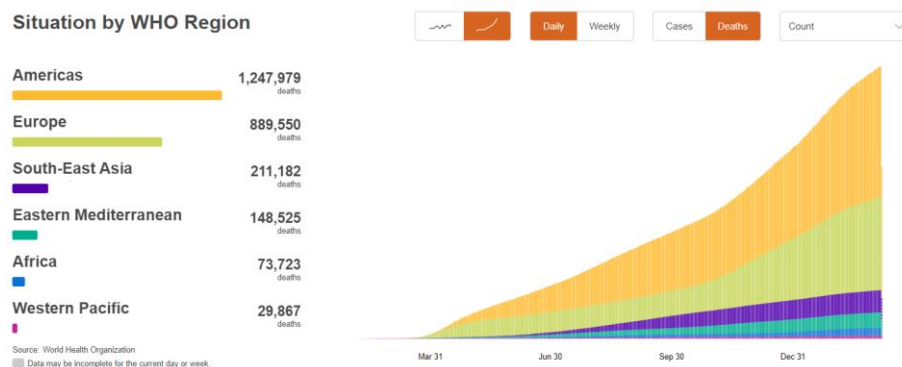
Americas	52,036,069 confirmed
Europe	40,026,265 confirmed
South-East Asia	13,759,594 confirmed
Eastern Mediterranean	6,720,130 confirmed
Africa	2,909,543 confirmed
Western Pacific	1,680,442 confirmed

Source: World Health Organization
Data may be incomplete for the current day or week.

Εικόνα 4. Διάγραμμα του ΠΟΥ για την παγκόσμια κατάσταση ανά περιοχή. Εδώ παρουσιάζεται ο αριθμός κρουσμάτων. Πηγή:

https://covid19.who.int/?gclid=Cj0KCQiA_qD_BRDiARIsANjZ2LA2Glan9fajHgilsOFHOIrT-vAIHmGhGUF4y2QIQtpxJCK_RhRzY04aAn6rEALw_wcB

Εικόνα 5. Διάγραμμα του ΠΟΥ για την παγκόσμια κατάσταση ανά περιοχή. Εδώ παρουσιάζεται ο αριθμός των θανάτων. Πηγή: https://covid19.who.int/?gclid=Cj0KCCQiA_qD_BRDiARIsANjZ2LA2Glan9fajHgilsOFHOIrT-vAIHmGhGUF4y2QIQtpxJCK_RhRzY04aAn6rEALw_wcB

Κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, δηλαδή τους μήνες Ιούνιο, Ιούλιο και Αύγουστο 2020, οι επιστήμονες ήλπιζαν πως η αυξημένη θερμοκρασία θα βοηθούσε στην ελάττωση της εξάπλωσης του ιού καθώς μελέτες στο παρελθόν έχουν δείξει πως η υψηλή θερμοκρασία εξασθενεί τους ιούς και το ηλιακό φως τους απενεργοποιεί σε επιφάνειες και στον αέρα, όμως επειδή δεν είναι αυτός ο κύριος τρόπος μετάδοσης του, δεν έχει ιδιαίτερη σημασία. Παρ' όλα αυτά, τίποτα από αυτά δεν συνέβησαν και ο ιός συνέχιζε να εξαπλώνεται κανονικά και με γρήγορους ρυθμούς. Γι' αυτό το γεγονός δόθηκαν τρεις εξηγήσεις: η χαμηλή ανοσία που υπάρχει ακόμα παγκοσμίως, ο τρόπος μετάδοσης του ιού και η συμπεριφορά των ανθρώπων. Αντίθετα επειδή ο βασικός τρόπος μετάδοσης του είναι τα αναπνευστικά σταγονίδια, όταν ένα μολυσμένο άτομο βήξει ή φτερνιστεί δίπλα σε κάποιον άλλο είναι πιο πιθανό να τον μολύνει. Οι εποχικές αλλαγές μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην εξάπλωση ενός ιού αλλά όσο η γενική ανοσία είναι ακόμα πολύ χαμηλή τότε οι αλλαγές στη θερμοκρασία δεν παίζουν ρόλο. Ακόμα δεν υπάρχει μία ιδιαίτερα ξεκάθαρη εικόνα ως προς το πόσο επηρεάζεται ο ιός από τη θερμοκρασία. Ο ιός της γρίπης μπορεί πλέον λόγω πλήρους ανοσίας όλων να έχει πολύ χαμηλά ποσοστά κρουσμάτων το καλοκαίρι αλλά για τον κορωνοϊό δεν υπάρχουν αποδείξεις ακόμα τουλάχιστον που να αποδεικνύουν το ίδιο. Αναλύσεις μάλιστα που έγιναν, έδειξαν πως αποκλείεται η αύξηση της θερμοκρασίας να μειώσει τα κρούσματα. Όσο περισσότεροι άνθρωποι βρίσκονται συνωστισμένοι σε ένα μέρος, ειδικά αν είναι κλειστός χώρος, τόσο περισσότερα κρούσματα θα υπάρχουν. (Θεοκλής Ζαούτης *et al.* 2020, WHO 2020, Francis Collins 2020)

Με το τέλος της πρώτης καραντίνας και του καλοκαιριού, άρχισε να υπάρχει μεγάλη έξαρση του ιού και πάλι καταλήγοντας στο αποτέλεσμα πολλές χώρες να ξανά τεθούν σε καραντίνα, μέσα σε αυτές και η Ελλάδα που ξαναμπήκε σε καραντίνα από το Νοέμβριο μέχρι και τον Μάρτιο.

1.4 Τα μέτρα, η αντίδραση και η ανταπόκριση στην πανδημία στο γενικό πλαίσιο

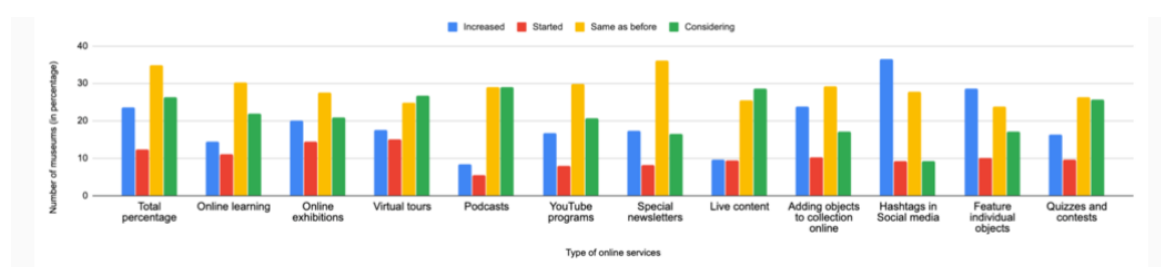
Τα αρχικά μέτρα πρόληψης που πάρθηκαν από τις περισσότερες χώρες, όπως και στην Ελλάδα για τη δημόσια υγεία και τη μείωση της εξάπλωσης του ιού, ήταν το καθολικό κλείσιμο όλων των εκπαιδευτικών δομών, των χώρων εστίασης, των δημόσιων εκδηλώσεων, των μουσείων, των εμπορικών κέντρων, των αθλητικών εγκαταστάσεων και το κλείσιμο των συνόρων και η διακοπή των διεθνών πτήσεων. Σε όσες πτήσεις συνέχιζαν να πραγματοποιούνται, για συγκεκριμένους λόγους, υπήρχε αυστηρός έλεγχος των επιβατών. Ακόμα και εντός συνόρων της κάθε χώρας, οι μετακινήσεις ήταν πολύ περιορισμένες, υπήρχε καθολική απαγόρευση κυκλοφορίας και όλοι οι πολίτες ήταν υποχρεωμένοι να μετακινούνται μόνο υπό συγκεκριμένες συνθήκες και για συγκεκριμένους λόγους όπως να προμηθευτούν τα βασικά αγαθά, καθώς σούπερ μάρκετ, φαρμακεία και κάποιες ιδιωτικές υπηρεσίες ασφαλείας παρέμειναν ανοιχτές. Επίσης οι μαζικές μετακινήσεις απαγορεύτηκαν όπως και ο συνωστισμός πολλών ατόμων σε δημόσιους χώρους. Σε ό,τι αφορά τον τομέα της εκπαίδευσης, όπως προαναφέρθηκε, η λειτουργία των σχολείων σταμάτησε προσωρινά μέχρι να δημιουργηθεί και να υλοποιηθεί η δυνατότητα διαδικτυακών μαθημάτων όπως έγινε φυσικά και σε όλα σχεδόν τα πανεπιστήμια. Στον εργασιακό τομέα, πολλοί άνθρωποι συνέχισαν να εργάζονται κανονικά υπό καινούργιους όρους σε ό,τι αφορά τα μέτρα προστασίας, μέσω της χρήσης μάσκας και τηρώντας τις απαραίτητες αποστάσεις. Ένας μεγάλος αριθμός ανθρώπων που είχαν τη δυνατότητα δούλεψαν από το σπίτι, ενώ πολλοί άνθρωποι που εργάζονταν στον τομέα της εστίασης είτε έχασαν τη δουλειά τους λόγω οικονομικής αδυναμίας να στηριχθεί η επιχείρηση, είτε μπήκαν σε αναστολή για όσο καιρό χρειαζόταν. Ωστόσο όλα αυτά τα μέτρα δεν εφαρμόστηκαν σε όλες τις χώρες ταυτόχρονα, αφού και ο ιός δεν είχε την ίδια εξέλιξη σε όλες τις χώρες.

1.5 Πώς τα μουσεία ανταποκρίθηκαν στην πανδημία

Φυσικά ο εργασιακός τομέας, ο τομέας της εκπαίδευσης και ο χώρος της εστίασης δεν είναι οι μόνοι τομείς που έχουν πληγεί από την πανδημία του κορωνοϊού παγκοσμίως. Ο τομέας της πολιτιστικής κληρονομιάς έχει επίσης πληγεί από την πανδημία. Οι αρχαιολογικοί χώροι, τα μουσεία, οι πινακοθήκες, ακόμα και οι εργασίες συντήρησης στους παραπάνω χώρους έχουν αντιμετωπίσει τους τελευταίους μήνες πολλές δυσκολίες.

Πολλά μουσεία, δεδομένου της κατάστασης που επικρατεί, έχουν αναγκαστεί να κάνουν πολλές αλλαγές και να αναδιαμορφώσουν το πώς θα λειτουργούν. Η αντίδραση και ανταπόκριση πολλών ήταν αρκετά άμεση. Δραστηριοποιήθηκαν κατευθείαν μέσω εφαρμογών κοινωνικής δικτύωσης, όπως το Facebook, κάνοντας πολλά σεμινάρια και ομιλίες διαδικτυακά και ανεβάζοντάς τα στις αντίστοιχες πλατφόρμες των εφαρμογών αυτών, ώστε ο κόσμος να μπορεί να τα δει ανά πάσα στιγμή τότε ή στο μέλλον. Σε πολλά μουσεία έγινε μετατόπιση καθηκόντων

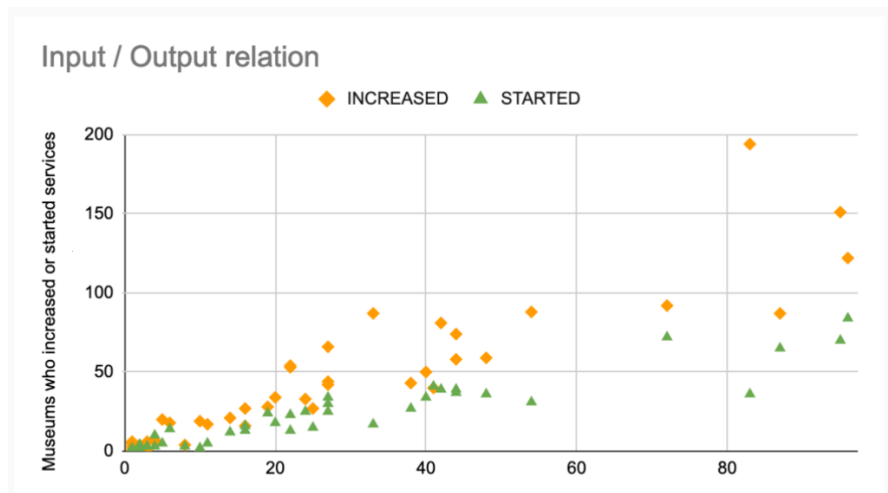
προσωπικού για να υπάρχει παροχή διαδικτυακών υπηρεσιών και έχουν προστεθεί επιπλέον διαδικτυακές δραστηριότητες. Παρ' όλο που πολλά μουσεία έχουν κρατήσει σταθερά τις διαδικτυακές τους δραστηριότητες, το 37% αυτών τις έχει αυξήσει κατά 23% προκειμένου να κρατήσει την επικοινωνία του και τη σχέση του με το κοινό. Φυσικά αυτό έχει επηρεάσει πολύ συλλογές οι οποίες δεν είχαν ακόμα ψηφιοποιηθεί, αυτές όμως που υπήρχαν ήδη σε ψηφιακή μορφή έχουν αυξηθεί. Πλέον υπάρχουν πολλά περισσότερα ψηφιακά εκθεσιακά αντικείμενα για παρατήρηση, έχουν αναπτυχθεί πολύ οι ζωντανές ξεναγήσεις όπως και η μαγνητοσκοπημένες ξεναγήσεις ή εκθέσεις ή ομιλίες που μπορεί κανείς να τις βρει οποιαδήποτε στιγμή στο site του αντίστοιχου μουσείου. Ένα ενδιαφέρον γεγονός είναι πως ενώ το 82% των Ευρωπαίων είναι συχνόι χρήστες του ίντερνετ και είναι συνέχεια ενεργοί, το 75% είναι για χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και μόνο το 42% είναι χρήστες που επισκέφθηκαν κάποιο μουσείο. Συνεπώς μπορεί όλη αυτή η κατάσταση της πανδημίας να έχει φέρει πολλές δυσκολίες στην επιφάνεια και στην αρχή να φαινόταν πως θα μπλόκαρε αρκετά τις λειτουργίες των μουσείων, αλλά παρ' όλα αυτά φαίνεται πως πολλά μουσεία έχουν εκμεταλλευτεί αυτή την κατάσταση προς όφελος τους καθώς τους δίνεται η δυνατότητα να ανακαλύψουν νέους τρόπους για να προσελκύσουν το ενδιαφέρον των πολιτών. Δεν είναι βέβαια πολύ απλό να αξιοποιηθούν πλήρως όλες οι δυνατότητές τους αλλά ήταν μία ενδιαφέρουσα ευκαιρία να εξεταστεί το πώς θα αξιοποιηθούν. (NEMO 2020)

Εικόνα 6. Διάγραμμα από τη σελίδα του NEMO (Network of European Museum Organization), απεικονίζει τη δραστηριότητα των διαδικτυακών υπηρεσιών, πως ξεκίνησε και αυξήθηκε. Πηγή: https://www.nemo.org/fileadmin/Dateien/public/NEMO_documents/NEMO_COVID19_Report_12.05.2020.pdf

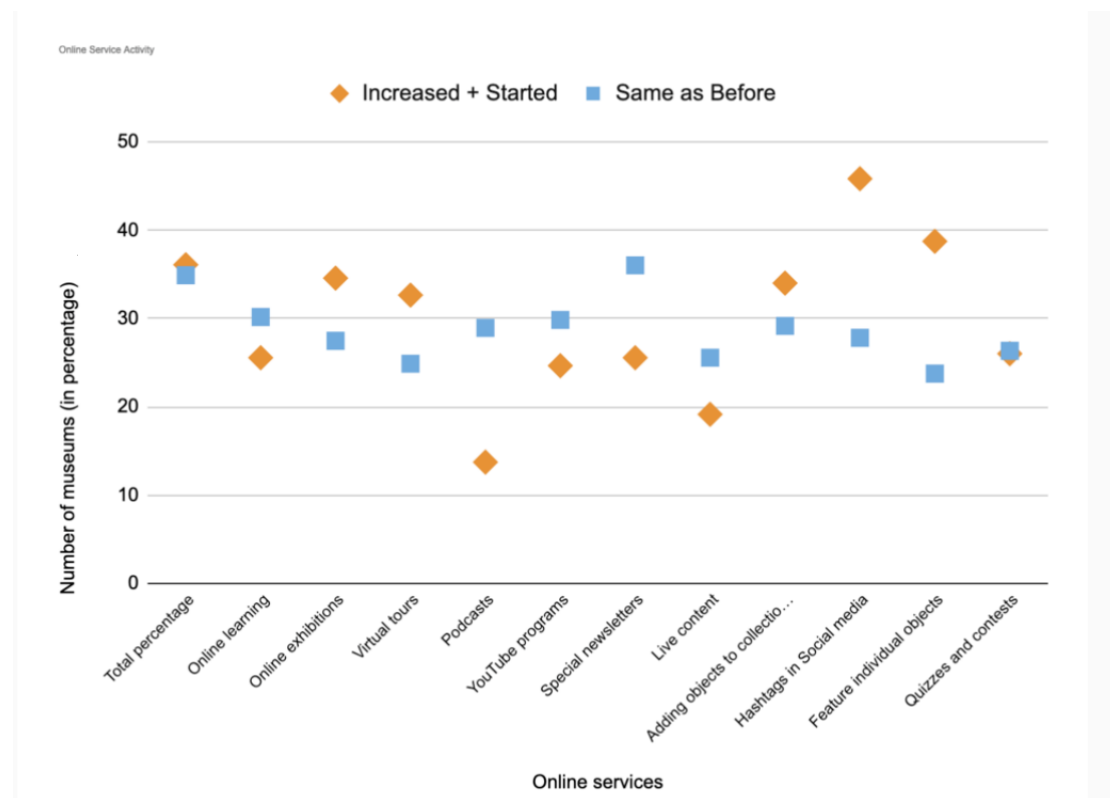
Στο παραπάνω διάγραμμα (εικόνα 6) απεικονίζεται πως το 60% των μουσείων μέχρι τα μέσα Απριλίου αύξησαν τη διαδικτυακή τους δραστηριότητα κατά 13% επιπλέον.

Στο επόμενο διάγραμμα (εικόνα 7) φαίνεται πως όποια μουσεία αύξησαν τους πόρους τους αλλά και τις ήδη υπάρχουσες υπηρεσίες τους, είναι πιο ενεργά διαδικτυακά ενώ αντίθετα όσα μουσεία δεν αύξησαν καθόλου τους πόρους τους δεν ήταν ενεργά διαδικτυακά.

Εικόνα 7 . Διάγραμμα από τη σελίδα του NEMO (Network of European Museum Organization), που απεικονίζει τα μουσεία που πρόσθεσαν και διέθεσαν πληροφορίες. Πηγή: https://www.nemo.org/fileadmin/Dateien/public/NEMO_documents/NEMO_COVID19_Report_12.05.2020.pdf

Στην παρακάτω εικόνα αντίστοιχα (εικόνα 8), απεικονίζεται το πώς ορισμένα μουσεία που δεν χρειάστηκαν επιπλέον οικονομική ενίσχυση για να αναβαθμιστούν οι διαδικτυακές τους υπηρεσίες ή δραστηριότητες έχουν αυξήσει πολύ περισσότερο τους πόρους τους και με μεγαλύτερη ταχύτητα. Τα μουσεία τα οποία ξεκίνησαν από την αρχή να δημιουργούν κάτι τέτοιο λόγω της υπάρχουσας κατάστασης είχαν αρκετά μέτρια αύξηση των πόρων τους διότι όλη αυτή η διαδικασία λειτουργίας ενός μουσείου μόνο διαδικτυακά απαιτεί πολύ χρόνο από το προσωπικό του και μεγάλη εμπειρία. Οπότε είναι λίγα τα μουσεία που το έχουν καταφέρει ή ακόμα έχουν μπει στη διαδικασία να ξεκινήσουν κάτι τέτοιο. (NEMO 2020)

Εικόνα 8. Διάγραμμα από τη σελίδα του NEMO (Network of European Museum Organization). Πηγή: https://www.nemo.org/fileadmin/Dateien/public/NEMO_documents/NEMO_COVID19_Report_12.05.2020.pdf

Όταν άρχισε να ξεσπάει η πανδημία παγκόσμια, ορισμένοι μεγάλοι οργανισμοί και ινστιτούτα δημοσίευσαν μία σειρά από ερωτήσεις και απαντήσεις που αφορούσαν τον κορωνοϊό με σκοπό να ενημερωθεί ο κόσμος για την κατάσταση και να γνωρίζει τα μέτρα προστασίας και αντιμετώπισης που μπορεί να χρειαστεί να πάρει μελλοντικά.

Το Getty στις 5 Μαρτίου του 2020 δημοσίευσε 13 ερωτήσεις με τις απαντήσεις τους σχετικά με την τρέχουσα κατάσταση. Αρχικά αφορούσαν την προστασία των επισκεπτών σε χώρους πολιτιστική κληρονομιάς, των εργαζόμενων και των εθελοντών όπου οι προτεινόμενες ανταποκρίσεις σε οτιδήποτε χρειαζόταν θα ήταν μία σωστή οργάνωση, βελτίωση πλάνων και υποστήριξη του προσωπικού σε περίπτωση επιδείνωσης της κατάστασης. Επίσης πάρθηκαν αυστηρά μέτρα καθαριότητας με νοσοκομειακά προϊόντα καθαρισμού, πολλά αντισηπτικά χεριών και φυσικά οδηγίες για την σωστή απολύμανση. Στις αρχές του μήνα ήταν όλοι σε μία εγρήγορση και σε μία κατάσταση έκτακτης ανάγκης για την καλύτερη διαχείριση του ιού στο μέλλον αν κρινόταν απαραίτητο, αλλά μέχρι τότε ο καθένας θα ήταν υπεύθυνος για τον εαυτό του. Φυσικά τα μέτρα που έπρεπε να πάρει κάποιος αν νοσούσε θα ήταν να παραμείνει σπίτι μέχρι να νιώσει καλύτερα και για τουλάχιστον ένα 24ώρο να παρέμενε χωρίς κανένα σύμπτωμα, να πλένει συχνά τα χέρια, να χρησιμοποιεί πάντα ένα χαρτομάντηλο για να καλύπτει τυχόν βήχα ή φτέρνισμα και να παραμένει σε απόσταση 2 μέτρων από τον υπόλοιπο κόσμο. Σε περίπτωση που το μουσείο Getty έκλεινε, είχαν ληφθεί μέτρα σύμφωνα με τα οποία θα υπήρχε υποστήριξη για τις θέσεις που δεν ήταν αρχικά ο

σκοπός τους να δουλεύουν με τηλεργασία. Επιπλέον, αν για κάποιον εργαζόμενο η δουλειά του ήταν να έρχεται σε άμεση επαφή με κόσμο, παρ' όλο που τον Μάρτιο ακόμα η περιοχή του Los Angeles δεν είχε υψηλά επίπεδα επικινδυνότητας και όλα λειτουργούσαν ακόμα κανονικά, δινόταν η ευκαιρία για όποιον δεν ένιωθε άνετα να συνεχίζει να εργάζεται συναναστρεφόμενος πολύ κόσμο, να αποσυρθεί προσωρινά. Εάν κάποιος ήθελε να παρακολουθήσει ένα συνέδριο και δεν ήταν ακόμα σίγουρος αν θα ήταν σωστό να το κάνει δεδομένου του συνωστισμού, υπήρχαν πολλοί εναλλακτικοί τρόποι να το παρακολουθήσει μέσω διαδικτυακών πλατφορμών, αλλιώς αν αυτό δεν γινόταν, υπήρχε η δυνατότητα να βρεθεί εκεί, αλλά τηρώντας αυστηρά όλα τα μέτρα προστασίας. Μέχρι και τον Μάρτιο του 2020 τα συνέδρια πραγματοποιούνταν κανονικά χωρίς κανέναν επισκέπτη να τίθεται σε κάποιο περιορισμό, το Getty ακολουθούσε πιστά όλες τις οδηγίες από το CDC (Center for Disease Control and Prevention) και λόγω χαμηλού κινδύνου τίποτα δεν θα έκλεινε ακόμα. Σε ό,τι αφορά τα επαγγελματικά ταξίδια υπήρχαν ακυρώσεις που αφορούσαν συγκεκριμένες χώρες και ελεγχόταν όποιο ταξίδι ήταν να γίνει ως προς την αναγκαιότητα του, ταξίδια όμως που ήταν από ή προς την Κίνα, Κορέα και Ιταλία είχαν ορισμένα μέτρα που έπρεπε να ακολουθούνται.(Getty 2020)

Το Ινστιτούτο Συντήρησης του Καναδά (Canada Conservation Institute) τον Απρίλιο του 2020, δηλαδή κατά τη διάρκεια της πρώτης καραντίνας και ξεσπάσματος του ιού, έθεσε επίσης ορισμένες ερωτήσεις και απαντήσεις ως προς το θέμα του κορωνοϊού και της μετάδοσής του. Μερικές από τις ερωτήσεις αφορούσαν τις πιθανότητες μετάδοσης του ιού μέσω των επιφανειών των αντικειμένων και κάποιες άλλες αφορούσαν το κλείσιμο των μουσείων και το άνοιγμα τους ξανά εν καιρώ πανδημίας και τα μέτρα προστασίας

Σε ό,τι αφορά την μετάδοση του ιού μέσω των επιφανειών των αντικειμένων και το πόσο μπορεί να παραμείνει ενεργός πάνω στις επιφάνειες, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, θεωρητικά ένας άνθρωπος μπορεί να «μολύνει» ένα αντικείμενο και να μεταδώσει τον ιό σε κάποιον άλλο αν εκπνεύσει ή βήξει πάνω από αυτό και ύστερα κάποιος άλλος το αγγίξει και μετά αγγίξει τα μάτια, τη μύτη ή το στόμα του. Παρ' όλα αυτά, επειδή τα αντικείμενα συλλογής σε ένα εκθεσιακό χώρο δεν τα ακουμπάει το κοινό και δεν τα χρησιμοποιεί με οποιοδήποτε τρόπο, και δεδομένου ότι και ο ιός απενεργοποιείται γρήγορα έξω από το ανθρώπινο σώμα, η πιθανότητα μετάδοσης είναι χαμηλή. Ο συγκεκριμένος ιός έχει ένα περιορισμένο χρόνο που παραμένει ενεργός. Δομικά αποτελείται από μία μεμβράνη που στο εξωτερικό της έχει αιχμές γλυκοπρωτεΐνης. Με εξαίρεση το να διακοπεί η εξωτερική αυτή στιβάδα μεμβράνης από ένα απολυμαντικό, σταδιακά θα αποδυναμωθεί με φυσικό τρόπο από ξήρανση και έκθεση στον αέρα. Οι μέχρι τώρα πληροφορίες δείχνουν πως ο μέσος όρος ενεργής μολυσματικότητας είναι 6 με 9 μέρες σε θερμοκρασία δωματίου. Εννοείται πως η ανθεκτικότητα αυτή ποικίλλει ανάλογα με το είδος της επιφάνειας. Στις λείες επιφάνειες παρουσιάζεται μεγαλύτερη αντοχή και έχουν μεγαλύτερη μεταδοτικότητα σε σχέση με πιο πορώδεις επιφάνειες όπως το χαρτί ή το ύφασμα. Ακόμα παίζει ρόλο και το εξωτερικό περιβάλλον στο πόσο θα αντέξει ο ιός πάνω σε μία επιφάνεια. Αν και ακόμα δεν έχουν γίνει αρκετές έρευνες για τον ιό covid-19, αυτές που υπάρχουν μέχρι τώρα για παρόμοιους κορωνοϊούς δείχνουν πως το περιβάλλον επηρεάζει την

ανθεκτικότητα του πάνω στις επιφάνειες. Η θερμοκρασία, το pH, η παρουσία υπερϊόδους ακτινοβολίας επηρεάζουν τη διάρκεια επιβίωσής του. Γενικά οι πιο χαμηλές θερμοκρασίες (4-6° C) παρατείνουν την ανθεκτικότητα του ιού ενώ οι πιο υψηλές θερμοκρασίες την μειώνουν (60° C και άνω). Η χαμηλή υγρασία (20-30%) παρατείνει την ανθεκτικότητα του ιού αλλά ελαττώνει την μεταφορά από μία επιφάνεια σε άλλη. Σκόνη που δημιουργείται σε ξηρό περιβάλλον είναι επικίνδυνη καθώς ο ιός μπορεί να κολλήσει πάνω της και να μεταφερθεί πιο εύκολα. Το ουδέτερο pH επίσης παρατείνει τη μολυσματικότητα του ιού ενώ το πολύ όξινο ή βασικό pH δεν βοηθάει στην ανάπτυξη του. Τέλος, η υπερϊόδης ακτινοβολία και αυτή ελαττώνει πολύ την ανθεκτικότητα του ιού. Ως προς τα αντικείμενα μίας συλλογής και το αν πρέπει να απολυμαίνονται, τα ίδια τα αντικείμενα δεν απολυμαίνονται διότι τα απολυμαντικά περιέχουν αλκοόλ και λευκαντικές ουσίες και γενικά περιέχουν χημικές ουσίες που μπορούν να προκαλέσουν φθορές και σοβαρές ζημιές. Μόνο σε πολύ συγκεκριμένες περιπτώσεις ίσως είναι κατάλληλο (πχ με αιθανόλη σε μέταλλα) αλλά η ακατάλληλη χρήση μπορεί να προκαλέσει φθορές. Πάντα πρέπει να υπάρχει η γνώμη ενός συντηρητή πριν από οποιαδήποτε πράξη απολύμανσης. Επιπλέον για αποφυγή μόλυνσης ενός ατόμου από ένα μολυσμένο αντικείμενο σε περίπτωση που μπορεί να υπάρξει άμεση επαφή με αυτό, αν για παράδειγμα είναι ένα αντικείμενο προς συντήρηση, απλά γίνεται απομόνωση του αντικειμένου μέχρι να απενεργοποιηθεί ο ιός, διαφορετικά τα αντικείμενα βρίσκονται απλά μέσα σε προθήκες οπότε δεν υπάρχει κίνδυνος μόλυνσης από αυτά. (Maitland *et al.* 2020)

Επίσης το πλύσιμο των χεριών είναι απαραίτητο για τη μείωση μετάδοσης του ιού και όπου δεν είναι εύκολη, η χρήση γαντιών είναι μία καλή λύση. Τα αντισηπτικά χεριών είναι μία διαφορετική λύση με το μειονέκτημα πως αυτά μπορεί να αφήσουν στην επιφάνεια των αντικειμένων υπολείμματα και να δημιουργήσουν φθορές. Το πλύσιμο των χεριών και τα γάντια είναι οι προτιμότερες επιλογές. Όταν ένα άτομο που εργάζεται στον ίδιο χώρο με εμάς μολυνθεί με τον κορωνοϊό, πρώτα ακολουθούνται οι οδηγίες για τη δημόσια υγεία σε περίπτωση επαφής με μολυσμένο άτομο ή αν μοιράστηκε τον ίδιο χώρο εργασίας με εμάς. Δεύτερον ακολουθούνται οι οδηγίες για καθαρισμό και απολύμανση, γίνεται απομόνωση και εξαιρισμός των περιοχών που ήταν μέσα το μολυσμένο άτομο. Αναμένεται ένα 24ωρο πριν την απολύμανση και τέλος αν έχουν περάσει παραπάνω από 7 μέρες δεν είναι απαραίτητη η απολύμανση ενός χώρου. Οι χώροι συλλογής έχουν μία άλλη διαδικασία βέβαια σε περίπτωση που χρειαστεί να απολυμανθούν και με πλήρη ασφάλεια. Οι επιφάνειες οι οποίες δεν έχουν πάνω τους αντικείμενα πολιτιστικής κληρονομιάς μπορούν να απολυμανθούν κανονικά. Ειδικά οι πιο σκληρές και περίπλοκες επιφάνειες θα χρειάζονται πιο συχνούς καθαρισμούς διότι ο ιός εκεί μπορεί να παραμείνει σε μεγαλύτερες συγκεντρώσεις και για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Σε περίπτωση που κοντά στην επιφάνεια που θα γίνει η απολύμανση υπάρχει αντικείμενο πολιτιστικής κληρονομιάς, πρέπει να γίνει πολύ προσεκτικά ο καθαρισμός ώστε να μην φέρει επιβλαβείς επιπτώσεις στο αντικείμενο. Απαραίτητος φυσικά είναι και ο προστατευτικός εξοπλισμός για να μην έρθει κανείς σε επαφή με τη μολυσμένη περιοχή. Τα απολυμαντικά που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για μη ιστορικές επιφάνειες σε χώρους συλλογής και εσωτερικούς χώρους κληρονομιάς είναι πολλά. Αραιωμένα χλωρίνη και αλκοολούχα μίγματα με

νερό. Πάντα όμως πρέπει να λαμβάνεται υπόψιν και ο χρόνος επαφής του απολυμαντικού με την επιφάνεια και η συμβατότητα τους. (Maitland *et al.* 2020)

Τέθηκε ακόμα ένα ερώτημα που αφορούσε τους ηλεκτροστατικούς απολυμαντικούς ψεκαστήρες σε χώρους συλλογής και αν αυτό είναι κατάλληλο. Η τεχνολογία ηλεκτροστατικού ψεκασμού αφορά πολύ συγκεκριμένα διαλύματα και είναι μία πιο αποτελεσματική μέθοδος εφαρμογής του καθαριστικού για πιο περίπλοκες επιφάνειες. Αν και αρκετά αποτελεσματική σαν μέθοδος δεδομένου πως δεν ελέγχεται ιδιαίτερα το καθαριστικό κατά τον ψεκασμό σε σχέση με τη χειροκίνητη εφαρμογή δεν συνιστάται για εσωτερικούς χώρους ή χώρους με εκθέματα. Ακόμα όταν πρέπει να απολυμανθούν ολόκληρα δωμάτια με αντικείμενα πολιτιστικής κληρονομιάς όπως έργα τέχνης για παράδειγμα, συνήθως δεν συνιστάται η απομάκρυνση των αντικειμένων από την αίθουσα. Η μετακίνηση αυτή, εάν συμβεί, μπορεί να φέρει αντιθέτως περισσότερα προβλήματα, όπως να μολυνθούν επιπλέον αντικείμενα ή άτομα που κάνουν την μεταφορά τους. Η καλύτερη επιλογή είναι απλά να κλείσει ο συγκεκριμένος χώρος για μία βδομάδα ή ίσως και παραπάνω (9 ημέρες) και να καθαρίζεται τακτικά ταυτόχρονα χωρίς όμως να είναι επισκέψιμος από το κοινό. Εάν δεν είναι εφικτό να παραμείνει για τόσο καιρό ένας χώρος κλειστός τότε γίνεται 24ωρη απομόνωση του χώρου και στη συνέχεια καθαρισμός και απολύμανση μερικών επιφανειών μέσω της χρήσης μεθόδων καθαρισμού που είναι καλά διαχειρίσιμες και φυσικά απολύμανση χερουλιών πόρτας ή κουμπιών πόρτας ή οτιδήποτε μπορεί ένας επισκέπτης να ακουμπήσει απευθείας με το χέρι του. Σωστές οδηγίες πρέπει σίγουρα να δοθούν στους καθαριστές για το πώς να χειριστούν ένα χώρο με πολύτιμα αντικείμενα και πάντα πρώτα πρέπει να υπάρχει έγκριση ή καθοδήγηση από συντηρητή αν πρέπει να απολυμανθεί ένα αντικείμενο πολιτιστικής κληρονομιάς. (Maitland *et al.* 2020)

Επιπλέον, σε ό,τι αφορά τη διαχείριση ενός χώρου και την διατήρηση της ασφάλειάς του, αν χρειαστεί να κλείσει για ένα διάστημα λόγω της πανδημίας, πρέπει επίσης να παρθούν κάποια μέτρα. Σε αυτές τις περιπτώσεις του επ' αορίστου κλεισίματος ενός ιδρύματος σίγουρα η έλλειψη προσωπικού και η οικονομική ύφεση είναι υπέρ των εγκληματικών ενεργειών. Σε αυτές τις καταστάσεις πρέπει να ελέγχονται τα πρωτόκολλα ασφαλείας και τα συστήματα παρακολούθησης ειδικά στις εισόδους ενός κτηρίου. Εκτός της προστασίας από μία εγκληματική πράξη σε ό,τι αφορά τα εκθέματα πρέπει να γίνει απενεργοποίηση περιττών φωτών και «μπλοκάρισμα» του ηλιακού φωτός στις αίθουσες ώστε να μην εκτίθενται απεριόριστα στην ηλιακή και υπεριώδη ακτινοβολία. Τα συστήματα θέρμανσης, αερισμού και κλιματισμού μπορούν να ρυθμίζονται και από απόσταση πλέον ακόμα και η ρύθμιση της θερμοκρασίας του χώρου μπορεί να γίνεται πιο εύκολα χωρίς να δημιουργείται οποιοδήποτε πρόβλημα. Απομάκρυνση τροφίμων από τα καταστήματα και τις καφετέριες του μουσείου εκτός εάν όλα αυτά αποθηκεύονται σωστά σε ειδικές καταψύξεις. Απομάκρυνση σκουπιδιών από τους εξωτερικούς κάδους. Επιθεώρηση των χώρων εάν είναι δυνατόν έστω μία φορά το μήνα και έλεγχος εργασιών συντήρησης του κτηρίου. Πέρα όμως από αυτά τα πρακτικά ζητήματα που προκύπτουν όταν ένας χώρος πρέπει να κλείσει, υπάρχουν και ζητήματα που αφορούν κινδύνους που μπορεί να προκύψουν από το εξωτερικό περιβάλλον όπως μία πλημμύρα ή μια

πυρκαγιά. Καθώς το προσωπικό ενός μουσείου είναι απομακρυσμένο από το χώρο εργασίας του λόγω της πανδημίας, σίγουρα αυτό καθιστά πιο δύσκολο να υπάρξει άμεση ανταπόκριση σε μία πιθανή ζημιά. Γι' αυτό μερικά μέτρα που μπορούν να ληφθούν είναι να ελέγχονται οι πόρτες, τα παράθυρα και τα συστήματα συναγερμού ώστε να είναι βέβαιο πως λειτουργούν σωστά. Να γίνεται τακτικός έλεγχος των εγκαταστάσεων του κτηρίου ώστε αν συμβεί κάτι να εντοπιστεί όσο πιο νωρίς γίνεται. Μη χρήσιμοι ηλεκτρικοί εξοπλισμοί να απενεργοποιούνται. Να γίνεται κάλυψη αντικειμένων με πλαστικά φύλλα εάν αυτά βρίσκονται σε σημείο με μεγαλύτερο πιθανό κίνδυνο. Ακόμα εάν ένα ίδρυμα βρίσκεται σε μια περιοχή που είναι επιρρεπής σε πλημμύρες, προτείνεται η απομάκρυνση των εκθεμάτων του από εκεί. Πρέπει σίγουρα σε αυτές τις καινούργιες συνθήκες να γίνει μία επανεξέταση των μέτρων ασφαλείας ενός μουσείου. Είναι απαραίτητο το κάθε ίδρυμα που κλείνει να συζητάει εκ νέου με την ασφαλιστική του εταιρία πώς το κλείσιμο τους επηρεάζει και τι ανάγκες και κάλυψη θα έχουν τώρα. (Maitland *et al.* 2020)

Τέλος για το αν πρέπει να γίνει καθαρισμός ενός κτηρίου όταν ανοίξει ξανά δεδομένου της κατάστασης και της ανησυχίας του κόσμου, ακόμα κι αν όλο αυτόν τον καιρό ο χώρος παρέμεινε κλειστός, όποτε οι πιθανότητες ιού στο χώρο είναι ελάχιστες, το καλύτερο θα ήταν να γίνει ένας καλός καθαρισμός και μια απολύμανση. (Maitland *et al.* 2020)

Για τη λήψη εκ νέου εισερχόμενων υλικών συλλογών, όπως επιστροφή βιβλίων, δανεισμούς χειροποίητων αντικειμένων, δείγματα φυσικής ιστορίας ή νέες αποκτήσεις αναλόγως και τον διαθέσιμο χώρο που έχει ένα ίδρυμα η ορθή διαχείριση των εισερχόμενων υλικών είναι να απομονώνονται για μία βδομάδα έως εννέα μέρες με ή χωρίς την εξωτερική τους συσκευασία με την οποία κατέφθασαν. Καμία εφαρμογή χημικού απολυμαντικού δεν επιτρέπεται στα αντικείμενα και πάντα να γίνεται χρήση γαντιών πριν οι εργαζόμενοι έρθουν σε επαφή με αυτά. Ακόμα είναι καλό και βοηθητικό να καταγράφεται το πότε απομονώθηκαν τα αντικείμενα ώστε να γνωρίζουμε μετά το πότε είναι έτοιμα για μετακίνηση και χρήση. Πολλά πράγματα θα αλλάξουν και μερικά έχουν ήδη αλλάξει από την αρχή της πανδημίας στον πολιτιστικό τομέα. Ο τρόπος διαχείρισης των αντικειμένων πλέον δεν είναι ο ίδιος. Όλα τα αντικείμενα που στέλνονται από ένα ίδρυμα σε ένα άλλο απομονώνονται για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, όταν δεν υπάρχει διαθέσιμος χώρος για καραντίνα τα αντικείμενα επιστρέφονται στο αρχικό σημείο αποθήκευσης τους με ιδιαίτερη προσοχή χωρίς να έρχονται σε επαφή με μη μολυσμένα αντικείμενα. Η τοποθέτηση ετικετών είναι πολύ σημαντική καθώς θα αναγράφεται πάνω τι αντικείμενο είναι και πότε τοποθετήθηκε σε καραντίνα και πότε θα τελειώσει η καραντίνα του, οι ετικέτες θα πρέπει να είναι εύκολα ορατές από όλο το προσωπικό. Πρέπει να γίνεται απολύμανση των καρτσιών μεταφοράς υλικών κάθε φορά μετά τη χρήση τους. Η χρήση γαντιών και συχνός καθαρισμός χεριών όπως έχει προαναφερθεί και απολύμανση των χώρων που χρησιμοποιούνται για καραντίνα. (Maitland *et al.* 2020)

Όπως όλος ο κόσμος, έτσι φυσικά και τα μουσεία σε παγκόσμιο επίπεδο, προσπαθούν να προσαρμοστούν στη πρωτόγνωρη αυτή κατάσταση. Παρά τους κανόνες που ακολούθησαν πολλά μουσεία και μετά τη λήξη της πρώτης καραντίνας,

όπως αποφυγή συνωστισμού, υποχρεωτική χρήση μάσκας, υποχρεωτική απολύμανση χεριών, δημιουργία ξεχωριστών ροών εισόδου και εξόδου, αποστάσεις ακόμα και επιβολή επισκέψεων σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα για τη καλύτερη διαχείριση του αριθμού των επισκεπτών πολλά από αυτά έκλεισαν και σύμφωνα με το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM) περισσότερα από το 10% μπορεί να μην ξανά ανοίξουν ποτέ. Τέλος σε δήλωση που δημοσιεύθηκε στις 19 Μαρτίου από την Αμερικάνικη Συμμαχία Μουσείων τονίστηκε πως σε εθνικό επίπεδο τα μουσεία χάνουν ημερησίως τουλάχιστον 33 εκατομμύρια δολάρια λόγω του κλεισίματος και θα χρειαστεί πολύ μεγάλη ομοσπονδιακή στήριξη για να μπορέσουν να διατηρηθούν οι θέσεις εργασίας στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς. Σε οικονομικό επίπεδο το κλείσιμο όλων αυτών των μουσείων αλλά και γενικότερα των πολιτιστικών χώρων υπέστη σοβαρές συνέπειες διότι όλοι αυτοί οι χώροι εξαρτώνται άμεσα ως προς το εισόδημα τους από τον αριθμό των επισκεπτών που δέχονται. Κυρίως τα ιδιωτικά μουσεία είναι αυτά που φοβούνται για πτώχευση. (Maitland *et al.* 2020)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1, Προηγούμενες Πανδημίες/Αντίδραση-αντιμετώπιση

Μία πανδημία αποτελεί το χειρότερο σενάριο σε ό,τι αφορά τις μολυσματικές ασθένειες. Περιπτώσεις τέτοιου είδους υπήρχαν πάντα σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας της ύπαρξης του ανθρώπου. Όσο περισσότερο πολιτισμό δημιουργούσαμε και όσο περισσότερο εξελισσόμασταν μέσα από αυτόν, τόσο πιο συχνές γίνοντουσαν και οι πανδημίες. Από την πρώτη πανδημία το 430 π.Χ. στην Αθήνα που καταγράφηκε και πιθανόν να ήταν τυφοειδής πυρετός, μέχρι την πανδημία της λέπρας, της πανούκλας, της χολέρας, της ισπανικής γρίπης και τελευταία την πανδημία του κορωνοϊού, η ιστορία μας σφύζει από δύσκολες στιγμές αυτού του είδους.

Φυσικά στις πιο πρόσφατες περιπτώσεις είναι σημαντικό να σημειωθεί πως εκτός από τα προβλήματα που δημιουργούνται στο σύνολο της κοινωνίας και της λειτουργίας της ο πολιτιστικός τομέας πλήττεται και αυτός. Δηλαδή τα μουσεία που αποτελούν το βασικό στοιχείο του τομέα αυτού είναι οι πρώτες υπηρεσίες που θα υποστούν τις συνέπειες ενός ξαφνικού ξεσπάσματος μίας πανδημίας.

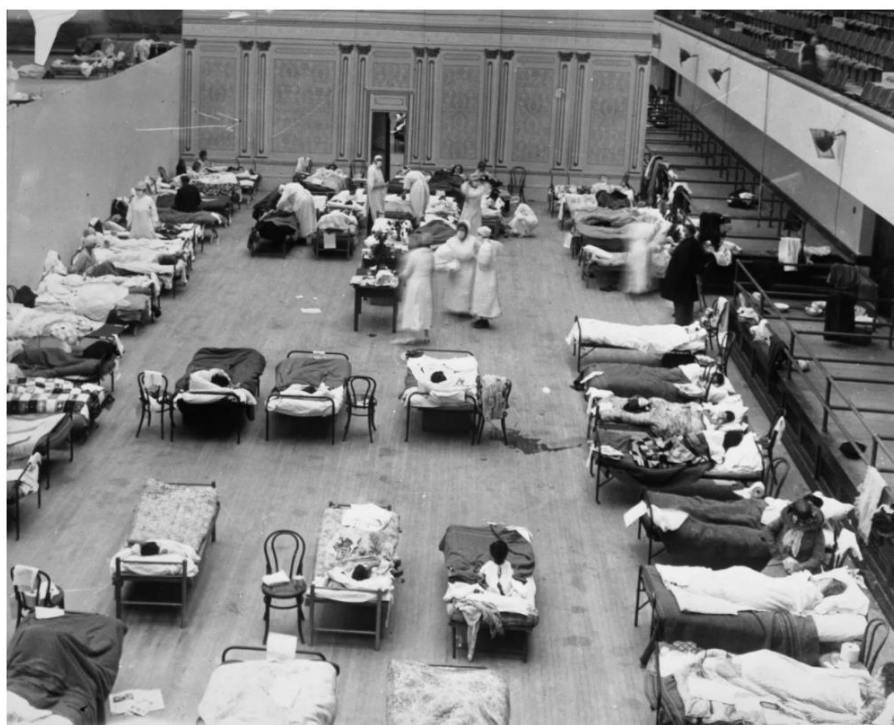
Η πανδημία της φυματίωσης (1900)

Σε μία από τις πιο πρόσφατες αυτές περιπτώσεις στην ιστορία των πανδημιών, στις αρχές δηλαδή του 20^{ου} αιώνα συμπεριλαμβάνεται το ξέσπασμα της φυματίωσης. Οι φτωχοί και οι μετανάστες σε ό,τι αφορά την ασθένεια αυτή στην περίπτωση της Αμερικής ήταν οι πιο ευάλωτοι άνθρωποι. Σε εκείνη την περίοδο που η Αμερική είχε αρχίσει να κάνει σιγά σιγά πρόοδο στον τομέα της εκπαίδευσης, οι γιατροί αποφάσισαν να στραφούν προς τα μουσεία για βοήθεια, λόγω του πολύγλωσσου υλικού που ήταν διαθέσιμο, ώστε να μάθουν ορισμένα πράγματα για την συγκεκριμένη ασθένεια, να καταλάβουν τι έχουν να αντιμετωπίσουν και φυσικά να βρουν μία λύση. Αυτό ήταν και μία πολύ καλή ευκαιρία να αποδειχθεί το πόσο σημαντικός είναι ο ρόλος των μουσείων σε μία κοινωνία. Ακόμα το 1905-09 το Αμερικάνικο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας μαζί με το Ινστιτούτο Smithsonian έκαναν δύο εκθέσεις αφιερωμένες στη φυματίωση: το περιεχόμενο τους αφορούσε την αιτιολόγηση για το πώς ξέσπασε αυτή η πανδημία, ο τρόπος με τον οποίο εξαπλώθηκε, τα συμπτώματα που προκαλούσε και φυσικά δημιουργήθηκαν και φυλλάδια ενημερωτικά για το πώς να γίνει η καλύτερη πρόληψη της νόσου. (Schwarzer, 2020)

Εξαιρετικά ενδιαφέρον για να σημειωθεί είναι πως ενώ τώρα σε κανέναν δεν θα άρεσε η ιδέα να περιμένει σε μία ουρά με πολύ κόσμο έξω από ένα μουσείο για να ενημερωθεί σωστά για τον κορωνοϊό και να μάθει τους σωστούς τρόπους για να προστατευθεί από αυτόν, τότε τα μουσεία το βρήκαν ως μια πολύ καλή ευκαιρία να διδάξουν τον κόσμο και να γίνουν παράδειγμα ώστε να δείξουν και πόσο αξιόπιστα είναι ως εκπαιδευτικά ιδρύματα. (Schwarzer, 2020)

Η πανδημία της Ισπανικής Γρίπης (1918)

Η Ισπανική γρίπη που είναι γνωστή ως η πιο θανατηφόρα πανδημία στην ιστορία, υπολογίζεται ότι μόλυνε 500 εκατομμύρια ανθρώπους παγκοσμίως και πέθαναν 20 με 50 εκατομμύρια από αυτούς. Ο ιός που είναι υπεύθυνος μεταπήδησε από τα πτηνά στους ανθρώπους και στη συνέχεια μεταξύ των ανθρώπων. Αντίστοιχα με την τωρινή πανδημία του κορωνοϊού και τότε όταν πρωτοεμφανίστηκε η γρίπη, δεν υπήρχε άμεσα αποτελεσματικό φάρμακο και έτσι όλοι οι άνθρωποι ήταν υποχρεωμένοι να φοράνε μάσκες παντού και φυσικά σχολεία, θέατρα, επιχειρήσεις και πολλές ακόμη υπηρεσίες αναγκάστηκαν να διακόψουν τη λειτουργία τους. Ο ιός ήταν εξαιρετικά μεταδοτικός με αποτέλεσμα να τεθούν σε καραντίνα ολόκληρες πόλεις. Η κατάσταση στην Αμερική ήταν τόσο δύσκολη που στην πόλη Όκλαντ της Καλιφόρνια, το Δημοτικό Αμφιθέατρο, συμπεριλαμβανομένης της γκαλερί που διέθετε, μετατράπηκαν σε νοσοκομεία εκτατής ανάγκης (συγκεκριμένα τοποθετήθηκαν 80 κλίνες) διότι όλα τα νοσοκομεία της πόλης ήταν πολύ φορτωμένα καθιστώντας αδύνατο να χωρέσουν άλλους ασθενείς. (Schwarzer, 2020)

Εικόνα 10. Φωτογραφία από το άρθρο Lessons from History: Museums and Pandemics του American Alliance of Museums, Πηγή: <https://www.aam-us.org/2020/03/10/lessons-from-history-museums-and-pandemics/>

Εικόνα 9. Φωτογραφία από το άρθρο Lessons from History: Museums and Pandemics του American Alliance of Museums, Πηγή: <https://www.aam-us.org/2020/03/10/lessons-from-history-museums-and-pandemics/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Επίδραση της πανδημίας στον τομέα της Συντήρησης της Πολιτισμικής Κληρονομιάς

Εισαγωγή

Η ασφάλεια της υγείας του προσωπικού των μουσείων είναι η πιο βασική προτεραιότητα που πρέπει να υπάρχει. Οι εργαζόμενοι στον τομέα αυτόν είναι ό,τι πιο σημαντικό υπάρχει αυτή τη δύσκολη στιγμή για να μπορέσουν τα μουσεία ανταπεξέλθουν και να ανακάμψουν τώρα και μετά την κρίση. Είναι απαραίτητο και σημαντικό να δίνεται βάση και στις ανάγκες που έχουν πλέον για να νιώθουν ασφαλείς κατά τη διάρκεια της εργασίας τους και να είναι κατάλληλες οι συνθήκες στο χώρο όπου εργάζονται. Για άτομα που τους είναι αδύνατο να συνεχίζουν να εργάζονται με τα νέα μέτρα στον ίδιο χώρο που ήταν και πριν την πανδημία, είναι σημαντικό να βρεθούν καινοτόμες λύσεις για το πώς αλλιώς μπορούν να συνεισφέρουν και να συνεχίζουν να εργάζονται. Ίσως με μία καινούργια κατανομή της εργασίας τους, με καινούργια καθήκοντα και πιο δημιουργικά που θα ήταν και χρήσιμα στο μουσείο ή ακόμα να ελεγχθεί και το ενδεχόμενο εθελοντικής εργασίας από ενδιαφερόμενους. Φυσικά από τη στιγμή όμως που δεν γίνεται να γνωρίζουν όλοι την προσωπική ζωή, τη κατάσταση και τις δυνατότητες του καθενός δεν πρέπει να παίρνονται γενικότερες αποφάσεις και λύσεις που μπορεί να φαίνονται σωστές αλλά να μην είναι κατάλληλες για κάποιους εργαζομένους. Γι' αυτό το πιο σωστό που μπορεί να γίνει είναι να αφιερωθεί χρόνος να συζητηθεί μεταξύ εργαζομένων και εργοδοτών ποιες είναι οι κατάλληλες λύσεις που μπορούν να βρεθούν αναλόγως και με τις ανάγκες του καθενός. Ένα μουσείο ή ένα ίδρυμα ή ένας οργανισμός δεν είναι τίποτα χωρίς το προσωπικό που το αποτελεί, γι' αυτό και είναι από τις πρώτες υποχρεώσεις να διασφαλίζεται η υγεία των εργαζομένων ειδικά σε μία περίοδο πανδημίας.

Το Παγκόσμιο Συμβούλιο Ταξιδιών και Τουρισμού (WTTC-World Travel and Tourism Council) υπολόγισε στις 10 Ιουνίου 2020, ότι μεταξύ 14 και 29,5 εκατομμυρίων τουριστικών θέσεων εργασίας στην Ευρώπη κινδυνεύουν λόγω της πανδημίας Covid-19, πολλές από τις οποίες συνδέονται με την πολιτιστική κληρονομιά. Μία πρόσφατη δημοσίευση από το Κοινό Κέντρο Ερευνών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής εκτιμά ότι πάνω από 7 εκατομμύρια πολιτιστικές και δημιουργικές θέσεις εργασίας στην Ευρώπη κινδυνεύουν λόγω της κρίσης της. (Europa Nostra, 2020)

Από έρευνες που πραγματοποιήθηκαν από το AIC (American Institute of Conservation-Αμερικάνικο Ινστιτούτο Συντήρησης) τον Σεπτέμβριο του 2020, την Europa Nostra τον Οκτώβριο του 2020, το ICON τον Μάιο του 2020 και τον Φεβρουάριο του 2021 έχοντας περάσει το πρώτο κύμα της πανδημίας σε όλο σχεδόν τον κόσμο, αφορούν κυρίως την επίδραση του κορωνοϊού στους συντηρητές που δουλεύουν ιδιωτικά και τις προκλήσεις που κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν όλο αυτό το διάστημα από την αρχή της πανδημίας. Ακόμα δόθηκε βάση στον αντίκτυπο της

πανδημίας στο άμεσο και έμμεσο μέλλον, μέτρα που εφαρμόστηκαν για την αντιμετώπιση των δυσκολιών και τις επείγουσες ανάγκες του κλάδου της πολιτιστικής κληρονομιάς σε περιόδους κρίσης. Παρά τις δυσκολίες βέβαια βρέθηκαν πολλές δημιουργικές λύσεις από πολλούς συντηρητές προσπαθώντας να δώσουν τον καλύτερο τους εαυτό παρά τις συνθήκες.

Η έρευνα του Αμερικάνικου Ινστιτούτου Συντήρησης δημοσιοποιήθηκε τέλη Σεπτεμβρίου του 2020 και μέχρι το 2021 έχουν δοθεί σε αυτή πάνω από 100 απαντήσεις, παρόλα αυτά όμως παραμένει ακόμα διαθέσιμη ώστε να συγκεντρωθούν ακόμα περισσότερες απαντήσεις μελλοντικά. Πιο συγκεκριμένα, τα στοιχεία αυτά αφορούν τις οικονομικές και τις υλικοτεχνικές προκλήσεις. Αρχικά, σύμφωνα με τις έρευνες, οι περισσότεροι όπου συμμετείχαν ήταν από μεγάλα αστικά κέντρα και δήλωσαν πως δεν απολύθηκαν ή παραιτήθηκαν λόγω της πανδημίας. Οι υπόλοιποι που δήλωσαν άνεργοι έμειναν χωρίς δουλειά από δύο έως πέντε μήνες και το 50% δήλωσε πως είχε κάνει αίτηση για οικονομική βοήθεια. Πολλές τράπεζες έμειναν άναυδες από τον αριθμό των αιτήσεων που δέχτηκαν για οικονομική υποστήριξη και γι' αυτό υπήρχαν καθυστερήσεις στις αποδοχές των αιτήσεων και κατά συνέπεια στο ποσό που ήταν να δοθεί. Οι περισσότεροι συντηρητές που δέχτηκαν το δάνειο το χρησιμοποίησαν για να καλύψουν τα λειτουργικά τους έξοδα, αγορές εξοπλισμού, πληρωμές υποθηκών και φυσικά προσωπικά έξοδα διαβίωσης. Για ανώτερες θέσεις όπως διευθυντών σε πολλά ιδρύματα υπήρχε η δυνατότητα να συνεχίζουν να εργάζονται κανονικά αλλά εξ αποστάσεως ακόμα και κατά τη διάρκεια του πρώτου lockdown. Για το υπόλοιπο προσωπικό όμως δεν ίσχυε το ίδιο. Οι υπάλληλοι όπου ασχολούνταν με εργασίες συντήρησης, δηλαδή οι συντηρητές, χρειάστηκε να διακόψουν την εργασία και σε ορισμένες περιπτώσεις χωρίς καν να τεθούν σε αναστολή. Αναστολή εργασίας σύμφωνα με το ελληνικό Κ.Ε.Π.Ε.Α. (Κέντρο Πληροφόρησης Εργαζομένων και Ανέργων) υπάρχει όταν ο εργαζόμενος δεν παρέχει για ορισμένο ή αόριστο χρονικό διάστημα την συμφωνημένη εργασία του, με ή χωρίς υπαιτιότητά του, ενώ η σύμβαση εξακολουθεί να ισχύει. Τον χρόνο αναστολής της σύμβασης εργασίας αναστέλλεται η υποχρέωση του εργαζομένου να παρέχει την εργασία του, ενώ η υποχρέωση του εργοδότη να καταβάλλει ή όχι τον μισθό εξαρτάται από το είδος της αναστολής. Πολλά μουσεία έχουν θέσει σε αναστολή τις συμβάσεις πολλών ελεύθερων επαγγελματιών δημιουργώντας ένα κλίμα φυσικά μεγάλης ανασφάλειας. Ο βασικός και πιο σημαντικός κίνδυνος που αντιμετωπίζει ο τομέας της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι πως όχι μόνο το έκτακτο αλλά και το μόνιμο πλέον προσωπικό ανησυχούν μήπως χάσουν τη δουλειά τους στη χειρότερη περίπτωση ή στην καλύτερη μειωθούν οι ώρες εργασίας τους για τους επόμενους μήνες. (Phillips *et al.* 2020)

Εκτός από το οικονομικό άγχος που είναι το πιο βασικό πρόβλημα που απασχολεί τον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς, υπάρχει έντονη ανησυχία και για τις υλικοτεχνικές υποδομές, δηλαδή το σύνολο των υλικών μέσων και των τεχνικών που απαιτούνται. Υπήρχε μεγάλη δυσκολία ως προς το γεγονός πως πολλοί δυσκολεύτηκαν με την περιορισμένη πρόσβαση που είχαν στα μουσεία ή στους πελάτες τους ή στις αποθήκες τους. Ωστόσο, συντηρητές που δούλευαν σε δικό τους χώρο και μάλιστα πιο μικρό, δηλαδή σαν ιδιωτικό εργαστήριο, με έναν ή δύο επιπλέον εργαζόμενους δεν

επηρεάστηκαν πολύ και εργαζόντουσαν σ'έναν μεγάλο βαθμό όπως και πριν. Αυτοί που έπρεπε να κάνουν μεγαλύτερες αλλαγές για να προσαρμοστούν στα νέα μέτρα ρωτήθηκαν ποιες ήταν οι νέες οδηγίες που παρέλαβαν για να εφαρμόσουν και απάντησαν πως τρεις ήταν οι κύριες αλλαγές που έγιναν.

- Ανέπαφες παραλαβές και παραδόσεις έργων τέχνης.
- Αυστηρότερο πρωτόκολλο για τον προσωπικό προστατευτικό εξοπλισμό (PPE→Personal Protective Equipment) ή αλλιώς ΜΑΠ (μέτρα ατομικής προστασίας) για το προσωπικό που δουλεύει στον χώρο.
- Κατά κύριο λόγο διαδικτυακές επαφές με τους πελάτες και μερικές φορές και με το προσωπικό για παροχή συμβουλών ή συζητήσεων για κάποιο θέμα.

Ένα άλλο βασικό ζήτημα που ήταν απαραίτητο να μελετηθεί λόγω των νέων συνθηκών ήταν τα επαγγελματικά ταξίδια. Στον κλάδο της συντήρησης ειδικά οι συντηρητές που δουλεύουν ιδιωτικά είναι πολύ συνηθισμένο να χρειάζεται συχνά να ταξιδεύουν εκτός του δήμου τους ή της χώρας τους για επαγγελματικούς λόγους. Γι' αυτό το λόγο πλέον πρέπει να είναι προετοιμασμένοι για πιθανά τοπικά ξεσπάσματα του ιού, για πιθανές καραντίνες και αρκετά τεστ για έλεγχο. Το θέμα αυτό είναι σίγουρα κάτι που χρειάζεται να του δοθεί η απαραίτητη έμφαση που πρέπει, διότι η κάθε πολιτεία ή δήμος έχουν τα δικά τους μέτρα και όρους σύμφωνα με την κατάσταση που βρίσκονται και τα ποσοστά μόλυνσής τους. Παρά το χάος που δημιουργήθηκε τον Μάρτιο 2020, πολλοί δήλωσαν ότι υπήρχαν και θετικά αποτελέσματα από όλο αυτό. (Phillips *et al.* 2020)

Σε προσωπικό επίπεδο υπήρξε περισσότερος ελεύθερος χρόνος στον οικογενειακό τομέα ακόμα και ανάπτυξη διαφόρων δραστηριοτήτων (χόμπι) και καλύτερη ψυχική κατάσταση, άλλοι πάλι δήλωσαν πως υπήρξε και επαγγελματική ανάπτυξη καθώς μπόρεσαν να θέσουν ορισμένα όρια με τους πελάτες τους, να επεκτείνουν δεξιότητες τους και να γίνουν πιο σίγουροι για τον εαυτό τους, αλλά η πιο σημαντική προτεραιότητα τους ήταν η σωματική και ψυχική υγεία. Το Αμερικάνικο Ινστιτούτο Συντήρησης παρακολουθεί ενεργά την κατάσταση της πανδημίας καθώς φαίνεται αυτό να έχει φυσικά επίπτωση και στις ετήσιες συναντήσεις που πραγματοποιεί. Η προγραμματισμένη ετήσια συνάντηση πιο συγκεκριμένα για μέσα Μαΐου 2020 ακυρώθηκε λόγω πιθανής αύξησης κρουσμάτων κατά τη διάρκεια του χειμώνα του 2021 και σύμφωνα με το πως προβλέπεται να γίνει η διανομή των εμβολίων, οπότε και μεταφέρθηκε για το 2023. Για τη χρονιά 2020 θα πραγματοποιηθεί μόνο μία διαδικτυακή συνάντηση. (Phillips *et al.* 2020)

Το βρετανικό ICON φυσικά έκανε και αυτό από την δική του πλευρά μία έρευνα τον Μάιο 2020, όταν βιώναμε όλοι το πρώτο κύμα της πανδημίας. Η έρευνα αφορούσε τον τομέα της συντήρησης και το εργατικό δυναμικό σε ολόκληρο το Ηνωμένο Βασίλειο. Επιπλέον είχε ως στόχο τη συμπλήρωση των ευρύτερων τομεακών ερευνών που διοργανώνονται από το Historic England και το Heritage Lottery Fund. Το ερωτηματολόγιο αποτελούνταν από ερωτήσεις και απαντήσεις που πάρθηκαν από το εργαστήριο πληροφοριών για την αγορά εργασίας και από έρευνες του Historic England και της Ομοσπονδίας Δημιουργικών Βιομηχανιών. Η έρευνα έγινε μεταξύ 16 Απριλίου και 1η Μαΐου 2020 στο Surney Monkey. Συνολικά πάρθηκαν 168 απαντήσεις. Η πλειοψηφία ήταν από ελεύθερους επαγγελματίες, αποκλειστικούς εμπόρους ή ιδιωτικές ανώνυμες εταιρίες. Απάντησαν 122 μικρές επιχειρήσεις με την πλειονότητα, δηλαδή το 68% να απασχολεί μέχρι 5 άτομα. Οι περισσότεροι ερωτηθέντες ήταν συντηρητές βιβλίων και χαρτιού, άνθρωποι που εργάζονταν στον τομέα επιχρυσωτών και διακοσμητικών επιφανειών και άλλες ειδικότητες. Η έρευνα γεωγραφικά τοποθετείται σε όλη την Αγγλία, την Ουαλία, τη Σκωτία και την Β. Ιρλανδία. (ICON, 2020)

Τα αποτελέσματα έδειξαν, όπως και στις προηγούμενες έρευνες, πως υπάρχουν σοβαρές επιπτώσεις στους εργαζομένους. Περισσότεροι από το 90% δήλωσαν απώλεια ή αναστολή της εργασίας και το 70% δήλωσαν μείωση μηνιαίου εισοδήματος. Η αναστολή εργασίας βοήθησε σε ένα βαθμό ως προς τις αρνητικές επιπτώσεις. Παρ' όλα αυτά, πολλοί δήλωσαν πως περίμεναν περισσότερες διευκρινήσεις από την κυβερνητική υποστήριξη όταν τους ρώτησαν σε ποια μέτρα στήριξης περίμεναν να έχουν πρόσβαση. Πολλοί επηρεάστηκαν και από τις αναβολές και τις ακυρώσεις των προγραμματισμένων εκδηλώσεων που θα απέφεραν εισόδημα. Επιπλέον επηρεάστηκαν και τα μειωμένα ωράρια λειτουργίας, και οι ώρες λειτουργίας και τα ζητήματα εφοδιασμού. Οι αναστολές βέβαια βοήθησαν στην μερική μείωση των επιπτώσεων στον εργασιακό τομέα διότι δεν χρειάστηκε να γίνουν απολύσεις. Έτσι λιγότερο από το 5% είχε θέσει σε αναστολή ολόκληρο το προσωπικό του, ενώ λιγότερο από 2% είχε απολύσει ολόκληρο το προσωπικό. Ζητήθηκε στη συνέχεια από τους συντηρητές να πουν ποια κυβερνητικά μέτρα στήριξης περίμεναν. Η πλειοψηφία (55%) δήλωσε πως περίμεναν περισσότερες διευκρινήσεις των επιλογών υποστήριξης τους. Μάλιστα υπήρχαν και δύο χαρακτηρισμοί όπου ένας ζήτησε «λιγότερο περίπλοκο σύστημα» και ένας άλλος ζήτησε «σαφέστερες συμβουλές». Το να υπάρχει μεγαλύτερη σαφήνεια σε αυτό το θέμα φαίνεται ότι απασχολεί πολλούς στον τομέα της κληρονομιάς. Μάλιστα σε έρευνα του Historic England που αφορούσε και οργανισμούς και επιχειρήσεις έδειξε παρόμοια αποτελέσματα όπου πάνω από το 50% δήλωσε το ίδιο ακριβώς. Αυτό επιβεβαιώνει το ICON: πως η ζήτηση για περισσότερες συμβουλές και τρόπους υποστήριξης είναι μεγάλη και ο κόσμος της κληρονομιάς το έχει ανάγκη. Αυτές λοιπόν οι απαντήσεις έδειξαν πως υπάρχει μία βάση για μία σωστή προσέγγιση για το ξεκίνημα της εργασίας μετά την καραντίνα. Το 37% δήλωσε πως θα χρησιμοποιήσει πρόγραμμα ανάκτησης, το ένα τρίτο δήλωσε συνεργασία με άλλους συνεργάτες και λιγότερο από το 10% δήλωσε ότι θα τα ξεκινήσουν όλα από την αρχή με πλήρης ετοιμότητα. (ICON, 2020)

Φυσική η συνέχιση της λειτουργίας των ιδρυμάτων εξαρτάται από τους πελάτες και την ανάκαμψη αυτών. Κάποιοι έκαναν σχέδια μάρκετινγκ για να προσεγγίσουν νέους πελάτες ενώ άλλοι απλά θα ανοικοδομήσουν τις σχέσεις τους με τους ήδη υπάρχοντες. Πέρα από τις πληροφορίες που πάρθηκαν από τους εργαζόμενους για το τι θα περίμεναν να γίνει μετά την καραντίνα, τους ζητήθηκε να προτείνουν τι επιπλέον υποστήριξη θα πρέπει να δώσει η κυβέρνηση. Το 40% δεν είχε να προτείνει κάτι συγκεκριμένο αλλά αυτοί που υποστήριξαν έντονα ότι είναι απαραίτητη η έγκαιρη υποστήριξη δήλωσαν τα παρακάτω:

- Το 16% ζήτησε ειδική υποστήριξη στον πολιτιστικό τομέα
- Το 11% ζήτησε περισσότερη αποφασιστικότητα για το τέλος της καραντίνας και στη συνέχεια καθοδήγηση για την σωστή επιστροφή στον εργασιακό χώρο.
- Το 11% ζήτησε πιο ολοκληρωμένη υποστήριξη για όσους δεν επιλέχθηκαν για τρέχοντα προγράμματα (όπως αυτοαπασχολούμενοι).
- Το 7% δήλωσε πως υπάρχει ανάγκη για μελέτη των επιπτώσεων της πανδημίας ώστε να υπάρξει μελλοντική υποστήριξη.
- Το 4% ζήτησε πιο άμεση πρόσβαση σε βοήθεια.
- Επίσης κάποιοι θέλουν η καραντίνα να λήξει πιο γρήγορα από ό,τι προγραμματίζεται και καθιέρωση βασικού καθολικού μισθού.

Στο τέλος της έρευνας παρουσιάστηκαν επιπλέον σκέψεις που ζητήθηκαν από τους συμμετέχοντες να μοιραστούν με το ICON. Μερικές από τις σκέψεις ή και προβληματισμούς αυτών που συμμετείχαν ήταν πως κάποιοι δεν έχουν επηρεαστεί ακόμα από την κατάσταση που προκάλεσε η πανδημία αλλά αυτό είναι κάτι που θα αλλάξει εύκολα αν συνεχιστεί η καραντίνα, ενώ άλλοι προειδοποίησαν για μελλοντική αδυναμία πληρωμής, οπότε ζητούν περισσότερη πίεση και υποστήριξη πόρων. (ICON, 2020)

Το ICON στη συνέχεια, μετά το τέλος της πρώτης καραντίνας, έκανε και μία δεύτερη έρευνα η οποία διενεργήθηκε από τις 25 Νοεμβρίου μέχρι τις 9 Δεκεμβρίου 2020 και χωρίστηκε σε δύο διαφορετικά μέρη, ένα για τους εργαζομένους και ένα για τους εργοδότες με αντίστοιχα προσαρμοσμένα ερωτηματολόγια για την κάθε περίπτωση. Ανάμεσα στους εργοδότες ήταν έμποροι (43%), ελεύθεροι επαγγελματίες (40%), ιδιωτικές ανώνυμες εταιρείες, μικροεπιχειρήσεις, συντηρητές με συγκεκριμένες ειδικότητες και όπως αναφέρθηκε και στην προηγούμενη έρευνα, άνθρωποι που εργάζονται στην Αγγλία κατά βάση, αλλά έχουν δουλέψει και σε άλλες χώρες. Μερικές από τις ερωτήσεις ήταν ίδιες με την πρώτη έρευνα προκειμένου να παρατηρηθεί και αξιολογηθεί η πορεία της κρίσης και άλλες ήταν καινούργιες με βάση τη τρέχουσα κατάσταση. Σε ό,τι αφορά τα έσοδα, οι ερωτηθέντες δήλωσαν πως έχουν μειωθεί περισσότερο από 50% λόγω των ακυρώσεων των πελατών και των ακυρώσεων των συμβάσεων. Επίσης και το ανεπαρκές ενδιαφέρον των πελατών λόγω του κλεισίματος των επιχειρήσεων είχε σημαντικές επιπτώσεις στα έσοδα και ορισμένα εργαστήρια συντήρησης αναγκάστηκαν να κλείσουν. Ένα ποσοστό των συμμετεχόντων δήλωσαν πως λειτουργούσαν όπως και πριν το ξέσπασμα της πανδημίας, και ένα υπόλοιπο ποσοστό δήλωσε προσωρινή ή οριστική παύση εργασίας. Ένα 40% πιστεύει πως αντέχουν για ακόμα έξι μήνες ίσως και περισσότερο να επενδύουν στη δουλειά τους, αλλά κάποιοι άλλοι πιστεύουν πως μόνο τρεις μήνες απομένουν που θα μπορούν να επενδύουν σε οτιδήποτε. Μία πλειοψηφία των ερωτηθέντων απάντησε θετικά στην ερώτηση αν είχαν σταματήσει να επενδύουν επαγγελματικά από το Μάρτιο 2020 και στη συνέχεια βλέποντας την τότε επικρατούσα κατάσταση. Αυτό φυσικά δημιουργεί μεγάλο αίσθημα αβεβαιότητας ως προς τη βιωσιμότητα της επιχείρησης. Όταν μία επιχείρηση βλέπει του εργαζόμενους της να επιβραδύνουν διάφορες διαδικασίες στα πλαίσια της εργασίας τους ή ακόμα να μην αναλαμβάνουν καν καινούργια πράγματα δημιουργείται ένας άγχος ως προς το πόσο θα καταφέρει με αυτή την κατάσταση να παραμείνει ενεργή και με ικανοποιητικά έσοδα. (ICON, 2021)

Σε ό,τι αφορά την κατάσταση της εργασίας των συντηρητών μετά το πέρας της πρώτης καραντίνας, το 87% εργάζεται λιγότερο απ' όσο εργαζόταν πριν την πανδημία με αποτέλεσμα φυσικά και τη μείωση του εισοδήματός τους. Οι κανονισμοί των κοινωνικών αποστάσεων και η καραντίνα έχουν οδηγήσει στο να κλείσει πάνω από το 60% των υπαρχόντων οργανισμών. Από τις οργανώσεις που παρέμειναν ανοιχτές, πολλές έδωσαν άδειες άνευ αποδοχών στο προσωπικό τους και το ένα τρίτο αναγκάστηκε να προβεί σε απολύσεις. Ένα 40% των εργαζομένων ελπίζει πως μόλις τελειώσει η άδεια τους θα επιστρέψουν ξανά στο κανονικό τους ωράριο παρόλο που δεν δόθηκε κάποια ξεκάθαρη απάντηση προς αυτό. Όλο αυτό εννοείται πως έχει διχάσει πολύ τους εργαζόμενους και δεν ξέρουν αν μπορούν να νιώθουν ασφαλείς ή όχι και τι τους επιφυλάσσει το μέλλον. Ένα μικρότερο ποσοστό δήλωσε πως εργαζόταν το ίδιο με πριν παρά το γεγονός πως η πλειοψηφία εργαζόταν λιγότερο. Πολλοί εργαζόμενοι δούλευαν από το σπίτι ενώ αρκετοί ήταν αυτοί που συνέχισαν να δουλεύουν στον τόπο εργασίας τους. Περισσότερο από το 60% δήλωσε πως ο οργανισμός στον οποίο δούλευαν από τον Μάρτιο 2020 μέχρι τώρα έκλεισε τουλάχιστον μία φορά. Όλα αυτά ήταν αποτελέσματα των μέτρων των κοινωνικών αποστάσεων το κλείσιμο των μουσείων, των γκαλερί και των βιβλιοθηκών. Η

αποστασιοποίηση από το χώρο εργασίας, η παύση της εργασίας, η απομόνωση και η ανασφάλεια έχουν επιβαρύνει την ψυχική υγεία των ερωτηθέντων. Παρ' όλες αυτές τις δυσκολίες όμως η πλειοψηφία πιστεύει ότι το εισόδημα τους θα παραμείνει σταθερό ενώ άλλοι πιστεύουν ότι θα μειωθεί και ακόμα ορισμένοι αμφιβάλλουν για τη βιωσιμότητα του οργανισμού στον οποίο εργάζονται. (ICON, 2021)

Από την άλλη πλευρά, ύστερα από τόσο καιρό, έχοντας ζήσει ένα χρόνο με την πανδημία, οι περισσότεροι εργοδότες έχουν προσαρμόσει πλέον το προσωπικό τους και τις δραστηριότητες τους στα καινούργια δεδομένα. Στο μεγαλύτερο μέρος του προσωπικού σε μία επιχείρηση έχει δοθεί άδεια άνευ αποδοχών όπως προαναφέρθηκε αλλά πολλοί από τους εργαζόμενους δεν γνωρίζουν τι θα γίνει μετά τη λήξη της άδειας. Οι υπόλοιποι εργαζόμενοι που γνώριζαν τι θα κάνουν μετά την λήξη της άδειας τους χωρίστηκαν σε αυτούς που τελικά απολύθηκαν και σε αυτούς που συνέχισαν να δουλεύουν απλά με μειωμένες ώρες. Απολύσεις όσο ήταν εφικτό δεν έγιναν, οι εργαζόμενοι προσάρμοσαν τις εργασιακές τους διαδικασίες αυξάνοντας τις εξ αποστάσεως δουλειές. Αυτό βέβαια δεν ήταν τόσο απλό να γίνει, διότι δεν ήταν σίγουρο πόσο θα υπάρχει ζήτηση από πελάτες και πόσο θα εμπιστευόντουσαν και αυτοί οι ίδιοι να γίνονται έτσι οι εργασίες. Παρ' όλα αυτά πολλοί εργοδότες είχαν οικονομική υποστήριξη από την κυβέρνηση, ενώ ένα 18% που δεν είχε αυτή τη δυνατότητα, απλά μείωσε τις υπηρεσίες του για τη διατήρηση των εσόδων. (ICON, 2021)

Τα πλάνα των εργαζομένων ποικίλουν αρκετά δεδομένης της τρέχουσας κρίσης. Με εξαίρεση ένα πολύ μεγάλο ποσοστό που παραμένουν δεσμευμένοι στον τομέα τους με εργασίες συντήρησης που πρέπει να γίνουν, μόνο ένα 2% δηλώνει ξεκάθαρα πως θα μεταφερθεί σε άλλο τομέα, ένα άλλο ποσοστό (17%) σκοπεύει να μεταβεί στον ιδιωτικό τομέα και ένα ποσοστό λιγότερο από 2% δηλώνει πως σκοπεύει να αφήσει τον τομέα της συντήρησης γενικά. Πολλοί δήλωσαν πως θα ήθελαν να δουλέψουν εθελοντικά, άλλοι πως ελπίζουν πως θα παραμείνουν στις θέσεις που είχαν ενώ άλλοι σχεδιάζουν να αλλάξουν δουλειά με στόχο τη βασική σύμβαση ορισμένου χρόνου. Τα πλάνα, από την άλλη, των εργοδοτών είναι αρχικά πως θα παραμείνουν ενεργοί στην εργασία τους πάνω στη συντήρηση ακόμα και σε προσωπικό επίπεδο και εξάσκηση. Μόνο ένα 3% ένιωθε μεγάλη ανασφάλεια πλέον στο να συνεχίζει να δουλεύει στον τομέα της συντήρησης και σχεδίαζε να φύγει από αυτόν, κάποιιοι είχαν ήδη κιόλας αποχωρήσει και προσπαθούσαν να βρουν αλλού μία θέση εργασίας. Άλλοι εργαζόμενοι είπαν πως θα παρέμεναν στον τομέα της συντήρησης αλλά θα εργαζόντουσαν πιο ιδιωτικά και σίγουρα με όλο το ρίσκο της επιλογής αυτής καθώς γνωρίζουν ξεκάθαρα πόσο αβέβαιο είναι το μέλλον. Η μεγαλύτερη υποστήριξη, στη δεδομένη κατάσταση, που μπορεί να δοθεί είναι η διαδικτυακή υποστήριξη. Κατά τη διάρκεια της πρώτης φάσης της καραντίνας πολλοί συντηρητές είχαν χρησιμοποιήσει τους πόρους και τη διαδικτυακή καθοδήγηση του ICON για την επαγγελματική τους ανάπτυξη. Επιπλέον, οι πόροι Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Ανάπτυξης χρησιμοποιήθηκαν και για τις συλλογές των μουσείων. Πολλοί εργοδότες επέλεξαν τη χρήση κυβερνητικών μέτρων στήριξης με το 70% των αιτήσεων να έχει γίνει δεκτό, και άλλοι έκαναν αίτηση για το Σύστημα Υποστήριξης Εισοδήματος Αυτό-απασχόλησης. Είναι πολύ σημαντικό να σημειωθεί πως όσοι συμμετείχαν στην έρευνα έδωσαν και προτάσεις στο ίδιο το ICON για την υπεράσπιση του επαγγέλματος των

συντηρητών που αφορούσαν κυρίως οικονομική υποστήριξη από την κυβέρνηση και το προτιμότερο μέσο βοήθειας να είναι το Αυτοαπασχολούμενο Σύστημα Υποστήριξης Εισοδήματος που αναφέρθηκε και πριν πως πολλοί έκαναν αιτήσεις σε αυτό για βοήθεια. (ICON, 2021)

Το ICON υποστηρίζει όλα τα μέτρα προστασίας που έχουν παρθεί για την προστασία και των εργαζομένων και του κόσμου, αλλά παρ' όλα αυτά είναι πολλά τα ιδρύματα που έπρεπε να κλείσουν και να αφήσουν πίσω τα αντικείμενα και συλλογές τους. Η διατήρηση και συντήρηση των συλλογών αλλά και του χώρου που τα περιβάλλει είναι πολύ σημαντική και με το κλείσιμο των μουσείων χωρίς κάποιον ειδικό να φροντίζει γι' αυτές, αυξάνονται τα ποσοστά δημιουργίας φθορών. Επιπλέον, χωρίς την φυσική παρουσία εξειδικευμένων ανθρώπων είναι πολύ πιθανό να εμφανιστούν και μελλοντικές ζημιές που δεν είναι εφικτό να εντοπιστούν αλλιώς. Αυτοί οι κίνδυνοι μπορούν να αντιμετωπιστούν μόνο εάν παραμείνει ενεργό τουλάχιστον το βασικό προσωπικό που είναι αναγκαίο για τη διατήρηση και ασφάλεια των συλλογών. Το ICON ακόμα έχει απευθυνθεί στη κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου για να ζητήσει συμβουλές, επενδύσεις και υπεράσπιση για την φροντίδα των συλλογών των μουσείων. Ζητήθηκε να υποστηρίξουν και να ενθαρρύνουν τα μουσεία να προβούν σε ενέργειες έστω προσωρινής συντήρησης των αντικειμένων τους και στη συνέχεια να διαδώσουν τις πρακτικές συμβουλές. Επίσης έγινε πρόταση για μελέτη οικονομικής υποστήριξης μικρότερων ιδρυμάτων για να προβούν και αυτοί σε προσωρινή συντήρηση. Το DCMS (Department for Digital, Culture, Media and Sport) δέχτηκε τα αιτήματα αυτά και εξέδωσε οδηγίες για την τήρηση των προϋποθέσεων ασφάλειας και περιβάλλοντος για όσους συμμετείχαν στο Σχέδιο Αποζημίωσης Κυβερνήσεων στις 31 Μαρτίου 2020. Αυτό σημαίνει πως το προσωπικό στα μουσεία θα επιτρέπεται να εργάζεται εκεί με φυσική παρουσία για να αναλαμβάνει την συντήρηση και ασφάλεια των αντικειμένων. Τα μέλη του ICON είναι αρκετά έμπειρα σε ό,τι αφορά τη συντήρηση συλλογών αλλά και σε επίπεδο γνώσεων για το τι μπορεί να βοηθήσει ένα ίδρυμα σε περιόδους κρίσεων ώστε να ανταπεξέλθει όσο πιο σωστά γίνεται. Έτσι με την κατάλληλη καθοδήγηση και συμβουλές πολλά ιδρύματα θα βοηθηθούν ώστε να φροντίσουν τα αντικείμενα τους κατά τη διάρκεια αλλά και μετά την πανδημία. Εκτός από τους συντηρητές που εργάζονται πάνω σε συγκεκριμένα είδη αντικειμένων ή μουσεία ή βιβλιοθήκες ή γενικότερα σε κάποιο ίδρυμα, υπάρχουν και οι συντηρητές που εργάζονται σε μεγάλα ιστορικά κτήρια. Αυτοί λέγονται αρχιτεκτονικοί ή αρχαιολογικοί συντηρητές που δουλεύουν *in situ*. Επομένως υπάρχουν ανησυχίες και για αυτούς για το πόσο θα επηρεαστούν από την πανδημία. (ICON, 2021)

Αυτό που τελικά το ICON συμβούλεψε είναι να ακολουθηθούν πιστά οι κυβερνητικές οδηγίες. Στις 31 Ιουλίου 2020 δόθηκαν ακριβής οδηγίες σχετικά με την ασφαλή εργασία. Αν και πολλές από τις οδηγίες αυτές αφορούσαν κυρίως αρχαιολόγους είναι ωφέλιμες φυσικά για οποιονδήποτε δουλεύει *in situ*. Όλες αυτές οι αλλαγές που έχουν έρθει στη ζωή μας λόγω της πανδημίας σε συνδυασμό με άλλες δυσκολίες της καθημερινής ζωής έχουν άμεσα αντίκτυπο στην ψυχική μας υγεία.

Μια έρευνα του ICON έφτασε στο συμπέρασμα πως η απώλεια εισοδήματος, η απομόνωση και η ανασφάλεια γύρω από την εργασία που σχετίζονται με την πανδημία που διανύουμε επηρεάζει την ψυχολογία όλων και φυσικά και των συντηρητών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ ΣΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ

Εισαγωγή

....«Τα μουσεία είναι ιδρύματα που διατηρούν το παρελθόν για να το μεταδώσουν στις μελλοντικές γενιές, προκειμένου να επιτρέψουν σε όλους να τοποθετηθούν στο παρόν και να προβάλλονται στο μέλλον. Είναι χώροι μνήμης ή δημιουργίας, συνάντησης, προβληματισμού, ανταλλαγής και κατασκευής μιας κοινής ταυτότητας επιτρέποντας έτσι στα διάφορα συστατικά μιας κοινωνίας να ζουν μαζί και να μοιράζονται την ιδέα ενός μέλλοντος.»¹ **ICOM-Belgique-Wallonie/Bruxelles**

1. <http://www.icom-wb.museum/actualites/icom-bwb-communique-presse-reouverture.html>

Η τρομακτικά γρήγορη αυτή εξάπλωση του κορωνοϊού που προκάλεσε πανδημία, προκάλεσε ταυτόχρονα και μία τεράστια κοινωνική σύγχυση όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο ο κόσμος έπρεπε να μάθει να λειτουργεί πλέον αλλά και να ανταποκριθεί στα νέα δεδομένα. Πολλές επιχειρήσεις έκλεισαν, τα σχολεία έκλεισαν, πολύς κόσμος άρχισε να δουλεύει από το σπίτι και στο υπόλοιπο ποσοστό των ανθρώπων που συνέχιζαν να πηγαίνουν κανονικά στις δουλειές οι συνθήκες στις οποίες εργάζονταν δεν παρέμειναν ίδιες. Δηλαδή έπρεπε να τηρούνται αποστάσεις, να μην ξεπερνιέται ένας συγκεκριμένος αριθμός ατόμων στο χώρο και φυσικά να τηρείται πολύ αυστηρά και η υγιεινή των χεριών. Πέρα από τις εργασιακές συνθήκες βέβαια όλων των ανθρώπων οι ζωές και η καθημερινότητα άλλαξε γενικά, και δεν ήταν εύκολο μέχρι να προσαρμοστούν όλοι στις καινούργιες συνθήκες. Φυσικά όλοι οι περιορισμοί που αναγκάστηκαν να εφαρμοστούν επηρέασαν και τον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς και όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά σε όλο τον κόσμο. Το 95% των μουσείων έκλεισαν διακόπτοντας όλες τους τις δραστηριότητες προκειμένου να διασφαλιστεί η υγεία και των πολιτών αλλά και του προσωπικού του. Αυτό εννοείται πως είχε σοβαρές οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις. Ταυτόχρονα βέβαια σε όλο τον κόσμο δόθηκε σημαντική βάση στην ανάπτυξη της ψηφιακής λειτουργίας των μουσείων προσφέροντας στους πολίτες την δυνατότητα να περιηγηθούν εικονικά στις αίθουσες των μεγάλων μουσείων και να θαυμάσουν τις εκθέσεις.

Κατά τη διάρκεια του δεύτερου κύματος της πανδημίας στην Ελλάδα φαίνεται πως η κατάσταση σε ό,τι αφορά τον τομέα των μουσείων δεν έχει αλλάξει ιδιαίτερα. Παραμένουν όλα κλειστά, δημιουργώντας ένα μεγάλο άγχος για το αν θα αντέξουν κι άλλο υπό αυτές τις συνθήκες και αν θα μπορέσουν να επανέλθουν οικονομικά και να επαναλειτουργήσουν (ένα μεγάλο ποσοστό των μουσείων παγκοσμίως υπολογίζεται ότι δεν θα λειτουργήσουν ξανά μετά την πανδημία).

Ένα από τα συμπεράσματα που προκύπτουν είναι πως φαίνεται ότι η ψηφιοποίηση των εκθέσεων και το να υπάρχει η δυνατότητα ο κόσμος να μπορεί να περιηγηθεί από τον προσωπικό του υπολογιστή στο μουσείο είναι κάτι το αναπόφευκτο.

Έτσι λοιπόν, πολλοί παγκόσμιοι οργανισμοί που αφορούν την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς έκαναν πολλές έρευνες κατά τη διάρκεια των πρώτων μηνών της πανδημίας (δηλ. Μάρτιο, Απρίλιο, Μάιο και Ιούνιο 2020) αλλά και αρκετούς μήνες αργότερα (δηλ. Σεπτέμβριο, Οκτώβριο 2020) ώστε να δουν διαφορές, ομοιότητες και επιπτώσεις που δημιουργήσε η πανδημία παγκοσμίως . Οι οργανισμοί αυτοί δεν είναι άλλοι από το NEMO, το ICOM, το ICON και την UNESCO που αποτελούν τους πιο γνωστούς σε ότι αφορά τον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά και μερικούς ακόμα.

Το NEMO (Network of European Museum Organization) έχει κάνει αρκετές έρευνες σε ότι αφορά την κατάσταση των μουσείων τον τελευταίο ένα χρόνο σχεδόν. Μέσα στα πλαίσια αυτών των ερευνών υπάρχουν αναλύσεις για το τι συμβαίνει στα μουσεία σε πολλές χώρες του κόσμου, ποιες ήταν οι πρώτες αντιδράσεις στο ξέσπασμα της πανδημίας και πώς διαχειρίστηκαν το διαδικτυακό τους μέρος. Εκτός από το κομμάτι της έρευνας υπάρχει ακόμα και το κομμάτι των προτάσεων και συμβουλών ως προς την οικονομική υποστήριξη και ανάπτυξη τους, τις ψηφιακές επενδύσεις, και την προσαρμογή στην κρίση. Αρχικά πρέπει όλοι να μάθουμε απ' όλο αυτό που συμβαίνει και να δούμε πως είναι η πιο σωστή διαχείριση της κατάστασης αυτή τη στιγμή για να μπορέσουμε να ανταποκριθούμε και να προσαρμοστούμε. Αυτό φυσικά ισχύει για όλους τους τομείς μίας κοινωνίας και στη συγκεκριμένη περίπτωση στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η κυβέρνηση παρακαλείται να υποστηρίξει αυτόν τον τομέα ώστε να γίνουν και οι κατάλληλες μελλοντικές επενδύσεις και να διατηρηθεί το ήδη υπάρχων προσωπικό. Πολλά μουσεία που είχαν την ικανότητα να το κάνουν ανταποκρίθηκαν άμεσα στην κρίση της πανδημίας και παρείχαν διαδικτυακές παροχές για το κοινό. Αυτό βέβαια στο μεγαλύτερο του βαθμό ισχύει περισσότερο για πιο μεγάλα μουσεία και όχι τόσο τα πιο μικρά. Τα ψηφιακά αυτά μουσεία δεν είναι κατώτερης αξίας ή αναξιόπιστα όπως πολλοί μπορεί να πιστεύουν, ίσα ίσα έχουν καταφέρει μέσα σε όλη αυτή την κατάσταση να κρατήσουν το ενδιαφέρον και την αγάπη του κόσμου για τα πολιτιστικά κοινά ενεργή. Απλώς πολλοί είναι αυτοί που στην αρχή δυσκολεύτηκαν να το κατανοήσουν και να το εμπιστευτούν γιατί ήταν κάτι αρκετά καινούργιο. Όλες αυτές οι διαδικτυακές δραστηριότητες θα αυξηθούν και άλλο στο μέλλον και κοινωνία και μουσεία θα πρέπει είναι από εδώ και πέρα πιο προετοιμασμένοι για μελλοντικές κρίσεις.(NEMO, 2020)

Ένα χρόνο μετά από την αρχή της πανδημίας, δηλαδή άνοιξη του 2021 έγινε ξανά μία τελική έρευνα για την επιρροή της πανδημίας στα μουσεία. Τα λειτουργικά προβλήματα ήταν σίγουρα πολλά ακόμα διότι πολλά μουσεία μπορεί να άνοιξαν κατά τη διάρκεια των καλοκαιρινών μηνών αλλά μετά έκλεισαν πάλι με ακόμα πιο αυστηρά μέτρα. Ένα σημαντικό συμπέρασμα αυτής της δεύτερης έρευνας που παρουσιάστηκε ήταν πως μέσω της πανδημίας αυτής φάνηκε πόσο εύκολο είναι να οδηγηθεί ένα μουσείο ακόμα και στο οριστικό του κλείσιμο όταν δεν είναι ευέλικτο ως προς τις δεξιότητες του και τις γνώσεις του, όταν δεν έχει και άλλους τρόπους να αποκτά ένα καλό εισόδημα πέρα από την αγορά εισιτηρίων από τους πολίτες και όταν ακόμα και το προσωπικό του δεν έχει αρκετές γνώσεις ώστε να μπορεί να συνεισφέρει σε νέες ιδέες και γνώσεις που μπορούν να βοηθήσουν στη λειτουργία του ιδρύματος. Όπως έχει αναφερθεί και σε προηγούμενες έρευνες, όσα μουσεία μπόρεσαν να αναπτύξουν τον ψηφιακό τους τομέα και είχαν προσωπικό που μπορούσε να το υποστηρίξει δεν επηρεάστηκαν πολύ από το αναγκαστικό κλείσιμο τους, αντιθέτως προσπάθησαν και μπόρεσαν να βρουν καινούργιους τρόπους να συνεχίσουν να έχουν επαφή με το κοινό και να μην χαθούν οι πηγές εισοδήματος τους. Παρ' όλα αυτά σίγουρα τα εισοδήματα δεν είναι το ίδιο υψηλά και έχουν μειωθεί αρκετά παρά τις προσπάθειες. Όσο ο τουρισμός πέφτει τόσο θα πέφτουν και τα εισοδήματα των μουσείων καθώς ο τουρισμός είναι από τις πιο βασικές πηγές υποστήριξης τους. Η νέα αυτή έρευνα έγινε από τις 30 Οκτωβρίου μέχρι τις 29 Νοεμβρίου 2020 και συμμετείχαν 600 μουσεία κυρίως από την Ευρώπη.(NEMO, 2020)

Τα πρώτα αποτελέσματα της πρώτης έρευνας που έγινε το 2020, έδειξαν πως τα μουσεία των τουριστικών περιοχών έχουν απώλεια εισοδήματος 75-80% λόγω της πλήρους διακοπής του τουρισμού. Τα μουσεία που συμμετείχαν στην έρευνα είναι μουσεία είτε αστικών περιοχών, είτε επαρχιακών περιοχών. Τα δημόσια μουσεία επίσης, ανησυχούν για τη συνέχιση των νέων προγραμμάτων που προστέθηκαν ή άλλων νέων δραστηριοτήτων, ακόμα και για τους ελεύθερους επαγγελματίες. Πολλές εκθέσεις το 2020 αναβλήθηκαν διότι τίποτα δεν μπορεί να προγραμματιστεί τους επόμενους μήνες λόγω του κλεισίματος των συνόρων, την έλλειψη υπηρεσιών μεταφοράς και την έλλειψη ανθρώπινου δυναμικού. Πολλές δραστηριότητες ή εκθέσεις που βρίσκονται σε αναμονή θα επανεξεταστούν από την αρχή για να αποφασιστεί αν είναι εφικτό να πραγματοποιηθούν λόγω αναδιατάξεων του προϋπολογισμού σχετιζόμενα με την κρίση. Τα περισσότερα μουσεία δεν απέλυσαν προσωπικό, απλά το 70% άλλαξε τις υποχρεώσεις και τα καθήκοντα των εργαζομένων για να προσαρμοστούν στις υπάρχουσες ανάγκες. Παρ' όλα αυτά πολλές συμβάσεις πάγωσαν και δεν υπάρχουν εθελοντικά προγράμματα πια. Εναλλακτικές πηγές εισοδήματος για πολλά μουσεία είναι τα εθνικά προγράμματα χρηματοδότησης εκτατής ανάγκης (αυτά περιλαμβάνουν την κάλυψη μισθών ή και του χαμένου εισοδήματος). Ορισμένα μουσεία δήλωσαν πως συζητάνε για χρηματοδότηση εκτατής ανάγκης, άλλα δήλωσαν πως η χρηματοδότηση εκτατής ανάγκης είναι ήδη ενεργή και άλλα δήλωσαν πως δεν υπάρχει καν αυτή η λύση.(NEMO, 2020)

Ακόμα ένα μεγάλο ποσοστό των μουσείων παρείχαν ψηφιακές δραστηριότητες για το κοινό αλλά παρόλα αυτά δεν έχει αυξηθεί ιδιαίτερα τα έσοδα του μέσω αυτού. Αυτό ενδεχομένως να οφείλεται στο γεγονός πως ο κόσμος δεν έχει συνηθίσει ακόμα στην ιδέα πως έχει τη δυνατότητα από το σπίτι του να επισκεφτεί ένα μουσειακό χώρο. Πολλοί περιμένουν απλά τότε θα τελειώσει αυτή η κατάσταση και θα επισκεφθούν από κοντά όποιο χώρο επιθυμούν. Τα περισσότερα μουσεία μέχρι τότε παραμένουν πιο ενεργά στα μέσα μαζικής δικτύωσης από ποτέ. Διοργανώνουν εικονικές περιηγήσεις, διαδικτυακές εκθέσεις, κάνουν live εκδηλώσεις και άλλα πολλά. Όλες αυτές οι διαδικτυακές δραστηριότητες φαίνεται να προσελκύουν όλο και περισσότερο κόσμο όσο περνάει ο καιρός και παρά το γεγονός πως οι περισσότερες δημιουργήθηκαν με αφορμή την κρίση του κορωνοϊού, οι προβλέψεις δείχνουν πως θα συνεχίσουν να υπάρχουν αυτές οι δυνατότητες και μετά την κρίση. Τα μουσεία που συμμετείχαν στην έρευνα δήλωσαν αρκετά αυξημένες διαδικτυακές επισκέψεις, οι περισσότερες από τις οποίες ήταν κατά κύριο λόγο μέσω Facebook (80%) και Instagram (20%). Όλα αυτά φυσικά για να υλοποιηθούν χρειάζονται και το αντίστοιχο προσωπικό να μπορέσει να τα οργανώσει. Ως προς τις καινούργιες συνθήκες στον χώρο εργασίας, παραπάνω από το 80% των εργαζομένων δουλεύουν από το σπίτι και οι πιο πολυχρησιμοποιημένες εφαρμογές επικοινωνίας από τους ανθρώπους που εργάζονται από το σπίτι είναι το Zoom ή το Skype για τηλεδιασκέψεις και τα Microsoft teams ή το WhatsApp για προγράμματα συνομιλίας. (NEMO, 2020)

Προτάσεις και συμβουλές οι οποίες δόθηκαν από τον οργανισμό είναι πως σ' ένα πρώτο στάδιο θα πρέπει να γίνει μια αναγνώριση και ένα πλάνο των στοιχείων και των δεδομένων που μπορούν να φανούν χρήσιμα στην παρούσα κατάσταση ώστε να βοηθήσουν τα μουσεία να γίνουν πιο ευέλικτα και ανταποκρινόμενα, να γίνουν ισχυρότερες επενδύσεις με περισσότερες προοπτικές για το μέλλον και να παρθούν πιο ανανεωμένα μέτρα . Το «νέο φυσιολογικό» στο οποίο ολόκληρη η κοινωνία θα πρέπει να προσαρμοστεί, συνεπώς και ο τομέας της πολιτιστικής κληρονομιάς θα απασχολήσει για τους επόμενους μήνες πολλούς εργαζόμενους. Ως προς το οικονομικό κομμάτι πρέπει να υπάρχει μια κατοχύρωση μισθού των εργαζομένων, διατήρηση δραστηριοτήτων σε ότι πρότζεκτ υπάρχει και συνεχής επένδυση ώστε να μπορεί ο κόσμος να διατηρεί την επαφή του με τα μουσεία. Ο τομέας της πολιτιστικής κληρονομιάς θα συνεχίζει να υποφέρει ακόμα και όταν η κρίση αυτή τελειώσει μέχρι να καταφέρει να επανακάμψει οικονομικά με τόσες απώλειες που θα έχει υποστεί. Το πώς θα πράττουν κάθε χρόνο οι τουρίστες αφορά άμεσα τα μουσεία καθώς αυτή είναι η βασική πηγή εσόδων τους. Το NEMO προτείνει στις κυβερνήσεις να τους υποστηρίξει οικονομικά ώστε να διατηρηθεί το προσωπικό και οι δομές και να μπορέσουν να προετοιμαστούν κατάλληλα για το τέλος της πανδημίας και μετά. (NEMO, 2020-21)

Τα τελικά αποτελέσματα και οι προτάσεις της έρευνας του NEMO έδειξαν, αφού αναλύθηκαν περίπου 1,000 απαντήσεις από έρευνες οι οποίες έγιναν μεταξύ 24 Μαρτίου και 30 Απριλίου 2020 από μουσεία που βρίσκονται κυρίως στην Ευρώπη, πως υπάρχουν πράξεις που πρέπει να γίνουν άμεσα. Οι εκτιμήσεις που γίνονται από ειδικούς παροτρύνουν για την οικονομική ενίσχυση των μουσείων μέχρι να καταφέρουν να προσαρμοστούν και για επενδύσεις στην διαδικτυακή παρουσία τους για να καταφέρουν να ανταπεξέλθουν στην παρούσα κρίση. (NEMO, 2020-21)

Μία γρήγορη ματιά στα αποτελέσματα δείχνει πως:

-Όλα τα μουσεία έκλεισαν το χρονικό διάστημα μεταξύ μέσα Μαρτίου 2020 και Μαΐου, και θα ξανά-ανοίξουν τον Μάιο και τον Ιούνιο αλλά με πολλές αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας τους.

-Οι οικονομικές απώλειες ήταν τεράστιες, παρ' όλα αυτά απολύσεις δεν έγιναν, αλλά έγιναν πολλά παγώματα στα συμβόλαια των εργαζομένων και παύση στην εργασία των εθελοντικών πράξεων.

-Τα ιδιωτικά μουσεία αποδείχθηκε ότι είναι τα πιο ευάλωτα από την στιγμή που βασίζονται σε πιο συγκεκριμένες χρηματοδοτήσεις.

- Η μείωση του τουρισμού επηρεάζει άμεσα τα μουσεία καθώς 4 στους 10 τουρίστες επιλέγουν τον προορισμό τους με βάση τον πολιτιστικό τομέα της κάθε χώρας.

-Είναι σημαντικό να γίνει αύξηση των διαδικτυακών δραστηριοτήτων και πρόσληψη προσωπικού που μπορεί να ειδικευτεί σε αυτό.

-Αναφέρθηκε μερική αύξηση των διαδικτυακών επισκέψεων στα μουσεία.

- Όσα μουσεία κατάφεραν να ανταποκριθούν στα νέα δεδομένα όπως ήταν αναμενόμενο αύξησαν τις ψηφιακές τους υπηρεσίες.

- Τα μουσεία που περιείχαν και εκπαιδευτικό υλικό (βίντεο, ταινίες κλπ.) έγιναν πιο δημοφιλή.

Μέσω αυτής της έρευνας φάνηκε πως τα ψηφιακά μουσεία δημιούργησαν μία ωραία και σημαντική επέκταση για να καλυφθεί το κενό της έλλειψης του φυσικού χώρου ενός μουσείου.(NEMO, 2020-21)

Οι λάτρεις των μουσείων είναι σημαντικό να αναγνωρίσουν το πόσο σημαντική είναι η ψηφιακή ανάπτυξη αυτή τη στιγμή, να την υποστηρίξουν και να παρατηρήσουν πόσα καινούργια πράγματα έχει προσφέρει. Ουσιαστικά μέσω αυτής της αναγνώρισης που είναι οι επενδύσεις των ψηφιακών υπηρεσιών θα δοθούν καλύτερες βάσεις για το μέλλον. (NEMO, 2020-21)

Αν ο κόσμος καταλάβει πόσο βοηθητικό μπορεί να φανεί αυτό και πόσο ευέλικτο, καθώς με τη δυνατότητα των διαδικτυακών επισκέψεων θα μπορεί οποιοσδήποτε να επισκεφτεί όποιο μουσείο θέλει οποιας χώρα θέλει κι ας μην είναι εκεί, θα είναι μία επένδυση που θα κρατήσει για πάντα. Αυτό που κάνει το κάθε μουσείο ιδιαίτερο και μοναδικό είναι το πλούσιο περιεχόμενο του και οι συλλογές του. Τα μελλοντικά ψηφιακά μουσεία θα είναι πλέον αρκετά σημαντικό να υπάρχουν οπότε αντίστοιχα πολύ σημαντική είναι και η αναβάθμιση πλέον των περιεχόμενων των ηλεκτρονικών σελίδων τους. Εκτός από την ψηφιακή ανάπτυξη που παίζει τον βασικότερο ρόλο στην επιβίωση των μουσείων το NEMO κάνει παράκληση ακόμα από την κυβέρνηση να προετοιμάσει το άνοιγμα των μουσείων μετά το πρώτο τους κλείσιμο για το κοινό και να τα εξοπλίσει με τα κατάλληλα μέτρα ασφαλείας και τις

κατάλληλες δομές. Η κοινωνία και τα μουσεία πρέπει να είναι πλέον προετοιμασμένα για κάθε μελλοντικό ενδεχόμενο (ακόμα και κάτι χειρότερο) και σε οποιαδήποτε άλλη συνθήκη, δημιουργία δηλαδή σχεδίων εκτατής ανάγκης. Επίσης σημαντικό είναι να γίνει κατανοητό το πόσο μείζονας σημασίας είναι η υποστήριξη μεταξύ των μουσείων διεθνώς. Το να μαθαίνει το ένα από το άλλο, να ανταλλάζουν απόψεις και τις ίδιες ανησυχίες. (NEMO, 2020-21)

Όταν ανοίξουν πάλι τα μουσεία και μέσα στην κρίση της πανδημίας ακόμα, θα πρέπει να βρουν ένα τρόπο να προσαρμοστούν και σε αυτό. Το διαδίκτυο θα φανεί πολύ χρήσιμο σε αυτή την κατάσταση και όταν ο κόσμος μάθει να το χρησιμοποιεί ακόμα καλύτερα και πιο σωστά, όλα θα κυλίσουν πιο ομαλά. Όλα αυτά βέβαια αφορούσαν τα αποτελέσματα της πρώτης έρευνας όπου ακόμα όλος ο κόσμος αλλά και τα μουσεία ακόμα προσπαθούσαν να προσαρμοστούν στην τρέχουσα κατάσταση και να προτείνουν πιθανές λύσεις που πιστεύουν ή ξέρουν με σιγουριά πως θα ήταν ως προς τη βελτίωση των συνθηκών. (NEMO, 2020-21)

Η δεύτερη έρευνα που δημοσιεύθηκε τον Ιανουάριο 2021, έχοντας πλέον περάσει και αρκετοί μήνες και έχοντας βιώσει το πρώτο κλείσιμο των μουσείων, το άνοιγμα τους κατά τους καλοκαιρινούς μήνες και μετά το δεύτερο κλείσιμο τους, οι υπεύθυνοι πλέον έχουν μία πιο ολοκληρωμένη άποψη για όλο αυτό. Πιο αναλυτικά, σε ότι αφορά το κλείσιμο των μουσείων, φαίνεται πως πολλά όπως ήταν αναμενόμενο έκλεισαν ξανά (πάνω από το 70%) χωρίς συγκεκριμένη ημερομηνία επανέναρξης. (NEMO, 2020-21)

Αυτό φυσικά παρά το γεγονός πως όλα λειτουργούσαν με όλα τα υποχρεωτικά μέτρα προστασίας, ακολουθώντας όλα τα πρωτόκολλα υγιεινής και το γεγονός πως δεν είναι μεγάλες οι πιθανότητες μετάδοσης του ιού σε επισκέπτες μουσείων. Το καλοκαίρι 2020 παρά το άνοιγμα των μουσείων και την ελεύθερη πρόσβαση των πολιτών πάλι σημειώθηκε μεγάλη πτώση επισκεπτών έως και πάνω από 75%. Αυτό οφείλεται στην παγκόσμια πτώση του τουρισμού, την διακοπή των εκπαιδευτικών σχολικών προγραμμάτων και τα αυξημένα πλέον μέτρα ασφαλείας. Η πρόσβαση δεν είναι τόσο εύκολη πιά όταν μόνο ένας συγκεκριμένο αριθμός ατόμων μπορεί να εισέλθει σε ένα χώρο και ορισμένα μουσεία μάλιστα δήλωσαν πως δεν μπόρεσαν να ανοίξουν καθόλου διότι δεν μπόρεσαν να είναι κατάλληλα εξοπλισμένα με τα απαραίτητα μέσα για την ασφάλεια και υγεία των επισκεπτών. Τα μουσεία υπολογίζουν ότι τα επίπεδα των επισκεπτών θα επανέλθουν όπως ήταν και πριν την πανδημία από την άνοιξη του 2021 μέχρι το καλοκαίρι του 2022. (NEMO, 2020-21)

Σε ό,τι αφορά τις απώλειες των εσόδων τα νούμερα παραμένουν πολύ υψηλά, ακόμα και όταν τα μουσεία ήταν ανοιχτά τους καλοκαιρινούς μήνες. Η απώλεια αυτή οφείλεται κυρίως στην έλλειψη πώλησης εισιτηρίων. Η πιο συχνή αλλαγή που γίνεται σε αυτές τις περιπτώσεις είναι η διακοπή των προγραμμάτων. Παραπάνω από το 50% των μουσείων που ερωτήθηκαν δέχθηκαν οικονομική υποστήριξη από την κυβέρνηση και επένδυσαν στις ψηφιακές τους υποδομές και προγράμματα μιας και αυτό ήταν το βασικό μέσω επιβίωσης των επιχειρήσεων αυτών, και αναβαθμίσθηκαν και τα χαρακτηριστικά της ασφάλειας και υγείας του χώρου. Παρατηρήθηκε πως ορισμένα μουσεία προσπάθησαν να βρουν και εναλλακτικές λύσεις σε ότι αφορούσε το εισόδημα

τους πέρα από την κυβερνητική υποστήριξη, αλλά μόνο τα πολύ μεγάλα μουσεία μπόρεσαν να σταθούν ικανά και να βρουν κάποιες χρήσιμες λύσεις. Για τα μικρότερα μουσεία στάθηκε αδύνατο κάτι τέτοιο λόγω των πιο ‘αδύναμων’ δεξιοτήτων τους ή του ανθρώπινου δυναμικού που τα απαρτίζουν. Επιπλέον σε 7 στα 10 μουσεία θα γίνουν περικοπές προϋπολογισμού στα επόμενα χρόνια, κάτι το οποίο μπορεί να αποβεί μοιραίο σε μουσεία με ήδη περιορισμένο εισόδημα. (NEMO, 2020-21)

Για την ανάπτυξη των ψηφιακών υπηρεσιών ισχύουν τα ίδια δεδομένα σχεδόν με την πρώτη έρευνα του NEMO αλλά και με τις περισσότερες έρευνες που έχουν γίνει γενικότερα. Μεγάλη αύξηση των διαδικτυακών δραστηριοτήτων ή δημιουργία νέων διαδικτυακών δραστηριοτήτων. Πολλά από τα μουσεία δήλωσαν ότι αυξήθηκε μαζί με αυτό και ο προϋπολογισμός τους αλλά και η παρουσία τους στο διαδίκτυο. (NEMO, 2020-21)

Ένα πολύ μικρό ποσοστό ανέφερε πως έχει προσλάβει επιπλέον προσωπικό αλλά κατά κύριο λόγο τα περισσότερα μουσεία απλά άλλαξαν τα καθήκοντα των υπαλλήλων για να προσαρμοστούν στη νέα κατάσταση. Τέτοιου είδους αλλαγές βέβαια δεν είναι τόσο απλό στο να γίνουν όταν όλα γίνονται τόσο γρήγορα και απροειδοποίητα, ειδικά όταν δεν υπάρχει και το κατάλληλο προσωπικό που να είναι κατάλληλα εκπαιδευμένο. Γι’ αυτό πολλά μουσεία ζήτησαν βοήθεια για να αναπτύξουν τον ψηφιακό τομέα τους ειδικά σε πιο αστικές περιοχές. Ακόμα μουσεία που δεν έχουν μεγάλο αριθμό ατόμων για προσωπικό έχουν περισσότερες πιθανότητες αυτοί οι λίγοι άνθρωποι να γνωρίζουν πολύ συγκεκριμένα και ελάχιστα πράγματα αφού τόσο καιρό μόνο αυτά ήταν απαραίτητα. Ένα πολύ μεγάλο μουσείο ενδεχομένως, με περισσότερα από εκατό άτομα προσωπικό είναι πιο πιθανό να έχει ήδη υπεύθυνους για το ψηφιακό τμήμα τους. Οι διαδικτυακές επισκέψεις κατά τη διάρκεια όλων αυτών των μηνών είτε παρέμεινε σχετικά σταθερή, είτε αυξήθηκε ορισμένα μουσεία. Οι πιο δημοφιλείς ψηφιακές δραστηριότητες ήταν οι δραστηριότητες των κοινωνικών μέσων, πολλά βίντεο δωρεάν προς παρακολούθηση και εικονικές περιηγήσεις. Πολλά μουσεία, μετά από όλο αυτό που χρειάστηκε να αντιμετωπίσουν με την πανδημία του κορωνοϊού, πιστεύουν πως μελλοντικά και υπό συγκεκριμένες συνθήκες και λειτουργώντας πάντα με μία ετοιμότητα σε οποιαδήποτε άλλη κρίση ξανά δημιουργηθεί, μπορούν να λειτουργήσουν κανονικά και χωρίς πολλές αρνητικές επιπτώσεις. Για παράδειγμα πιστεύεται από πολλά ιδρύματα πως και οι επισκέπτες και το προσωπικό μπορούν να παραμένουν ασφαλείς στο χώρο του μουσείου όσο τηρούνται τα πρωτόκολλα υγιεινής και ασφάλειας. Ως προς το διαδικτυακό τους κομμάτι όμως πάνω από το 50% δήλωσε πως υστερούν ακόμα και χρειάζονται χρόνο, όπως και στις δεξιότητες μάρκετινγκ και συγκέντρωσης χρημάτων και συζητάνε έντονα για την προσαρμογή τους σε αυτά καθώς είναι πολύ σημαντικά ζητήματα για την επιβίωση ενός μουσείου. Γίνονται συνέχεια επανεξετάσεις στα μέτρα επιτυχίας που λήφθηκαν κατά τη διάρκεια της κρίσης αυτής και φυσικά περισσότερη βάση δόθηκε στις ψηφιακές υπηρεσίες αφού πιστεύεται ότι χάρη σε αυτές κατάφεραν τα περισσότερα μουσεία να επιβιώσουν και να διατηρήσουν, αν όχι αυξήσουν, το εισόδημα τους και μόνο αυτές μπορούν να προσφέρουν μία οικονομική σταθερότητα. (NEMO, 2020-21)

Προτάσεις που γίνονται για την οικονομική κυρίως υποστήριξη των μουσείων αφορούν τους ενδιαφερόμενους φορείς σε οποιοδήποτε επίπεδο να συνεχίζουν να βοηθάνε τα μουσεία και να εγγυηθούν αν είναι δυνατόν τους μισθούς του προσωπικού. Αυτό θα βοηθήσει στη διασφάλιση πολλών δραστηριοτήτων και επενδύσεων όσο ακόμα προσπαθούν τα μουσεία. Όσο δύσκολο κι αν είναι σε ορισμένες περιπτώσεις, να προσαρμοστούν στο καινούργιο αυτό περιβάλλον. Το μεγαλύτερο ποσοστό των μουσείων, θα χρειαστεί να περιμένει μέχρι την άνοιξη του 2022 όπως προβλέπεται να για μπορέσει ξανά να φτάσει το εισόδημα τους στα επίπεδα που ήταν και πριν τον κορωνοϊό και αυτό χρειάζεται πολύ υπομονή και σκληρή δουλειά. Βασική προϋπόθεση στις οικονομικές υποστηρίξεις που γίνονται και στις επενδύσεις είναι να μην οδηγήσουν και αυτές σε περικοπές του προϋπολογισμού στο μέλλον. Πολλά μουσεία ήδη λειτουργούν με πολύ περιορισμένο προϋπολογισμό για να προστεθούν και άλλες περικοπές και αυτό από μόνο του μόνο επιπλέον προβλήματα θα δημιουργούσε μελλοντικά. Το NEMO προτείνει να αναπτυχθούν οι δεξιότητες και οι γνώσεις των μουσείων και να υπάρξει πρόσβαση και σε νέες πηγές εισοδήματος που θα βασίζονται σε ειδικά προγράμματα και πρωτοβουλίες και όχι στο κράτος. Αυτοί όλοι οι τρόποι υποστήριξης είναι οι πιο σημαντικοί για την ανάπτυξη και λειτουργία των μουσείων αυτή τη στιγμή και ίσως ο πιο βασικός τρόπος να βοηθηθούν ακόμα και να σωθούν για να μην φτάσουν στο σημείο να κλείσουν οριστικά. (NEMO, 2020-21)

Το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM) ήταν και αυτό ένας από τους παγκόσμιους οργανισμούς προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς που ανταποκρίθηκε άμεσα στο ξέσπασμα της πανδημίας ώστε να εντοπίσει τα προβλήματα που θα προκαλέσει αυτό και να βρει και προτείνει τρόπους αντιμετώπισης και υποστήριξης. Σε συνδυασμό με άλλους συνεργατικούς οργανισμούς έγινε ακόμα εφικτό το να βρεθεί μια λύση για τους τρόπους αντιμετώπισης του κλεισίματος των πολιτιστικών ιδρυμάτων και με την επιπλέον βοήθεια των υπεύθυνων των μουσείων δημιουργήθηκε μία πολιτική και πάρθηκαν αποφάσεις ώστε να δοθεί χρηματική υποστήριξη για τα μουσεία. Οι πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν ήταν μέσω μιας παγκόσμιας έρευνας όπου σ' αυτή καλύφθηκαν τα παρακάτω 5 διαφορετικά θέματα. (ICOM, 2020)

- Πώς είναι η τρέχουσα κατάσταση στα μουσεία και το προσωπικό του.
- Ποιος είναι ο αναμενόμενος οικονομικός αντίκτυπος της κατάστασης αυτής.
- Τι ψηφιακοί πόροι υπάρχουν αλλά και η επικοινωνία με το κοινό.
- Η ασφάλεια των μουσείων και η διατήρηση των συλλογών.
- Οι ανεξάρτητοι επαγγελματίες.

Η ανάλυση της έρευνας έγινε από μουσεία και επαγγελματίες ανθρώπους του αντίστοιχου χώρου, από 107 χώρες στο διάστημα μεταξύ 7 Απριλίου μέχρι 7 Μαΐου 2020. Σημαντική είναι μία παρατήρηση που έγινε ως προς τις ανισότητες που υπήρχαν στις απαντήσεις, αυτό όμως είναι κάτι που θα αναλυθεί και παρακάτω, γι' αυτό το λόγο και τα δεδομένα είναι κατανοημένα ανά περιοχή. Φυσικά αυτή η έρευνα δεν αντιπροσωπεύει όλα τα μουσεία του κόσμου αλλά είναι ένα δείγμα μίας εικόνας αβέβαιης που έχει δημιουργηθεί στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς. Το μέλλον φαίνεται να είναι επίσης αβέβαιο με βάση τα δεδομένα που υπάρχουν αυτή τη στιγμή και υπάρχει και ανάγκη από τις κυβερνήσεις να βοηθήσουν και να στηρίξουν τον τομέα αυτό αφού η πολιτιστική κληρονομιά της κάθε χώρας είναι ό,τι πιο σημαντικό υπάρχει για αυτή, είναι η ταυτότητα της. (ICOM, 2020)

Η τρέχουσα κατάσταση των μουσείων και του προσωπικού του δείχνει πως το μεγαλύτερο ποσοστό των μουσείων έκλεισαν 7 Απριλίου με 7 Μαΐου 2020. Την ίδια χρονική στιγμή βέβαια στην Ασία, στην Αφρική και στις Αραβικές χώρες, τα μουσεία παρέμεναν ανοιχτά λόγω του διαφορετικού σταδίου στο οποίο βρισκόταν ακόμα η κρίση. Η πλειοψηφία του προσωπικού που δούλευε στα μουσεία αναγκάστηκε να δουλέψει από το σπίτι, σε όσες περιπτώσεις ήταν εφικτό και λιγότερο από το 25% συνέχιζε να δουλεύει δια ζώσης. Μερικοί υπάλληλοι τέθηκαν σε άδεια άνευ αποδοχών, άλλοι έχασαν τη δουλειά του και σε άλλους δεν ανανεώθηκε η σύμβαση τους, κάτι το οποίο είχε αναφερθεί και στις έρευνες του NEMO. Ο αναμενόμενος οικονομικός αντίκτυπος σε αυτή την περίπτωση είναι πως πολλοί ερωτηθέντες δήλωσαν πως πιστεύουν ότι το μουσείο που εργάζονται θα κλείσει μόνιμα ανεξαρτήτως των πηγών χρηματοδότησης του καθενός και το προσωπικό θα μειωθεί. (ICOM, 2020)

Θα υπάρξει ακόμα μείωση στη δημιουργία πρότζεκτ και προγραμμάτων είτε η χρηματοδότηση είναι δημόσια, είτε ιδιωτική είτε προέρχεται από την πώληση εισιτηρίων. Στο σύνολο η κατάσταση είναι αρκετά δύσκολη και κρίσιμη με πολλά ιδρύματα να έχουν ζοριστεί και πιεστεί πολύ και αυτό φαίνεται από όλες τις έρευνες που έχουν διεξαχθεί από όλους τους οργανισμούς. (ICOM, 2020)

Όπως έδειξαν και οι προηγούμενες έρευνες, έτσι και η συγκεκριμένη του ICOM έδειξε πως παρατηρήθηκε αύξηση στις εικονικές περιηγήσεις, σε social media posts και σε γενικότερη επικοινωνία έστω και διαδικτυακά με το κοινό. Αν και ο πολιτιστικός τομέας δείχνει ότι καταφέρνει σε ένα βαθμό να προσαρμοστεί στην κρίση και βρίσκει τρόπους να παραμένει ενεργός και με μεγάλη δημιουργικότητα, παρ' όλα αυτά επισημαίνεται μία δομική αδυναμία σε ότι αφορά πόρους και ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό για τις ψηφιακές αυτές δραστηριότητες καθώς κανένας φυσικά δεν ήταν προετοιμασμένος για κάτι τέτοιο και δεν είχε επενδύσει σε προσωπικό που να εξειδικευόταν σε αυτό. Οι περισσότερες ψηφιακές δραστηριότητες αυξήθηκαν κατά τη διάρκεια της πανδημίας ή ξεκίνησαν μετά το κλείσιμο. Παρά το γεγονός ότι ορισμένες δραστηριότητες είναι ακόμα δύσκολο να εφαρμοστούν, η πανδημία έτσι και αλλιώς θα συνεχίζει για πολύ ακόμα να επηρεάζει τα πολιτιστικά ιδρύματα και το πως αυτά προσπαθούν να κρατήσουν ενεργή την επικοινωνία τους με το κοινό. Διαπιστώθηκε στην πορεία πως εκτός των διαδικτυακών δραστηριοτήτων, η διαχείριση της ασφάλειας και η διατήρηση των συλλογών είναι κάτι εξίσου σημαντικό το οποίο πρέπει να αντιμετωπιστεί εν όψη πανδημίας. Το μεγαλύτερο ποσοστό των ανθρώπων που ερωτήθηκαν πιστεύουν πως οι συλλογές τους είναι ασφαλείς και πως όλα τα μουσεία έχουν πάρει τα κατάλληλα μέτρα προστασίας. Όμως υπάρχει και ένα μικρότερο ποσοστό που πιστεύει πως τα μέτρα ήταν ανεπαρκή και πριν την πανδημία αλλά και μετά. (ICOM, 2020)

Στην περίπτωση των ελεύθερων επαγγελματιών ο αριθμός των απαντήσεων ήταν μικρότερος. Έχει τονιστεί το πόσο κρίσιμη είναι κατάσταση και από αυτούς που είναι αυτοαπασχολούμενοι αλλά και ελεύθεροι επαγγελματίες στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς. Στην παρούσα κατάσταση οι άνθρωποι αυτοί δεν είναι απλά άνεργοι αλλά είναι και οι πιο έντονα επιβαρυνόμενοι από την κρίση αυτή καθώς η συμβουλευτική εργασία στα μουσεία αποτελεί το βασικό τους εισόδημα. Συμπεραίνεται λοιπόν πως οι ελεύθεροι επαγγελματίες είναι πολύ ευάλωτοι σε όλο αυτό καθώς ένα ποσοστό απολύθηκε προσωρινά, και ένα άλλο ποσοστό δεν είχε ανανεώσει τη σύμβαση τους κατά τη διάρκεια της καραντίνας. (ICOM, 2020)

Το βρετανικό ICON από την άλλη δεν έφτιαξε κάποια έρευνα, δημιούργησε όμως και έθεσε τη δική του πολιτική και τους δικούς του κανονισμούς και οδηγίες σε ό,τι αφορά την πανδημία. Μέσω της διαδικτυακής σελίδας δίνεται η δυνατότητα συνεχούς έκφρασης ανησυχιών και προτάσεων για λύσεις καθώς και μίας γενικότερης υποστήριξης της πολιτισμικής κληρονομιάς. Έχει αναγνωριστεί ως εξίσου σημαντικό να υποστηριχθούν οικονομικά και οι ελεύθεροι επαγγελματίες αυτού του κλάδου και οι πιο μικρές εταιρίες και όχι μόνο τα υψηλού προφίλ ιδρύματα. Μέσω της βοήθειας του CPD (Continuing Professional Development-Συνεχής Επαγγελματική Ανάπτυξη) δίνεται η δυνατότητα σε εργαζομένους να περιηγηθούν στον ισότοπο του και να δουν την επισκόπηση των αρχών του. Ακόμα μέσω των διαδικτυακών σελίδων μπορούν να εκφράσουν ανησυχίες και προβληματισμούς και να γίνουν συζητήσεις με πολλούς διαφορετικούς ακόμα εργαζομένους. Πολλοί συντηρητές ζήτησαν κάποιες διευκρινήσεις για τα κυβερνητικά μέτρα στήριξης και χρειάστηκαν επιπλέον συμβουλές και για επιχειρηματικές υποστηρίξεις ώστε να γνωρίζει ο κόσμος πως μπορεί να βοηθηθεί από διάφορες επιλογές που θα τους δινόντουσαν. Με τον τουρισμό να έχει σταματήσει όλοι οι καλλιτέχνες και οι άνθρωποι που εργάζονται στον τομέα του πολιτισμού έχουν ωθηθεί σε μία ακραία κατάσταση οικονομικής και κοινωνικής αστάθειας. Οι πιο περιορισμένες περιοχές δεν μπορούν ούτε να γιορτάσουν έθιμα της πολιτιστικής τους κληρονομιάς έχοντας υποστεί μεγάλες απώλειες πολιτιστικών στοιχείων όχι μόνο της καθημερινής τους ζωής αλλά και της κοινωνικής και της ατομικής. Παρ' όλα αυτά πολλά ιδρύματα προσπάθησαν να βρουν τρόπους να συνεχίσουν να είναι προσβάσιμα στον κόσμο παρά τους περιορισμούς και παρά το γεγονός πως ένα μεγάλο μέρος του παγκόσμιου πληθυσμού μας ακόμα δεν έχει εύκολη πρόσβαση στο διαδίκτυο με αποτέλεσμα να μην υπάρχει ισότητα στην πρόσβαση. (ICON, 2020)

Οι συνέπειες που έχουν δημιουργηθεί λόγω κλεισίματος δεν είναι μόνο οικονομικές αλλά και κοινωνικές. Τα μουσεία αποτελούν εκτός από χώρους θαυμασμού της πολιτιστικής κληρονομιάς και χώρους κοινωνικοποίησης και συζήτησης, επικοινωνίας, ανταλλαγής ιδεών και εκπαίδευσης. Δημιουργούν αξίες σεβασμού, κοινωνική συνοχή και προάγουν δημιουργικότητα. Ο τουρισμός λοιπόν είναι ένα μεγάλο και σημαντικό κομμάτι όχι μόνο σε τοπικό επίπεδο αλλά και σε εθνικό διότι η οικονομική ανάπτυξη βασίζεται σε αυτόν, η οποία τα επόμενα χρόνια θα βοηθήσει και στην αντιμετώπιση της κρίσης. Η UNESCO και αυτή με τη σειρά της έκανε μία έρευνα για να αξιολογήσει στη συνέχεια τον αντίκτυπο της πανδημίας του covid-19 στον πολιτιστικό τομέα. Επίσης θα γίνει πιο κατανοητό πώς ο τομέας αυτός κατάφερε να προσαρμοστεί σ' αυτή την κατάσταση και θα διερευνηθούν και οι τρόποι στήριξης των ιδρυμάτων μετά την κρίση.

Αρχικά υπολογίζεται πως υπάρχουν περίπου 95,000 μουσεία σ' όλο τον κόσμο. Το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών βρίσκεται στη Βόρεια Αμερική(65%) και τη Δυτική Ευρώπη, και το 33% στην Ανατολική Ευρώπη. Από τον Μάρτιο κυρίως του 2020 και μετά ήταν μονόδρομος πως όλα τα μουσεία παγκοσμίως θα έκλειναν. Όλα έχουν επηρεαστεί με διαφορετικούς τρόπους το καθένα καθώς μέχρι και τον Μάιο 2020 στα περισσότερα μουσεία ισχύουν τα μέτρα απόστασης και αυστηρής υγιεινής ακόμα και αν ανοίγουν σιγά σιγά. Αναμενόμενες οι καταστρεπτικές οικονομικές συνέπειες στα ιδρύματα αφού τα περισσότερα εξαρτώνται από τον αριθμό των επισκεπτών. Πολλά μουσεία ενεργοποιήθηκαν άμεσα μέσω της παρουσίας τους στο διαδίκτυο. Η UNESCO φυσικά δεν θα μπορούσε να μην είναι σύμφωνη με αυτό καθώς ο πολιτιστικός τομέας είναι πολύ σημαντικός στην κοινωνία και παίζει ουσιαστικό ρόλο ακόμα και στα πλαίσια της εκπαίδευσης. Επιπλέον οι διαδικτυακές εκθέσεις έχουν βοηθήσει πολύ στο γεγονός ότι έγιναν πολλές επενδύσεις στο χώρο αυτό πριν την πανδημία και κατάφεραν και αξιοποιήθηκαν. Οι δραστηριότητες στα κοινωνικά δίκτυα όπως έχει αναφερθεί και από προηγούμενες έρευνες αυξήθηκαν επίσης αρκετά μέσω διαδικτυακών σεμιναρίων και εκθέσεων. Εκτός από αυτά όμως διοργανώθηκαν και παιχνίδια από μουσεία, κουίζ και οποιαδήποτε άλλη μορφή εκπαιδευτικού περιεχομένου προκειμένου να προσφέρουν μια ανακούφιση και χαλάρωση στον κόσμο. Αυτές οι ενέργειες έχουν υιοθετηθεί στις περισσότερες ηπείρους του κόσμου. Παρ' όλα αυτά όλες αυτές οι διαδικτυακές δραστηριότητες που ενεργοποίησαν τα μουσεία παρατηρήθηκαν μόνο σε πολύ ανεπτυγμένες χώρες όπου κατέχουν και τον μεγαλύτερο αριθμό μουσείων όπως και οι περισσότερες επενδύσεις στην ψηφιακή τεχνολογία, ενώ σε αφρικανικές πολιτείες και αναπτυσσόμενα μικρά νησιά υπήρχε πλήρης απουσία τέτοιων δυνατοτήτων.(UNESCO, 2020)

Η αντιμετώπιση σε τέτοιου είδους προκλήσεις φαίνεται πως δεν δείχνει να είναι το ίδιο εύκολη παντού σε ότι αφορά την πρόσβαση στον πολιτιστικό τομέα. Ενώ το πιο λογικό θα ήταν στις μέρες μας με την τόσο ταχεία αναπτυσσόμενη τεχνολογία όλοι να μπορούν να έχουν πρόσβαση σε όλες αυτές τις διαδικτυακές δραστηριότητες που έχουν δημιουργηθεί λόγω της πανδημίας, η μελέτη έδειξε πως το ψηφιακό χάσμα είναι πολύ μεγαλύτερο απ' όσο φαίνεται. Ακόμα και στις αναπτυσσόμενες χώρες, η πρόσβαση στο ίντερνετ παραμένει ακόμα σχετικά δύσκολη και σύμφωνα με τη Διεθνή Ένωση Τηλεπικοινωνιών σχεδόν ο μισός παγκόσμιος πληθυσμός δεν έχει πρόσβαση στο διαδίκτυο. Η αντιμετώπιση της κρίσης στον πολιτιστικό τομέα χρειάζεται μία σφαιρική προσέγγιση ώστε να αποδείξει το πόσο σημαντικός είναι για την ανθεκτικότητα της κοινωνίας. Ένας πολιτιστικός οργανισμός υποστηρίζει και την οικονομία μίας κοινωνίας και προωθεί ένα καλύτερο μέλλον.(UNESCO,2020)

Η έρευνα της UNESCO που διεξάχθηκε το 2020 με αφορμή την κρίση της πανδημίας του κορωνοϊού ήταν σύμφωνη με την σύσταση του 2015 που έκανε η ίδια, για την προστασία και προώθηση των μουσείων και των συλλογών τους, την ποικιλομορφία και τον ρόλο τους στην κοινωνία. Η σύσταση αυτή δίνει μεγάλη βάση στον κοινωνικό ρόλο των μουσείων και στο ΤΠΕ (Τεχνολογία Πληροφοριών και Επικοινωνίας) δηλαδή στη χρήση του δικτύου όπου χρησιμοποιήθηκε για να παραμείνουν σε επαφή με το κοινό. (UNESCO, 2020)

Στόχος της έρευνας είναι αρχικά να παρουσιάσει το πως έχουν επηρεαστεί τα μουσεία από τα μέτρα και στη συνέχεια τι μέτρα έλαβαν τα ίδια τα μουσεία για να παραμείνουν ενεργά στο κοινό. Οι ερωτήσεις αρχικά που τέθηκαν αφορούσαν πρώτον τον αριθμό των μουσείων σε κάθε κράτος, δεύτερον τον αριθμό των μουσείων που έκλεισαν κατά τη διάρκεια της πανδημίας, τρίτον τα μέτρα που έλαβαν μετά το κλείσιμο και οι διαδικτυακές δραστηριότητες που προτάθηκαν αλλά και δράσεις που υλοποιήθηκαν ή θα υλοποιηθούν σε ένα πιθανό επόμενο κλείσιμο. Τα αποτελέσματα αποτελούνται από εκτιμήσεις από τον γενικότερο αριθμό των μουσείων που υπάρχουν παγκοσμίως και τον αριθμό των μουσείων που παρέμειναν κλειστά και τι δραστηριότητες που υλοποίησαν κατά τη διάρκεια της καραντίνας.(UNESCO,2020)

Ο αριθμός λοιπόν των συνολικών μουσείων παγκοσμίως βασίστηκε σε δεδομένα που συλλέχθηκαν από το OCLC (Online Computer Library Center- Διαδικτυακό Κέντρο Βιβλιοθήκης Υπολογιστών), από τον κατάλογο των Μουσείων του κόσμου, το Saur, και για τα αμερικάνικα μουσεία από το Ινστιτούτο Μουσείων και Υπηρεσιών Βιβλιοθήκης (IMLS- Institute of Museum and Library Services) στην Ουάσιγκτον. Η δεδομένη εκτίμηση του αριθμού αυτή τη στιγμή από τα αποτελέσματα είναι περίπου 95.000. Φυσικά αυτός ο αριθμός είναι μόνο μία εκτίμηση που πάρθηκε από ορισμένα στατιστικά στοιχεία, αλλά υπάρχουν πολλοί διαφορετικοί μέθοδοι μέτρησης και ο αριθμός δεν μπορεί να υπολογιστεί με απόλυτη ακρίβεια. Τα νούμερα αυτά διαφέρουν από χώρα σε χώρα καθώς υπάρχουν χώρες με χιλιάδες μουσεία και χώρες που δεν ξεπερνούν τα 50 ιδρύματα.(UNESCO, 2020)

Region	Estimated number of museums	% world
I. Western Europe and Others	61 634	65.1 %
II. Eastern Europe	11 465	12.1 %
III. Latin America and the Caribbean	8 067	8.5%
IV. Asia Pacific	12 195	12.8 %
Va. Africa	841	0.88 %
Vb. Arab States	473	0.5 %
195 States:	94 675	100 %

Εικόνα 11 Λίστα με τον κατ' εκτίμηση αριθμό των μουσείων σε κάθε χώρα. Πηγή:

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373530>

Region	Estimated number of museums	Estimated number of museums temporarily closed	Estimated percentage of museums temporarily closed
I. Western Europe and Others	61 634	58 281	94.6%
II. Eastern Europe	11 465	11 311	98.7 %
III. Latin America and the Caribbean	8 067	8 061	99.9 %
IV. Asia and the Pacific	12 195	7 237	59.3 %
Va. Africa	841	738	87.8 %
Vb. Arab States	473	473	100 %
195 States	94 675	86 101	90.9 %

Εικόνα 12 Λίστα με τον κατ' εκτίμηση αριθμό των μουσείων που έκλεισαν προσωρινά. Πηγή:

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373530>

Αυτή η τελευταία παρατήρηση των ελάχιστων μουσείων σε ορισμένες χώρες έγινε στην Αφρική και τα αναπτυσσόμενα νησιά. Στις περιοχές αυτές δεν ξεπερνιούνται τα 10 μουσεία ή ακόμα σε άλλες περιοχές δεν υπάρχουν καθόλου.

Οι πληροφορίες που πάρθηκαν σε ότι αφορά μουσεία που έκλεισαν ήταν για 88 κράτη και συμπληρώθηκαν με επιπλέον δεδομένα από διαφορετικές μουσειακές ενώσεις και οργανισμούς. Σύμφωνα με αυτά 182 πολιτείες έχουν από ένα τουλάχιστον μουσείο και μόνο 11 από αυτές δεν εφάρμοσαν κανένα μέτρο. Δηλαδή ο χώρος των μουσείων παράμεινε ανοιχτός αλλά κανείς δεν τον επισκεπτόταν. Όλα αυτά τα μέτρα βέβαια εφαρμόζονται με διαφορετικούς τρόπους, άλλα κλείνουν για συγκεκριμένες ώρες, άλλα για μέρες και άλλα για μήνες. Στην Ευρώπη πολλά μουσεία προσπαθούν να επαναλειτουργήσουν μετά το κλείσιμο πολλών εβδομάδων.(UNESCO, 2020)

Είναι σημαντικό να σημειωθεί πως τα δεδομένα που παρουσιάζονται εδώ είναι πληροφορίες που ξεκίνησαν να συλλέγονται στις αρχές Μαΐου 2020 και συνεχώς θα εξελίσσονται. Ορισμένες περιοχές έκλεισαν τα μουσεία από τις αρχές του 2020 και τους δόθηκε η δυνατότητα να τα ανοίξουν πάλι τον Απρίλιο. Τον Μάιο άλλα μουσεία ξεκίνησαν να ανοίγουν σιγά σιγά, άλλα άνοιξαν τελείως και άλλα παρέμειναν κλειστά. Πολλά μουσεία επηρεάστηκαν είτε προσωρινά είτε εξακολουθούν να επηρεάζονται από τα μέτρα ανάλογα τις συνθήκες στη κάθε χώρα. (UNESCO, 2020)

Τα διάφορα είδη κλεισίματος των μουσείων χωρίζονται σε:

- Κλείσιμο για λίγες μέρες ή μήνες.
- Κλείσιμο της χώρας σε τουρίστες.
- Περιορισμός κατοίκων, αποθαρρύνοντας όλες τις επισκέψεις.

Η πιο σημαντική επίδραση της πανδημίας είναι η οικονομική, πολλά μουσεία μπορεί να επωφελήθηκαν από δημόσιες επιδοτήσεις που τους δόθηκαν αλλά το μεγαλύτερο ποσοστό εξαρτάται από τον αριθμό των επισκεπτών, δηλαδή την αγορά εισιτηρίων. Τα μέτρα για την αντιμετώπιση του ιού μπορεί να μην επιδρούν άμεσα στην κρατική χρηματοδότηση αλλά η οικονομική υποστήριξη από το κοινό έχει επηρεαστεί πολύ δεδομένης της δραστηκής μείωσης του τουρισμού, της απώλειας εσόδων από τις εμπορικές δραστηριότητες και της μείωσης του αριθμού των χορηγών και της συνεχόμενης κατάρρευσης του τουρισμού τους επόμενους μήνες αν όχι και χρόνια. Το διαδίκτυο αποτέλεσε το μόνο μέσον που μπόρεσε να βοηθήσει τα μουσεία να κρατήσουν επαφή με το κοινό τους. Οι περισσότερες πληροφορίες που συλλέχθηκαν από αναφορές δείχνουν την πλήρη αξιοποίηση των διαδικτυακών δραστηριοτήτων για να καταφέρουν να παραμείνουν σε λειτουργία. Αξιοσημείωτο είναι πως σε ένα ποσοστό απαντήσεων που δόθηκαν συμπεριλαμβανόντουσαν και επενδύσεις που έγιναν πριν την πανδημία και αφορούσαν ψηφιοποίηση συλλογών και τώρα ήταν η κατάλληλη ευκαιρία να χρησιμοποιηθούν ευρέως κατά τη διάρκεια της καραντίνας. Αξίζει να σημειωθεί πως τώρα δόθηκε και η ευκαιρία για την προώθηση εικονικών μουσείων σε χώρες όπου αυτό βρισκόταν ακόμα σε εξέλιξη εδώ και χρόνια αλλά παρέμενε στάσιμο σαν ιδέα. Επίσης πρέπει να σημειωθεί και το πόση ανισότητα ως προς την πρόσβαση στο ίντερνετ υπάρχει ακόμα και μέχρι σήμερα.(UNESCO, 2020)

Αρχικά για να υλοποιηθεί η ψηφιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς απαιτείται πρώτα στην ψηφιοποίηση των συλλογών, η οποία βασίζεται σε ένα πλήρως ενημερωμένο κατάλογο συλλογών, μία απλή υποδομή πληροφορικής, δηλαδή λήψη φωτογραφιών των αντικειμένων και σάρωση σε υπολογιστή, σταθερή πρόσβαση στο διαδίκτυο και ένα προσωπικό με τις κατάλληλες δεξιότητες για την εκτέλεση των λειτουργιών αυτών. Υπάρχουν μουσεία που ακόμα δεν έχουν κάνει τις απαραίτητες απογραφές των συλλογών τους και τώρα καταλαβαίνουν πόσο χρήσιμο φάνηκε σε άλλα μουσεία τα οποία είναι αρκετά αφιερωμένα και στο ψηφιακό κομμάτι του ιδρύματος και δεν δυσκολεύτηκαν να το αξιοποιήσουν ακόμα περισσότερο τώρα που χρειάστηκε. Τα μεγάλα μουσεία που είχαν ήδη επενδύσει αρκετά το ψηφιακό τους κομμάτι είδαν σημαντική αύξηση των επισκεπτών στους ισότοπους τους κατά τη διάρκεια της καραντίνας συνεπώς και μια μεγαλύτερη σταθερότητα στα έσοδα τους. Οι επισκέψεις αυτές αποτελούνταν από δραστηριότητες που μπορούσαν να διεξαχθούν. Πολλά μουσεία το έχουν χρησιμοποιήσει ως προς το συμφέρον τους να κρατούν ενεργή αυτή την ψηφιακή επικοινωνία.(UNESCO, 2020)

Ένας ιστότοπος που έγινε γνωστός μέσω όλης αυτής της κατάστασης είναι το Google Arts and Culture (<https://artsandculture.google.com>) που χρησιμοποιήθηκε αρκετά. Όπως έχει αναφερθεί και σε άλλες έρευνες, τα περισσότερα μουσεία έχουν δημιουργήσει τα δικά τους προγράμματα, εφαρμογές ακόμα και παιχνίδια με εκπαιδευτικό ενδιαφέρον για τις μικρότερες ηλικίες ώστε ο κόσμος να μπορεί να ψυχαγωγείται. Οι δραστηριότητες αυτές χωρίζονται στη χρήση των προηγούμενων ψηφιοποιημένων πόρων, στη χρήση των δραστηριοτήτων που κατά τη διάρκεια της καραντίνας ψηφιοποιήθηκαν, στην αυξημένη δραστηριότητα στα κοινωνικά μέσα, σε ειδικές δραστηριότητες που δημιουργήθηκαν και σε πιο επαγγελματικές και επιστημονικές δραστηριότητες. Ο έντονος προβληματισμός δημιουργήθηκε σε ό,τι αφορούσε εκδηλώσεις και εκθέσεις που είχαν προγραμματιστεί να παρουσιαστούν πριν την ανακοίνωση της ολικής καραντίνας και δεν ήθελαν να τις ακυρώσουν. Σε αυτή την περίπτωση απλά παρουσιάστηκαν όλα διαδικτυακά είτε μέσω ζωντανών μεταδόσεων, είτε μαγνητοσκοπήθηκαν και ανέβηκαν στο διαδίκτυο ώστε οποιαδήποτε στιγμή και όποιος θέλει να μπορεί να τα δει. Πλήρης αξιοποίηση των δραστηριοτήτων μέσω των κοινωνικών μέσων υπήρχε ακόμα και από ιδρύματα που ήδη είχαν ενεργή συμμετοχή. Ορισμένα από τα μουσεία που ήταν ήδη αρκετά ενεργά στο διαδίκτυο προσπάθησαν να δημιουργήσουν κάτι πρωτότυπο για όσο καιρό θα κρατούσε η καραντίνα για να ξεφύγουν από τις κλασικές δραστηριότητες που θα έκαναν οι περισσότεροι. Τρεις ήταν οι καινούργιες ιδέες που χρησιμοποιήθηκαν. Η πρώτη καινοτομία ήταν τα μουσεία που διέθεταν άδειες αίθουσες να τις χρησιμοποιούσαν για να παρουσιάσουν με πιο εντυπωσιακό τρόπο τα εκθέματα τους μέσω της χρήσης ρομπότ (Hastings Contemporary, United Kingdom). Η επόμενη ήταν η δημιουργία νέων μορφών εμπειρίας εκθέσεων, δηλαδή μπορούσε ο κόσμος να συμμετάσχει στην εκδήλωση για μία έκθεση μαζί με τους επιμελητές. Πέρα από τις καλλιτεχνικές δραστηριότητες που δημιουργήθηκαν από μεγάλα ιδρύματα για την διασκέδαση κυρίως του κόσμου, η τρίτη καινοτομία ήταν η διοργάνωση πιο αυστηρών και επαγγελματικών προγραμμάτων που ήταν και πιο επιστημονικά. Αυτά περιλάμβαναν συνέδρια, διαδικτυακά σεμινάρια ή συσκέψεις και συνομιλίες με θέμα την παρούσα κατάσταση και πώς η πανδημία έχει επηρεάσει τη ζωή μας και το πώς λειτουργούμε. Όλα αυτά τα προγράμματα φυσικά βασίζονται σε όλο το ψηφιακό υλικό που έχει δημιουργηθεί για να καλύψει και τις υπόλοιπες ανάγκες και δραστηριότητες που έχουν προαναφερθεί. Τα κοινωνικά μέσα αποτελούν πλέον το κύριο μέσο επικοινωνίας αλλά φαίνεται πως μόνο στην Ευρώπη, κατά κύριο λόγο, ήταν αρκετές οι επενδύσεις που έγιναν σ' αυτόν τον τομέα σε σχέση με άλλες χώρες. (UNESO, 2020)

Όλα αυτά που αναλύθηκαν παραπάνω δείχνουν πως τα μουσεία δεν αποτελούν μόνο ένα χώρο τοποθέτησης και έκθεσης έργων τέχνης, αλλά είναι και χώροι συναντήσεων για ανθρώπους με κοινά ενδιαφέροντα και χώροι συζήτησης και ανταλλαγής ιδεών. Η παγκόσμια κρίση υγείας που διανύουμε αυτή τη στιγμή καθιστά αρκετά ανησυχητική την κατάσταση στον πολιτιστικό τομέα. Το 90% των μουσείων έχουν κλείσει τελείως τις πόρτες τους στο κοινό και κάποια άλλα δεν θα σταθούν ικανά να ανοίξουν και πάλι μετά την κρίση. Γι' αυτά όμως που θα συνεχίσουν τη λειτουργία τους και μετά η πρόκληση θα είναι μεγάλη. Ο πολιτιστικός τουρισμός παίζει πολύ σημαντικό ρόλο καθώς από αυτόν και μόνο βασίζονται πολλά ιδρύματα. Η οικονομική αστάθεια φοβίζει και επαγγελματίες ανθρώπους που εργαζόνταν σε μουσειακούς χώρους όπως και τους αυτοαπασχολούμενους και τους ελεύθερους επαγγελματίες, αυτοί όλοι θα χρειαστούν μεγάλη υποστήριξη. Ακόμα η ασφάλεια των συλλογών από τη στιγμή που ένα μεγάλο μέρος των εργαζομένων δεν δουλεύει πια είναι ένας μεγάλος προβληματισμός για τους ειδικούς, δεν είναι τυχαίο γι' αυτό που αρκετοί ψάχνουν εναλλακτικές λύσεις για την ανάκαμψη των ιδρυμάτων. Όλοι οι επαγγελματίες εργαζόμενοι σε πολλά μουσεία προσπαθούν να βρουν ένα τρόπο να προσαρμοστούν στα καινούργια δεδομένα, κάνουν αξιολογήσεις και αναλύσεις και βρίσκουν συνεχώς καινούργιους τρόπους κάθε φορά για να κρατήσουν γερή την επικοινωνία με τον κόσμο.(UNESCO, 2020)

Η πανδημία του κορωνοϊού έφερε στην επιφάνεια το πόσο σημαντικό είναι να είμαστε όλοι προετοιμασμένοι σε τέτοια ενδεχόμενα κρίσης στην υγεία. Τα αποτελέσματα πολλών ερευνών έδειξαν πως στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς γνωρίζουν πολύ καλά ποιες είναι οι επιπτώσεις μιας τέτοιας κρίσης και γι' αυτό ζητείται να υπάρχει μεγαλύτερη ετοιμότητα και ανθεκτικότητα σε θέματα κινδύνων που μπορεί να προκύψουν στο μέλλον από εδώ και πέρα και να είναι βασικά στοιχεία στη διαχείριση. Στο άμεσο μέλλον η ασφάλεια και η υγιεινή πλέον θα αποτελούν την πρώτη και βασική προτεραιότητα για τους υπεύθυνους των επισκέψιμων ιδρυμάτων αλλά και τους επισκέπτες και έμμεσο μέλλον το πιο σωστό είναι η ανανέωση των κανονισμών ασφάλειας μέσα σ' ένα μουσείο ή οποιοδήποτε χώρο αποτελεί σημείο πολιτιστικού ενδιαφέροντος. Θα δημιουργηθούν καινούργιοι είσοδοι και έξοδοι στα μουσεία για την αποφυγή συνωστισμού και θα πρέπει εννοείται να τηρούνται οι κανόνες των αποστάσεων μεταξύ των επισκεπτών. Επιπλέον προβλήματα που έχουν δημιουργηθεί είναι ένα μεγάλο ποσοστό απώλειας του ανθρώπινου δυναμικού στον τομέα αυτό καθώς υπήρχε έντονη εθελοντική δράση η οποία σταμάτησε και λόγω καραντίνας, και οι πιο απομονωμένες και απομακρυσμένες περιοχές που ήταν κομμάτι της πολιτισμικής κληρονομιάς αποκόπηκαν τελείως και δεν είχαν καμία επικοινωνία με τις απαγορεύσεις των μετακινήσεων. (Europa Nostra, 2020)

Αν η κρίση αυτή δεν αντιμετωπιστεί με τον κατάλληλο τρόπο θα φέρει και άλλη ανισότητα και αποκλεισμό στον πολιτισμό μας αλλά και στην εκπαίδευση. Μετά από ένα τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα απομόνωσης και αποξένωσης οι πολιτιστικές εκδηλώσεις θα είναι πολύ σημαντικές και απαραίτητες πλέον για την ψυχική αλλά και κοινωνική ανάκαμψη με το τέλος της πανδημίας. Όπως φάνηκε από τη στιγμή που ο πολιτιστικός τομέας εξαρτάται άμεσα από τους ανθρώπους και τη συμμετοχή τους, αυτοί οι δύο παράμετροι έχουν υποστεί το μεγαλύτερο πλήγμα λόγω των περιορισμών της πανδημίας. Μία άλλη οπτική γωνία βέβαια έδειξε πως σε μία εποχή πλήρους απομόνωσης και έλλειψης φυσικής επαφής μεταξύ των ανθρώπων αλλά επαφής με τα κοινά, η πολιτιστική κληρονομιά αναδείχθηκε περισσότερο από ποτέ προσπαθώντας να κρατήσει την επαφή ενεργή και να μην αφήσει να δημιουργηθεί μεγάλο κενό μέσω της χρήσης του διαδικτύου όπως έχει προαναφερθεί. (Europa Nostra, 2020)

Από τη μία πλευρά μέσα στην πανδημία δόθηκε η ευκαιρία να αναπτυχθεί πολύ η ψηφιακή πλευρά των μουσείων από την άλλη πάλι, δημιουργήθηκε ξανά ανισότητα ακόμα και σε αυτό. Δηλαδή τα μεγάλα μουσεία και οργανισμοί κληρονομιάς είχαν πιο εύκολα την ικανότητα να προωθήσουν τις συλλογές τους διαδικτυακά, να κάνουν ακόμα και διαδικτυακές εκδηλώσεις, οι μικρότεροι οργανισμοί όμως ήταν πλήρως απροετοίμαστοι για κάτι τέτοιο και αντιμετώπισαν πολλές δυσκολίες. Αυτό μπορεί να οδηγήσει και στην έλλειψη ποικιλομορφίας στο περιεχόμενο του πολιτιστικού τομέα καθώς εκτός από τα πολύ μεγάλα και γνωστά μουσεία που είναι φυσικά πολύ ενδιαφέροντα, υπάρχουν εξίσου πολύ ενδιαφέρουσες και πολύ σπουδαίες συλλογές και σε πιο μικρά και λιγότερο γνωστά μουσεία. (Europa Nostra, 2020)

Επίσης ο δανεισμός έργων τέχνης από μουσεία σε μουσεία ήταν αδύνατον να συμβεί οπότε μειώθηκε και ο αριθμός εκθέσεων. Τα αποτελέσματα αυτής της κατάστασης που έχει δημιουργηθεί δεν είναι ίδια σε όλες της χώρες, καθώς η κάθε

χώρα δέχεται διαφορετικά επίπεδα υποστήριξης από τα υπουργεία της, αυτό θα οδηγήσει πιθανόν σε ένα ακόμα μεγαλύτερο χάσμα μεταξύ των πολιτιστικών οικοσυστημάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Τέλος μέσα στον επόμενο ένα χρόνο θα φανούν και τα αποτελέσματα της οικονομικής απώλειας του τομέα του πολιτισμού καθώς ένα μεγάλο μέρος του βασίζεται στην πώληση εισιτηρίων των ιδρυμάτων. Η πανδημία πέρα από τον γενικότερο οικονομικό αντίκτυπο που έχει σε όλον τον κόσμο και συγκεκριμένα στην Ευρώπη που εκτιμάται ότι η οικονομία της θα συρρικνωθεί περισσότερο από 7%, το 2020 ο πολιτιστικός τομέας έχει ήδη χάσει αρκετά δις από το πρώτο εξάμηνο της κρίσης. Ένα μέρος του ποσοστού αυτού οφείλεται και στην ακύρωση πολλών εκδηλώσεων και φεστιβάλ πολιτιστικού περιεχομένου που γίνονται κάθε χρόνο σε όλη την Ευρώπη και πλέον είναι αδύνατον να πραγματοποιηθούν. (Europa Nostra, 2020)

Δημόσιες εκδηλώσεις και δραστηριότητες όπως προαναφέρθηκε ακυρώθηκαν, ξενοδοχεία, εστιατόρια και καταστήματα έκλεισαν, μικρότερες οργανώσεις που παρέμειναν ανοιχτές παλεύουν με μεγάλη δυσκολία να τα καταφέρουν φοβούμενοι την πτώχευση. Τα μουσεία που περιμένουν κατά κύριο λόγο την άνοιξη και το καλοκαίρι για μεγαλύτερα έσοδα, τους αναβλήθηκε το οποιοδήποτε άνοιγμα, με αποτέλεσμα οι χορηγοί να αποσύρουν τα χρήματά τους. Όσες οργανώσεις χρηματοδοτούνταν μέσω φιλανθρωπιών πλήττονται έντονα ενώ οι κρατικοί φορείς συνεχίζουν να δέχονται κρατικές επιδοτήσεις. Η επιβίωση κυρίως μικρών οργανισμών πολιτιστικού περιεχομένου που χρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση κινδυνεύουν άμεσα καθώς οι οικονομικές δυσκολίες είναι τεράστιες αφού ο τρίτος οικονομικός τομέας στην Ευρώπη είναι ο τουρισμός. Η οικονομική βιωσιμότητα πολλών οργανισμών θα αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα, στο δημόσιο τομέα θα υπάρξουν περικοπές και η δημόσια χρηματοδότηση στον πολιτιστικό τομέα θα ελαττωθεί πάρα πολύ καθώς θα δοθεί προτεραιότητα σε άλλους τομείς. Παρά τις προσπάθειες ευαισθητοποίησης που θα γίνουν στο μέλλον για το πόσο σημαντικός είναι ο πολιτιστικός τομέας στην κάθε χώρα και κοινωνικά αλλά και οικονομικά η προτεραιότητα θα στραφεί πάλι στη υγεία κατατάσσοντας τον τομέα του πολιτισμού ως κάτι δευτερεύον. (Europa Nostra, 2020)

Όσοι είναι υπεύθυνοι για τον χειρισμό των οργανισμών δεν μπορούν να είναι σίγουροι για πολλές καταστάσεις και αποφάσεις διότι συνεχώς περιμένουν τις νέες οδηγίες και τους κανονισμούς από τις κυβερνήσεις οι οποίες συνέχεια αλλάζουν. Όποτε αυτό καθιστά αδύνατο για προγραμματιστούν και να ανακοινωθούν τα μελλοντικά σχέδια στους εργαζομένους. Αρκετοί εργαζόμενοι για να μπορέσουν να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες αναγκάστηκαν να παραμελήσουν την αρχική ιδιότητα που είχαν στον χώρο του μουσείου και να προσπαθήσουν να αναλάβουν ευθύνες για τις οποίες δεν έχει υπάρξει η κατάλληλη εκπαίδευση στο παρελθόν. Αυτό δεν ήταν καθόλου εύκολο για αυτούς τους εργαζόμενους καθώς απαιτεί να είναι ευέλικτοι και ευπροσάρμοστοι. (Europa Nostra, 2020)

Μέσα σε όλες τις αντιξοότητες που προκάλεσε η πανδημία, πολλά μουσεία το πήραν ως μια καινούργια πρόκληση και ευκαιρία να δοκιμάσουν κάτι νέο με τις διαδικτυακές δραστηριότητες. Η ψηφιακή αυτή εποχή των μουσείων έφερε καινούργιες γνώσεις και έκανε τους επαγγελματίες να μάθουν να προσαρμόζονται

γρήγορα σε κάθε δύσκολη συνθήκη και να βρίσκουν συνεχώς διαφορετικούς τρόπους να επικοινωνούν με τον κόσμο. Με όλες αυτές τις αλλαγές πλέον και με τον καιρό οι εργαζόμενοι θα εξοικειώνονται όλο και περισσότερο και θα γίνονται καλύτεροι. Ήδη πολλοί οργανισμοί σκέφτονται πως θα προσαρμόσουν όλο αυτό με τις ψηφιακές δραστηριότητες και μετά την πανδημία παρόλο που θα είναι ανοιχτά πλέον τα μουσεία.(Europa Nostra, 2020)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Αρχαιολογικοί Χώροι

Εισαγωγή

Στο παρακάτω κεφάλαιο θα αναλυθεί κατά πόσο η πανδημία του κορωνοϊού έχει επηρεάσει πέρα από τα μουσεία και τον τομέα της συντήρησης που αναλύθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, και τους αρχαιολογικούς χώρους. Αρχικά θα γίνει μία γενικότερη περιγραφή της κατάστασης των χώρων αυτών τους τελευταίους μήνες και στη συνέχεια θα δοθούν μερικές προτάσεις και συμβουλές για το προσωπικό. Αυτές οι περιγραφές δεν εστιάζουν στον Ελλαδικό χώρο αλλά σε ένα γενικό σύνολο παγκοσμίως.

Οι αρχαιολογικοί χώροι είναι δημόσιοι χώροι που είναι συνεχώς εκτιθέμενοι τόσο στους φυσικούς περιβαλλοντικούς κινδύνους όσο και στους ανθρώπινους κινδύνους. Σε πολλές χώρες ήδη πριν την πανδημία οι αρχαιολογικοί χώροι κινδύνευαν λόγω έλλειψης επαρκούς χρηματοδότησης, τώρα με τον κορωνοϊό είναι σαν να προστέθηκε ένα επιπλέον βάρος στον αρχαιολογικό τομέα. Οι προτάσεις και οδηγίες που θα δοθούν στην συνέχεια έχουν ως στόχο να βοηθήσουν το προσωπικό που εργάζεται σε αυτόν τον τομέα αλλά και τους επισκέπτες να παραμείνουν ασφαλείς. Ένα μέρος των προτάσεων είναι ιδέες που σε μερικούς χώρους έχουν ήδη εφαρμοστεί με επιτυχία και άλλες ιδέες που δεν έχουν εφαρμοστεί αλλά ίσως φανούν χρήσιμες. Φυσικά δεν είναι εφικτό όλα αυτά τα μέτρα να μπορούν να εφαρμοστούν σε όλους τους χώρους, σε οποιαδήποτε χώρα. Αυτό εξαρτάται πολύ και από τους διαθέσιμους πόρους της κάθε χώρας και τη δομή του χώρου.

Οι επιρροές στους αρχαιολογικούς χώρους

Αρχικά όλοι οι αρχαιολογικοί χώροι όπως και τα μουσεία έχουν κλείσει από την αρχή της πανδημίας. Ορισμένες εταιρίες, ερευνητικά κέντρα και πολιτιστικά ιδρύματα παρείχαν υπηρεσίες στους χώρους που αναγκάστηκαν να σταματήσουν τη δουλειά τους για αόριστο χρονικό διάστημα. Ακυρώθηκαν δημόσιες εκδηλώσεις, συνέδρια, όλα, με τα περισσότερα από αυτά να έχουν μετατοπιστεί απλά σε διαδικτυακές πλατφόρμες. Όλα αυτά συνεπάγονται και μεγάλες απώλειες εισόδων λόγω έλλειψης τουρισμού που είναι ζωτικής σημασίας για να επιβιώσουν και να προστατευτούν τέτοιοι χώροι εκδηλώσεων αλλά και ανασκαφών και όσοι εργάζονται σε αρχαιολογικούς χώρους ή σε οτιδήποτε σχετικό με αυτό έχουν χάσει τη δουλειά τους και αναζητούν εναλλακτικές πηγές εισοδήματος. Μία ακόμα αρνητική αλλά και θλιβερή συνέπεια όλης αυτής της κατάστασης είναι πως οι χώροι αυτοί βρίσκονται στο έλεος των βανδαλισμών και των λεηλασιών διότι οι φρουροί δεν πληρώνονται ή λαμβάνουν σκληρές περικοπές με αποτέλεσμα να αδιαφορούν για τη φύλαξη των χώρων και να παραμένουν σπίτι τους. Παρ'όλο που το κλείσιμο δεν είναι μόνιμο, σε πολλούς ζητήθηκε να δουλέψουν από το σπίτι καθώς οι ανασκαφές διακόπηκαν.

Ευτυχώς για πολλούς δεν ήταν κάτι το καινούργιο ή δύσκολο καθώς απλά άρχισαν να γίνονται περισσότερες θεωρητικές έρευνες. Η κατάσταση στην οποία βρίσκονται οι αρχαιολογικοί χώροι διαφέρουν από χώρα σε χώρα όπως είναι λογικό, υπάρχουν όμως πολλοί παράγοντες που αποτελούν βασικές απειλές για τους χώρους αυτούς κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Οι πιο σημαντικές από αυτές τις απειλές σχετίζονται με την έλλειψη φυσικής παρουσίας και την έλλειψη μέτρων φυσικής προστασίας. Αυτές οι δύο ελλείψεις έχουν ως αποτέλεσμα των αύξηση των παράνομων δραστηριοτήτων όπως διαρρήξεις, βανδαλισμοί ακόμα και παράνομη διακίνηση. Ορισμένοι οργανισμοί έχουν δημιουργήσει σχέδια έκτακτης ανάγκης για παροχή οικονομικής βοήθειας και σε εργαζομένους και σε ιδρύματα που παλεύουν να επιβιώσουν μέσα στην πανδημία. Εάν η φυσική παρακολούθηση δεν είναι εφικτή είναι απαραίτητο να τοποθετηθεί κλειστό σύστημα παρακολούθησης. Αυτό φυσικά είναι μία αρκετά δαπανηρή επένδυση σε περιόδους κρίσης αλλά με αυτό θα αποτραπούν εγκληματικές πράξεις και δίνει και τη δυνατότητα εντοπισμού του εγκληματία. Μπορούν να γίνουν ακόμα σχέδια για τοποθέτηση περιμετρικών φραχτών ασφαλείας, και χρήση συστημάτων συναγερμού σε θύρες και παράθυρα. Το πρόβλημα της λεηλασίας σε εξωτερικούς χώρους επιδεινώθηκε ακόμα πάρα πολύ σε ήδη παράνομες ανασκαφές που υπήρχαν καθώς σε αυτή την περίπτωση είναι ακόμα πιο δύσκολο να εντοπιστούν οι περιοχές λόγω έλλειψης τεκμηρίωσης ή καταγραφής του χώρου.(Teijgeler *et al.*2020)

Πιο αναλυτικά ως προς τους διάφορους κινδύνους που απειλούν τους αρχαιολογικούς χώρους, η έλλειψη προστασίας τους οδηγεί σε πράξεις σκόπιμης καταστροφής και κατάχρησης. Η ασφάλεια των χώρων αυτών αποτελεί πλέον μία νέα πρόκληση καθώς δεν υπάρχουν φρουροί και οι χώροι παραμένουν απλά ανοιχτοί για τον οποιονδήποτε θελήσει να εισέλθει όποτε το επιθυμεί και να πράξει αναλόγως. Επιπλέον με την απουσία φρουρών όπως είναι αναμενόμενο έχουν αυξηθεί και τα ποσοστά διαρρήξεων αφού οι ληστές εκμεταλλεύονται πλήρως την έλλειψη αστυνομικής φύλαξης, βέβαια λόγω και της γενικότερης οικονομικής κρίσης που έχει δημιουργηθεί και της αυξημένης κοινωνικής αστάθειας πολλοί παραβάτες των δημόσιων αυτών χώρων εισέρχονται εκεί για λόγους διαβίωσης. Παρ' όλα αυτά οι οργανωμένες εγκληματικές πράξεις και η παράνομη διακίνηση πολιτιστικών αντικειμένων δεν παύει να είναι ένα από τα πιο σημαντικά προβλήματα σε γενικότερο πλαίσιο. Τον Απρίλιο 2020 μάλιστα, υπουργοί πολιτισμού από διάφορες χώρες εξέφρασαν και στην UNESCO την ανησυχία τους ως προς τα ελλιπή μέτρα προστασίας αρχαιολογικών χώρων. (Teijgeler *et al.* 2020)

Μετά το ξέσπασμα της πανδημίας του κορωνοϊού ορισμένοι οργανισμοί όπως το ATHAR Project (The Antiquities Trafficking and Heritage Anthropology Research- Έρευνα Εμπορίας Αρχαιοτήτων και Ανθρωπολογίας της Κληρονομιάς.) που είναι μία ερευνητική μελέτη με επικεφαλής μια ομάδα ανθρωπολόγων και εμπειρογνομόνων κληρονομιάς που ψάχνουν εις βάθος τον ψηφιακό κόσμο της διεθνικής εμπορίας και οργανωμένου εγκλήματος παρατήρησαν μία αύξηση δραστηριοτήτων ως προς την πώληση αντικειμένων μέσω διαδικτυακών πλατφορμών. Έντονα ενεργές είναι οι δραστηριότητες αυτές μέσω του Facebook καθώς υπάρχουν εκατοντάδες ομάδες με πάρα πολλά μέλη, σε κάθε μία από τις οποίες ανεβαίνουν καθημερινά εικόνες αντικειμένων πολιτιστικής κληρονομιάς μαζί με βίντεο πολλές φορές από την ώρα της ληλασίας (ως απόδειξη της αυθεντικότητας). Λόγω αυτής της κατάστασης τον Ιούνιο 2020 το Facebook άλλαξε την πολιτική του για να απαγορευθούν οι πωλήσεις ιστορικών αντικειμένων αν και πολλοί υποστηρίζουν πως δεν τηρούνται οι κανονισμοί αυτοί. Από τη μία πλευρά το κλείσιμο των αρχαιολογικών χώρων χωρίς προφύλαξη αύξησε και διευκόλυνε τις παράνομες ενέργειες αλλά το κλείσιμο των συνόρων έχει σταθεί εμπόδιο στην διακρατική εμπορία και πολλοί αναγκάστηκαν να σταματήσουν τη μεταφορά των αντικειμένων εκτός της χώρας τους. Σε ένα γενικότερο πλαίσιο η ασφάλεια των αρχαιολογικών χώρων αποτέλεσε μεγάλη πρόκληση κατά τη διάρκεια της καραντίνας. (Teijgeler *et al.* 2020)

Σε ό,τι αφορά τη δραστηριοποίηση των χωρών απέναντι σε αυτό το θέμα, σίγουρα η κάθε χώρα βιώνει διαφορετικά την κρίση, καθώς και η εξάπλωση φυσικά είναι διαφορετική σε κάθε χώρα, όποτε αυτό συνεπάγεται πως και τα μέτρα θα είναι αντίστοιχα της κάθε κατάστασης. Αρχικά σε ό,τι αφορά το διαδικτυακό κομμάτι είναι καλό για το προσωπικό που είναι υπεύθυνο για τη διαχείριση της σελίδας να κάνει μια γενική αξιολόγηση για να εντοπίσει αδυναμίες που τυχόν υπάρχουν ώστε να γίνει μία αναβάθμιση. Ακόμα θα μπορούσε να υπάρξει μία πλατφόρμα στην οποία θα μοιράζονται όλοι τους προβληματισμούς τους και θα μπορούν να ανταλλάσσουν ιδέες, προκλήσεις ή και προτεινόμενες λύσεις. Είναι πολύ πιθανό οι περισσότεροι αρχαιολογικοί χώροι να αντιμετωπίζουν τις ίδιες δυσκολίες όποτε θα ήταν πολύ ενδιαφέρον εκτός και από βοηθητικό, ο ένας οργανισμός να βλέπει τι αντιμετωπίζει ο άλλος και να συζητούν και να ανταλλάσσουν απόψεις γι' αυτό. Η αύξηση φυσικά των διαδικτυακών δραστηριοτήτων και η δημιουργία εικονικών χώρων θα κρατούσε ενεργό το ενδιαφέρον του κοινού και θα το βοηθούσε πολύ να καταλάβει και να κατανοήσει τι συμβαίνει. Προσπάθεια να παραμείνει ενεργή η συμμετοχή των τοπικών κοινοτήτων δείχνοντας ενδιαφέρον για το τι θα ήθελε ο κόσμος να δει από τους υπεύθυνους των αρχαιολογικών χώρων, και τι καινούργιο θα έχουν τη δυνατότητα να δουν στο μέλλον μόλις ανοίξει και πάλι για το κοινό. (Teijgeler *et al.* 2020)

Επίσης το να μπορεί ο κόσμος να εκφράσει την άποψη του και να ξέρει ότι είναι εξίσου σημαντική για τους υπεύθυνους και να τους δίνεται η δυνατότητα να συμμετάσχουν στη λήψη των αποφάσεων θα παρότρυνε αρκετούς να παραμένουν ενεργοί ως προς το ενδιαφέρον τους. Η συμμετοχή σε μία τέτοια συζήτηση για τις ανάγκες ενός χώρου ή και για ιδέες όταν ανοίξει και πάλι για το κοινό δίνει την ευκαιρία στον κόσμο να επικοινωνήσει με τους υπεύθυνους των χώρων αυτών και να τους δείξουν πόσο νοιάζονται και πόσο σημαντικό είναι και για αυτούς η διατήρηση τους. Σημαντικό είναι βέβαια και να τονιστεί πως οι ειδικοί του χώρου αυτού πρέπει να γνωρίζουν πως η κρίση αυτή θα φέρει πολλές προκλήσεις και στις κυβερνήσεις. Η ανάπτυξη στις πολιτικές του covid-19 και η επαφή με τις τοπικές αρχές είναι ζωτικής σημασίας. Η σωστή ``εκμετάλλευση`` των μέσων κοινωνικής δικτύωσης σε μία εποχή εγκλεισμού ώστε να καταλάβει ο κόσμος πόσο σημαντική είναι η αρχαιολογική κληρονομιά και με ποιες απειλές έρχεται αντιμέτωπη τώρα, είναι από τα πιο σημαντικά βήματα που πρέπει να γίνουν. Έχει σίγουρα γίνει ήδη σε ένα πολύ μεγάλο βαθμό μετά το πέρασμα δύο συνεχόμενων εγκλεισμών με στόχο την καλύτερη αντιμετώπιση της πανδημίας αλλά ακόμα και όταν αυτό τελειώσει είναι σημαντικό να κατανοηθεί πως ήταν μία πολύ καλή ευκαιρία να δούμε και εκμεταλλευτούμε τη δύναμη του διαδικτύου και να το χρησιμοποιήσουμε προς όφελός μας. (Teijgeler *et al.* 2020)

Όπως προαναφέρθηκε, μετά το κλείσιμο των πολιτιστικών ιδρυμάτων, ένα μέρος του προσωπικού είχε τη δυνατότητα να δουλέψει εξ αποστάσεως, αυτό όμως δεν σημαίνει ότι είναι σε όλες τις περιπτώσεις κατάλληλο μέτρο. Μερικοί εξωτερικοί χώροι που είναι μέρος της κληρονομιάς μίας χώρας χωρίς την απαραίτητη φροντίδα από τους ειδικούς άρχιζαν να παρουσιάζουν προβλήματα όπως η αποσύνθεση, για παράδειγμα πάρκα ή κήποι όπου δεν επιβλέπονταν λόγω αναστολής εργασιών συντήρησης. Επιπλέον τα μέτρα που έχουν ληφθεί για την αντιμετώπιση της πανδημίας έχουν εμποδίσει και την αποκατάσταση ορισμένων εγκαταστάσεων μετά από μία πιθανή φυσική καταστροφή. Για παράδειγμα στις 22 Μαρτίου 2020 μετά από έναν καταστροφικό σεισμό στο Ζάγκρεμπ της Κροατίας, το κλείσιμο των συνόρων και η απαγόρευση των ταξιδιών κατέστησε αδύνατη τη μετακίνηση των ειδικών. (Teijgeler *et al.* 2020)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Δημοπρασίες

Συνηθώς οι περισσότεροι όταν ακούμε για τον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς το πρώτο πράγμα που σκεφτόμαστε είναι τα μουσεία και οι αρχαιολογικοί χώροι. Αλλά η κληρονομιά και η τέχνη της κάθε χώρας αποτελείται από πολλούς τομείς και έχει πολλές διακλαδώσεις, ένας από τους τομείς αυτούς είναι οι δημοπρασίες.

Οι δημοπρασίες αποτελούν αναμφίβολα τις πιο γνωστές εκδηλώσεις πώλησης της τέχνης και ενώ κάποτε αυτό ήταν απλά μία δυνατότητα για τους έμπορους να αγοράζουν φθηνά έργα τέχνης για να τα μεταπωλούν, πλέον έχει γίνει μία ολόκληρη βιομηχανία με τεράστιο δίκτυο σ' όλο τον κόσμο. Η πανδημία του κορωνοϊού όπως έχει αναφερθεί και στα προηγούμενα κεφάλαια έχει επηρεάσει πάρα πολλούς επαγγελματικούς τομείς τα τελευταία σχεδόν δύο χρόνια και φυσικά ο τομέας των δημοπρασιών δεν εξαιρείται. Παρ' όλα αυτά ο συγκεκριμένος τομέας επηρεάστηκε σε ένα βαθμό με την καλή έννοια και όχι την κακή αφού τα τελευταία χρόνια είχαν γίνει ήδη προσπάθειες να υπάρξει και η διαδικτυακή δυνατότητα για να γίνονται πωλήσεις από πλειστηριασμούς καθώς πολλοί το είχαν προβλέψει ότι με κάποιον τρόπο θα ερχόταν η στιγμή που θα ήταν η κυρίαρχη λύση το διαδίκτυο. Οπότε με αφορμή την πανδημία όλο αυτό απλά ωθήθηκε ακόμα περισσότερο αφού δεν τους ήταν μια διαδικασία άγνωστη. Οι διαδικτυακές δημοπρασίες μπορούν να διαρκέσουν ακόμα και μία βδομάδα καθώς είναι πολύ πιο εύκολη και ευέλικτη η υποβολή προσφοράς όμως υπάρχουν και αυτοί που συμφωνούν έντονα πως ενώ είναι πολύ πιο προσβάσιμες αυτές οι διαδικασίες "διαταράσσουν" την αίσθηση της αποκλειστικότητας της ζωντανής δημοπρασίας. Οι αγοραστές από την άλλη φαίνεται να είναι και αυτοί αρκετά θετικοί με αυτή την ευκολότερη διαδικασία αγοράς κάποιου αντικειμένου καθώς τον τελευταίο χρόνο φαίνεται πως όλο και ανεβαίνει το ποσοστό των ανθρώπων που έκαναν αγορές τέχνης μέσω του διαδικτύου, παρουσιάζοντας έτσι μία παροδική αύξηση των ιντερνετικών πωλήσεων. Ένα μικρότερο ποσοστό κιόλας έδειξε πως κάποιιοι που δεν είχαν συμμετάσχει ξανά σε αγορά μέσω δημοπρασίας σε φυσικό χώρο, τώρα που έγινε διαδικτυακό το δοκίμασαν και αγόρασαν. Ήταν μία πολύ καλή ευκαιρία για όποιους νιώθουν άβολα να βρίσκονται σε μία αίθουσα δημοπρασιών να δοκιμάσει αυτόν τον τρόπο αγοράς. Η διαδικτυακή αγορά τέχνης μπορεί ακόμα να παίζει και μεγάλο ρόλο στην νέα γενιά αγοραστών τέχνης. Το δίκτυο και η τεχνολογία μπορεί να έχουν προσφέρει πολλές καινοτομίες στο χώρο των δημοπρασιών και πολλοί άνθρωποι φαίνεται να το έχουν προτιμήσει σε μεγάλο βαθμό και να έχουν βολευτεί μέσω της ασφάλειας του σπιτιού τους. Όμως το μεγαλύτερο ποσοστό προτίμησης παραμένει στη φυσική παρουσία των αγοραστών στις πρόσφατα ανακαινισμένες γκαλερί εκθέσεων καθώς έτσι υπάρχει και ατομική κοινωνικοποίηση του καθενός και άμεση επαφή με το έργο. Φυσικά αυτού του είδους οι καταστάσεις δεν μπορούν να μην έχουν και αρνητικές πλευρές, ειδικά όταν μία κατάσταση είναι και αρκετά καινούργια. Πολλά έργα, κυρίως παλιών καλλιτεχνών ακόμα και μερικών που δεν είναι στη ζωή πια, δεν καταφέρνουν να πουληθούν διαδικτυακά. (Sagardoy, 2020)

Παρά την προτίμηση ορισμένων στη φυσική παρουσία σε δημοπρασίες τα τελευταία δύο χρόνια με την πανδημία θέλοντας και μη αρκετές δημοπρασίες γίνονται αναγκαστικά διαδικτυακά μέσω πλατφορμών online πωλήσεων. Υπήρχαν τότε αναβολές πωλήσεων και οι λίστες με τις αυξανόμενες ακυρώσεις ήταν τόσο μεγάλες που δημιουργήθηκαν πολλά σχέδια έκτακτης ανάγκης. Πολλοί ιστορικοί της τέχνης βέβαια παρέμειναν αρκετά αισιόδοξοι γι' αυτόν τον τομέα καθώς δηλώνουν πως η τέχνη είναι ανθεκτική και πάντα σε περιόδους κρίσης τα καταφέρνει. Η ιστορικός της τέχνης Κάθριν Μπράουν πιο συγκεκριμένα είπε: « *Η αγορά της τέχνης είναι ένα τεράστιο παγκόσμιο δίκτυο και διαφορετικά μέρη αυτού του δικτύου μπορούν να λειτουργήσουν για να προωθήσουν άλλα τμήματα, αυτό ισχύει και για τους οίκους των δημοπρασιών* ». Παρόλο που οι δυνατότητες που μπορούν να προσφέρουν τα κοινωνικά μέσα μαζικής ενημέρωσης καθυστέρησαν να αναγνωριστούν, πολλοί αγοραστές το προτίμησαν. Ο χώρος της τέχνης φαίνεται πως αρνιόταν πεισματικά να γίνει πιο ενεργός στον ψηφιακό κόσμο, μέχρι τη στιγμή που λόγω της πανδημίας αναγκάστηκε. Πλέον σιγά σιγά ξεπερνιούνται οι αναστολές γύρω από το διαδίκτυο και μεγάλο ποσοστό τέχνης πωλείται εκεί σε συνδυασμό και με τις γκαλερί που έχουν αναβαθμίσει το διαδικτυακό τους κομμάτι. Οι αγορές μέσω δικτύου δείχνουν να συμφέρουν όχι μόνο τους αγοραστές αλλά και τους οίκους καθώς τα λειτουργικά κόστη είναι πολύ χαμηλότερα και υπάρχει ταυτόχρονα μεγαλύτερη εμβέλεια. Γίνεται ακόμα εξοικονόμηση του χώρου, καθώς δεν πραγματοποιούνται πλέον μέσα στο χώρο μίας γκαλερί οι δημοπρασίες, αλλά όλη αυτή η εξοικονόμηση που γίνεται αφιερώνεται εξ ολοκλήρου στο τεχνολογικό κομμάτι. Οι νεότεροι σε ηλικία αγοραστές όπου έχουν μεγαλώσει με το ίντερνετ και δεν τους είναι ξένη η διαδικασία του να το εκμεταλλεύονται προς όφελος τους είναι εκείνοι που έχουν αρχίσει πρώτοι να υιοθετούν αυτόν τον τρόπο αγοράς ενός αντικειμένου τέχνης. Τον Μάρτιο του 2019 ένας πίνακας πουλήθηκε μέσω ίντερνετ πολύ περισσότερο από το υψηλότερο αποτέλεσμα της αντίστοιχης δημοπρασίας και ο αγοραστής του δεν τον είχε δει ποτέ από κοντά, αυτό ήταν ένα ξεκάθαρο μήνυμα πως υπάρχουν αγοραστές πρόθυμοι να αποκτήσουν αντικείμενα χωρίς να έρθουν σε φυσική οπτική επαφή μαζί τους. Αυτό όμως είναι κάτι που συνεχίζει να αλλάζει με αργούς ρυθμούς ακόμη. (Sagardoy, 2020)

Ακόμα και οι γκαλερί της Νέας Υόρκης, όπου η Νέα Υόρκη αποτελεί το επίκεντρο αγοράς της τέχνης έχουν δυσκολευτεί αρκετά ως προς τη λειτουργία τους κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Τον Μάρτιο 2020 που έγινε ολική παύση εργασίας σε πολλές επιχειρήσεις άρα και οι γκαλερί έκλεισαν πολλοί πίστεψαν πως αυτό θα διαρκούσε κανένα μήνα και όλα μετά θα επέστρεφαν στην κανονικότητα τους. Αυτό όμως όχι απλά δεν έγινε ποτέ αλλά επιπλέον οι ακυρώσεις εκθέσεων και διαφόρων άλλων εκδηλώσεων γινόντουσαν η μία μετά την άλλη, δείχνοντας φυσικά ακόμα περισσότερο πόσο σημαντικές είναι αυτές οι εκδηλώσεις για τα έσοδα τους. Όπως ήταν αναμενόμενο το διαδίκτυο ήταν αυτό που έσωσε την κατάσταση σε ένα μεγάλο βαθμό, δεν ήταν βέβαια το ίδιο με πριν καθώς οι πωλήσεις παρουσίασαν σημαντική πτώση, αλλά αποτέλεσε μία σανίδα σωτηρίας. Φυσικά οι μικρότερες γκαλερί δυσκολεύτηκαν πολύ περισσότερο από τις πιο μεγάλες όπως ήταν αναμενόμενο αλλά και στις δύο περιπτώσεις υπήρξαν αναγκαστικές άδειες που δόθηκαν στους εργαζομένους, απολύσεις και περικοπές μισθών. (Boucher, 2021)

Σίγουρα η καθημερινότητα όλων μας θα επανέλθει κάποια στιγμή όπως ήταν και πριν. Μέχρι τότε όμως ο Covid-19 έδωσε την κατάλληλη αφορμή για να επανεξεταστούν πολλές καταστάσεις και αποφάσεις. Όλων των ειδών οι επιχειρήσεις αλλά και της τέχνης πειραματίστηκαν, δοκίμασαν και τόλμησαν νέα πράγματα. Αυτό σηματοδοτεί και ένα ενδεχόμενο τέλος στους παραδοσιακούς τρόπους λειτουργίας πολλών οίκων τέχνης. (Boucher, 2021)

Ένα από τα πρώτα έργα τέχνης που πουλήθηκε σε μία από τις πρώτες δημοπρασίες που δοκίμασαν το διαδίκτυο ως μέσο ήταν ένας πίνακας του Πικάσο, *Femme assise près d'une fenêtre* (Marie-Therese), 1932, για 103,4 εκατομμύρια δολάρια, από τον οίκο Christie's Auctions and Private Sales. Άλλη μία απόδειξη πως υπάρχουν θετικές ενδείξεις για το ενδεχόμενο πως ο κόσμος τολμάει να αγοράσει από τον ίντερνετ κι αν μην έχει έρθει σε επαφή με το έργο. Ακόμα ένα πλεονέκτημα που έχουν αρχίσει να προσφέρουν οι οίκοι στις διαδικτυακές πωλήσεις είναι η δυνατότητα οι αγοραστές να ελέγχουν με μεγάλη λεπτομέρεια και ακρίβεια το πιθανό έργο για το οποίο ενδιαφέρονται για τυχόν ελαττώματα. Για παράδειγμα ο οίκος Christie, από τον οποίο πουλήθηκε και ο πίνακας του Πικάσο που προαναφέρθηκε, προσφέρει φωτογραφίες υπέρ-ζουμ στον κόσμο για να ελέγξει ό,τι θέλει με μεγάλη ακρίβεια πριν υποβληθεί το οποιοδήποτε ποσό. Οι εικονικές εκθέσεις τέχνης επίσης δεν έχουν γεωγραφικούς περιορισμούς, όλοι όσοι θέλουν έχουν τη δυνατότητα να συμμετάσχουν από όλα τα μέρη του κόσμου. Η ζωντανή εμπειρία βέβαια είναι αρκετά διαφορετική, προσφέρει άλλα πράγματα, δίνει άλλη αίσθηση το να στέκεσαι μπροστά στον πίνακα και να νιώθεις πως ζωντανεύουν όλα τα χρώματα μπροστά σου, σου δημιουργεί πολλά συναισθήματα, από την άλλη όμως και το διαδίκτυο προσφέρει πολλά εμπορικά πλεονεκτήματα. (Boucher, 2021)

Επίσης πολλοί καλλιτέχνες έχουν τη δυνατότητα πλέον να πουλήσουν μόνοι τους τα έργα τους μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης χωρίς την βοήθεια κάποιου αντιπροσώπου. Αυτή η περίπτωση βεβαία αφορά έργα τέχνης χαμηλότερης αξίας και είναι κάτι τελείως διαφορετικό από τους οίκους δημοπρασιών αλλά παρόλα αυτά αποτελεί εξίσου και αυτό ένα κομμάτι της αγοράς της τέχνης. Ένα ακόμη γεγονός που έχει συμβεί έντονα και συσχετίζει την επιρροή της κρίσης του covid-19 στα μουσεία και στις γκαλερί είναι πως πολλά μουσεία από την στιγμή που ο κόσμος σταμάτησε να τα επισκέπτεται ακόμα και όταν αυτά άνοιξαν προς το κοινό οι οικονομικές δυσκολίες ήταν πάρα πολλές. Αυτό τους οδήγησε στο να αναγκαστούν να πουλήσουν πολύτιμα αντικείμενα τους σε δημοπρασίες, αν και θεωρείται φοβερά ανήθικο σαν πράξη πολλά μικρά μουσεία δεν είχαν άλλη επιλογή. (Barclay *et al.* 2021)

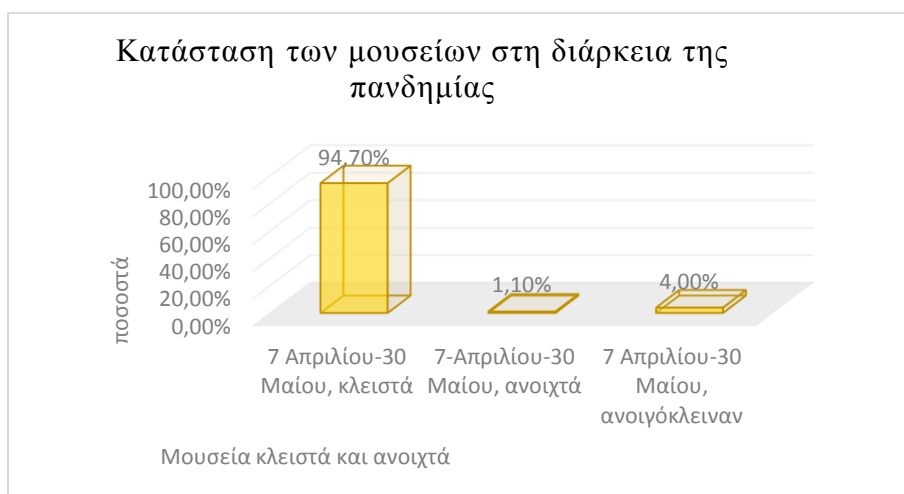
Ακόμα δεν έχουν φανεί τα συνολικά αποτελέσματα του πόση επιτυχία υπάρχει σε αυτή την αλλαγή. Υπήρχαν εννοείται αρκετές απώλειες αρχικά σε ότι αφορά τα έσοδα αλλά κατά κύριο λόγο ότι ίσχυσε και για τις περιπτώσεις των μουσείων, ίσχυσε και για τις περιπτώσεις των γκαλερί. Δηλαδή όσοι μπόρεσαν να αναπτύξουν το διαδικτυακό τους κομμάτι επιβίωσα και όσοι όχι έκλεισαν. Η αγορά της τέχνης προσαρμόζεται γρήγορα και με μία αισιόδοξη επιτυχία σε αυτό που ονομάζεται ψηφιακή οικονομία. Μπορεί στην αρχή όλα να έπεσαν λίγο αλλά οι νέοι αγοραστές που τόλμησαν έδωσαν και μία επιπλέον ώθηση και σε άλλους να κάνουν το ίδιο. Στην πραγματικότητα βέβαια πρέπει να κρατείται υπόψη πως το πόσο καλά πάει και το πόσο προχωράει η αγορά της τέχνης δεν μετριέται από το πόσο καλά πάνε αντίστοιχα οι δημοπρασίες. Είναι σαν να προσπαθεί κανείς να υπολογίσει πόσο θετικά προχωράει η αγορά ένδυσης μετρώντας μία συγκεκριμένη μάρκα από όλες αυτές που υπάρχουν παγκοσμίως. Πολλοί πωλητές προτίμησαν ιδιωτικές πωλήσεις παρά δημόσιους πλειστηριασμούς. Υπάρχουν παρόλα αυτά δείγματα πως η τέχνη θα ανακάμψει με τον καιρό και η τεχνολογία σίγουρα θα βοηθήσει σε αυτό για να αναπτυχθεί κιόλας ακόμα περισσότερο αλλά όλα χρειάζονται χρόνο για να γίνουν σωστά. (Tarmy *et al.*, 2020)

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός το πως μπορεί να χρειαστεί μερικές φορές να έρθει μία μεγάλη καταστροφή όπως η πανδημία για να γίνουν ριζικές αλλαγές και να ανατρέψουν τα δεδομένα και τα σταθερά επιχειρηματικά μοντέλα στον κόσμο επιτρέποντας στους μελλοντικούς αγοραστές τέχνης να αποκτούν ό,τι θέλουν ακόμα και μέσω του διαδικτύου.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σύμφωνα με τις προαναφερθείσες μελέτες, τα μουσεία συνολικά παγκοσμίως κυμαίνονται στα 95.000, το συνολικό ποσοστό που έκλεισε λόγω της πανδημίας ήταν το 90% και το συνολικό ποσοστό που δεν θα ξανά ανοίξει 10%. Το 42% των μουσείων παγκοσμίως βρίσκεται σε αστικές περιοχές, το 30% σε επαρχιακές και το 27% μόνο στις πρωτεύουσες.

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από το σύνολο της συγκεκριμένης εργασίας είναι πολλά. Παρακάτω θα παρατεθούν διαγράμματα που δημιουργήθηκαν και προέκυψαν από όλα τα δεδομένα που συλλέχθηκαν συνολικά από όλες τις διαθέσιμες έρευνες και βοηθούν στην καλύτερη και πιο άμεση κατανόηση της κατάστασης. Πολλά τα μουσεία που δυσκολεύτηκαν, πολλά αυτά που δεν τα κατάφεραν καθόλου, πολλοί οι εργαζόμενοι στον τομέα της συντήρησης που επίσης έχασαν τις δουλειές τους ή μειώθηκαν αρκετά τα έσοδα τους, πολλοί οι αρχαιολογικοί εξωτερικοί χώροι που έμειναν απροστάτευτοι.

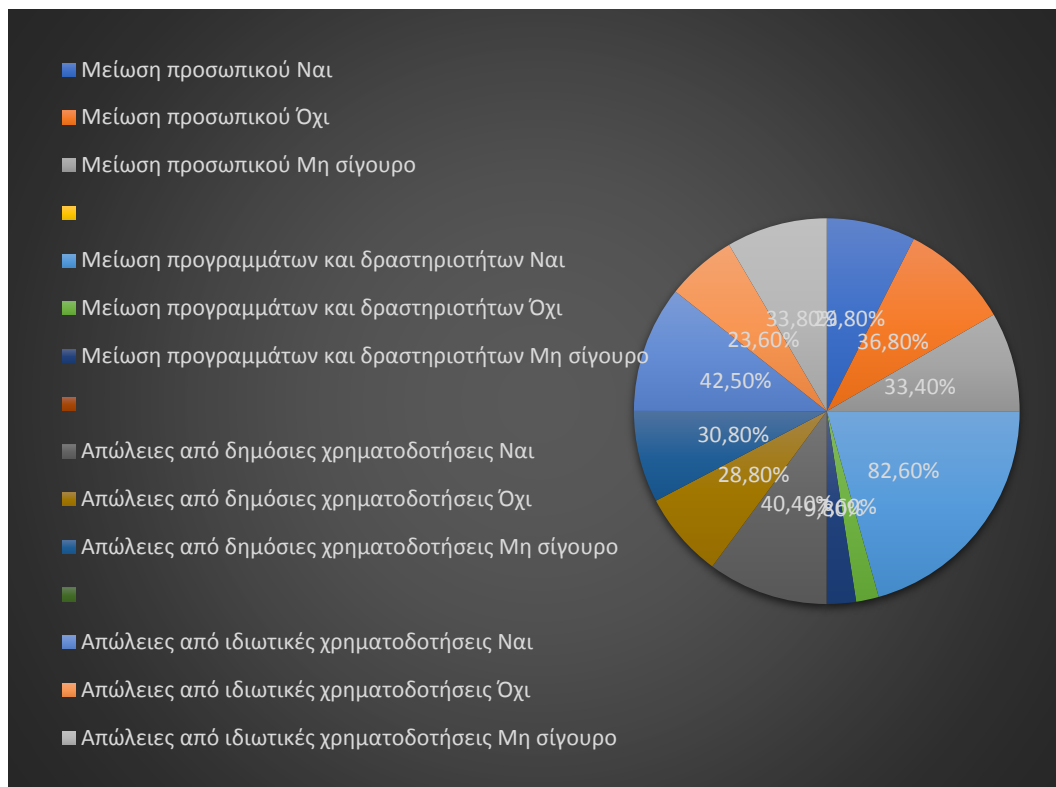

Εικόνα 13. Διάγραμμα απεικόνισης της κατάστασης των μουσείων κατά την πανδημία

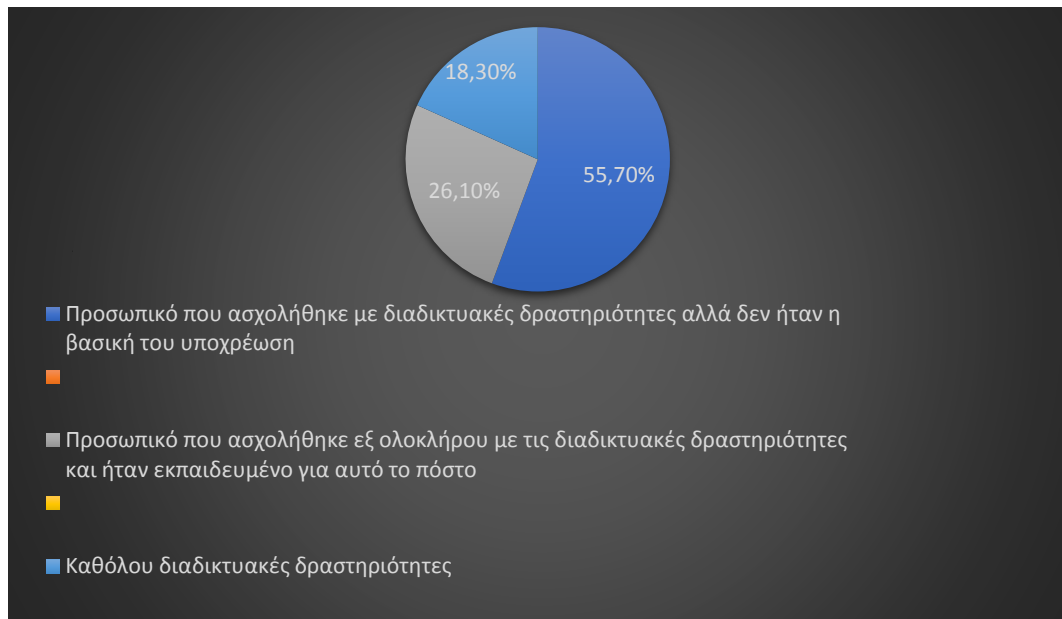

Εικόνα 14. Διάγραμμα απεικόνισης της κατάστασης του προσωπικού των μουσείων.

Στις εικόνες 13 και 14 παρατηρούνται τα ποσοστά συνολικά των μουσείων που παρέμειναν κλειστά ή ανοιχτά κατά τη διάρκεια της πρώτης καραντίνας και το συνολικό ποσοστό που δείχνει την αντίστοιχη κατάσταση των εργαζομένων σε αυτό το διάστημα. Με μία πρώτη ματιά φαίνεται πόσο έντονα επηρεάζουν ορισμένες καταστάσεις η μία την άλλη. Όσο περισσότερα μουσεία έκλεισαν τόσο περισσότεροι άνθρωποι αργάστηκαν από το σπίτι, κάτι το οποίο είναι απολύτως φυσιολογικό καθώς ο χώρος εργασίας τους δεν ήταν διαθέσιμος πια. Ένα όχι πολύ μικρό ποσοστό συνέχισε να εργάζεται στους χώρους του μουσείου για να καλυφθούν οι απολύτως απαραίτητες ανάγκες τέλος διακρίνεται πως για όσο έκλεισαν τα μουσεία με εξαίρεση την εργασία από το σπίτι υπήρχαν και υποχρεωτικές άδειες αλλά και δυστυχώς απόλυση προσωπικού.

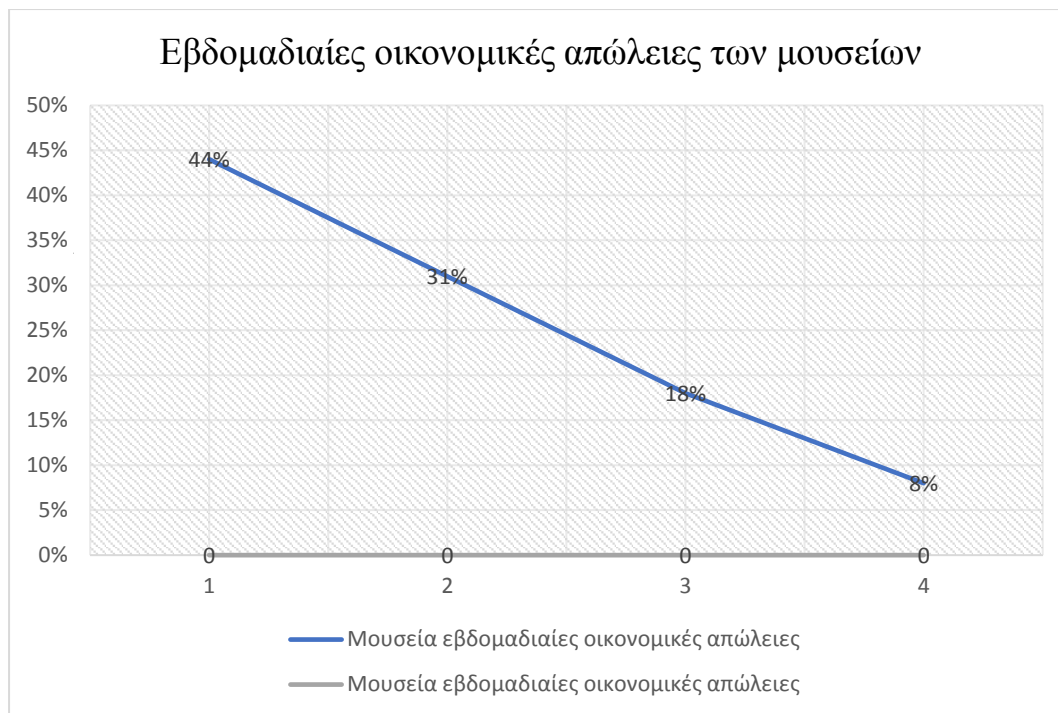

Εικόνα 15 Απεικόνιση αλλαγών ως προς τη λειτουργία των μουσείων.

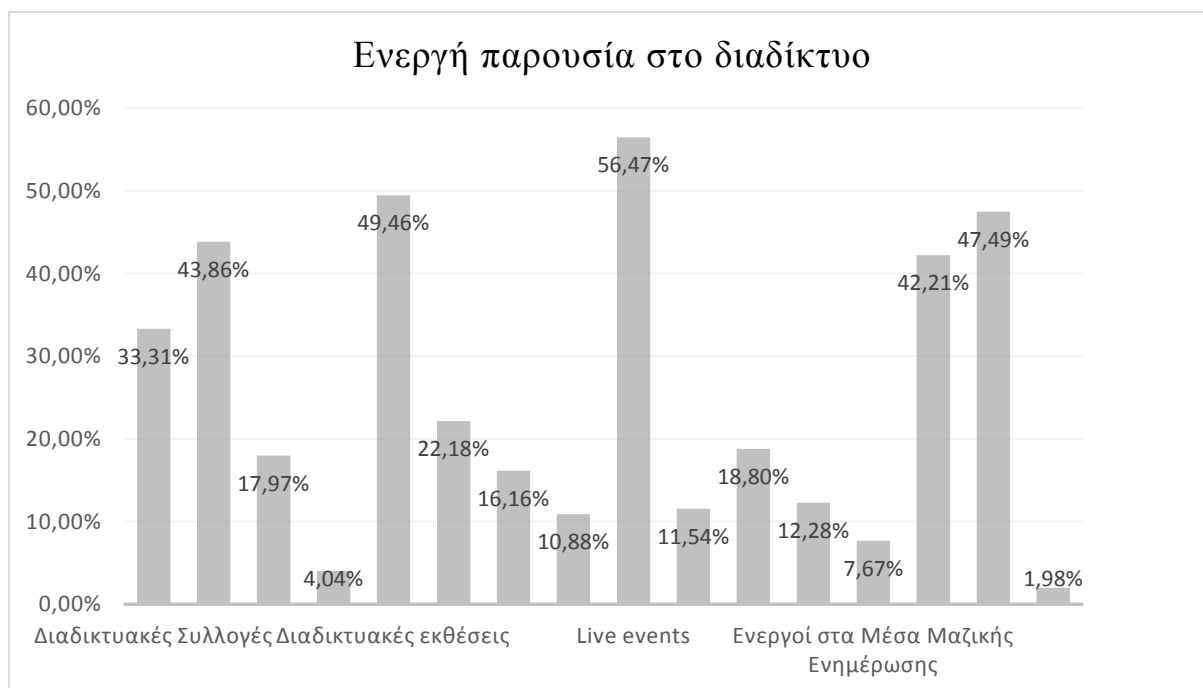

Εικόνα 16. Απεικόνιση της κατάστασης του προσωπικού των μουσείων ως προς τις εργασιακές υποχρεώσεις τους.

Στις εικόνες 15 και 16 έχουν αναλυθεί μέσω των συγκεκριμένων διαγραμμάτων οι λειτουργικές επιδόσεις των μουσείων και η ανταπόκριση του προσωπικού σε όλο αυτό. Μείωση προσωπικού υπήρχε αρκετή αλλά όσο το δυνατόν λιγότερη γινόταν με αποτέλεσμα βέβαια την μεγάλη μείωση των δραστηριοτήτων όχι μόνο φυσικά λόγω έλλειψης προσωπικού αλλά και λόγω των μέτρων αντιμετώπισης της πανδημίας. Αυτό έχει, εκτός των άλλων, και επίπτωση στις χρηματοδοτήσεις από τους ιδιώτες καθώς την περίοδο της πρώτης καραντίνας κυρίως, δεν επένδυσαν σε τίποτα σχεδόν σε ό,τι αφορούσε το πολιτιστικό κομμάτι. Πολλά μουσεία όπως ήταν αναμενόμενο δεν περίμεναν πως θα ερχόντουσαν αντιμέτωποι με κάτι τέτοιο, με αποτέλεσμα στην προσπάθεια τους να ενισχύσουν τις διαδικτυακές δραστηριότητες τους, να 'αναγκάσουν' ένα μέρος του προσωπικού τους, που παρέμεινε να εργάζεται στο χώρο, να ασχοληθεί με αυτό το κομμάτι χωρίς να είναι η βασική του υποχρέωση ή ακόμα και ειδικότητα. Αυτό οφείλεται και στο γεγονός πως πολλά μουσεία δεν είχαν καθόλου προσωπικό ειδικευμένο σε κάτι αντίστοιχο. Ένα μικρότερο ποσοστό είχε ήδη το κατάλληλο προσωπικό για να ενισχύσει το διαδικτυακό του κομμάτι και ένα μικρότερο ποσοστό δεν ασχολήθηκε καθόλου.

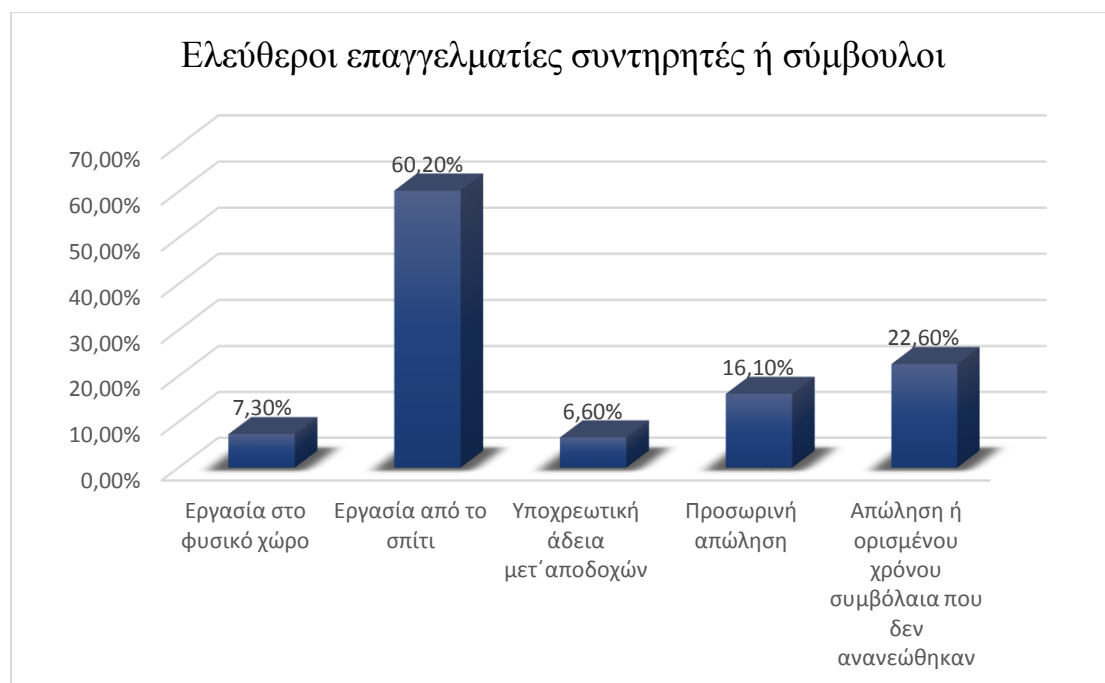

Εικόνα 17. Απεικόνιση των οικονομικών απωλειών των μουσείων ανά βδομάδα.

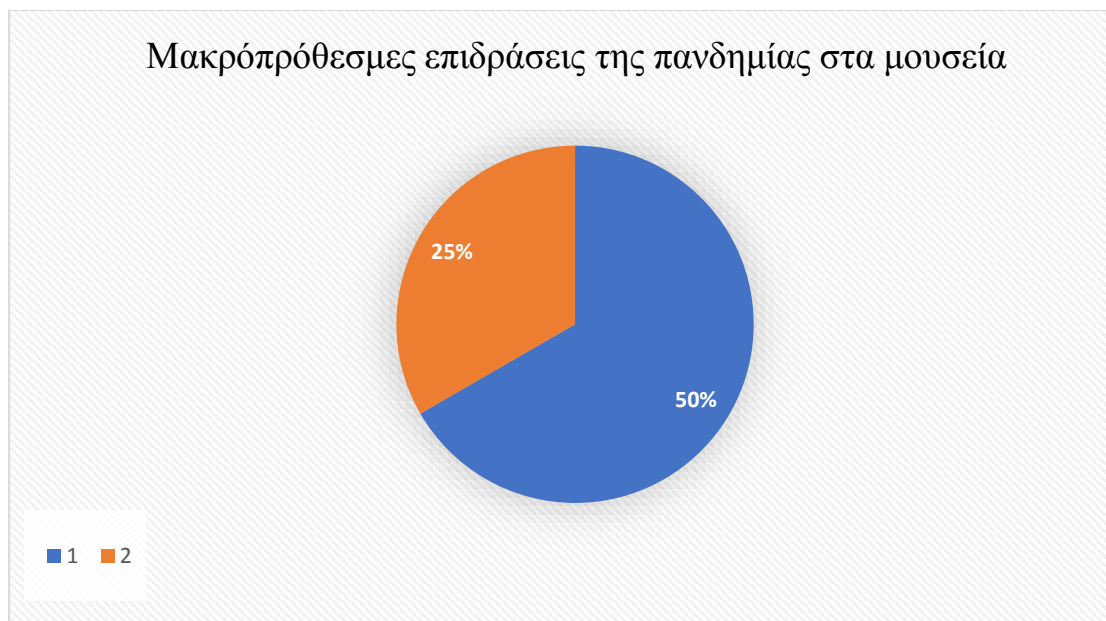
Εικόνα 18. Απεικόνιση της ενεργής παρουσίας των μουσείων στο διαδίκτυο μέσω δραστηριοτήτων πριν και κατά τη διάρκεια του lockdown.

Στις εικόνες 17 και 18 διακρίνεται η οικονομική πτώση που δημιουργήθηκε εξαιτίας των αναγκαστικών κλεισίματων των μουσείων άλλα και οι αλλαγές που έγιναν ως προς τις δραστηριότητες των μουσείων μετά το κλείσιμο. Πιο συγκεκριμένα σε ότι αφορά την επισκεψιμότητα των διαδικτυακών συλλογών το 33,31% έδειξε πως δεν υπήρχε καμία αλλαγή, ένα 43% έδειξε μία σχετική σταθερότητα, ένα 17,97% έδειξε πως αυξήθηκαν οι επισκέψεις με το lockdown και ένα 4,04% έδειξε αύξηση της επισκεψιμότητας μετά το lockdown. Ως προς τις διαδικτυακές εκθέσεις κατά 49% δεν υπήρξε καμία αλλαγή, ένα 16,16% έδειξε πως αυξήθηκαν μετά το lockdown και ένα 10,88% πως ξεκίνησαν μετά το lockdown να αυξάνονται. Τα live events κατά ένα 68% έδειξε πως παρέμειναν ίδια ενώ αυξήθηκαν κατά 18% μετά το lockdown και κατά 12,28% ξεκίνησαν μετά το lockdown. Τα μουσεία σε ένα 50% παράμειναν το ίδιο ενεργά στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, και μετά το lockdown αύξησαν την παρουσία τους κατά 47% και ένα 1,98% των μουσείων ξεκίνησε μετά το lockdown να φαίνεται πιο ενεργό στο διαδίκτυο. Οι απώλειες ήταν αρκετές καθώς το 44% των μουσείων έχανε πάνω από 1.000 ευρώ εβδομαδιαίως, το 31% πάνω από 5.999 ευρώ, το 18% πάνω από 30.000 ευρώ και ένα 8% πάνω από 50.000 ευρώ. Αυτά είναι ποσά που αν αναλογιστεί κανείς το πόσες βδομάδες/μήνες ήταν αντίστοιχα κλειστά όλα θα συνειδητοποιήσει πως τα προβλήματα που απέφερε αυτό ήταν πολύ μεγάλα. Η εικόνα 18 όπως προαναφέρθηκε δείχνει την μεγάλη και αξιόλογη προσπάθεια των μουσείων να κρατήσουν την επικοινωνία τους με τον κόσμο αφού σχεδόν το 50% αύξησε πολύ την παρουσία του στο διαδίκτυο, διοργάνωσε πολλά live events, διαδικτυακές εκδηλώσεις και δραστηριότητες και ότι άλλο θα μπορούσε να φανεί χρήσιμο.

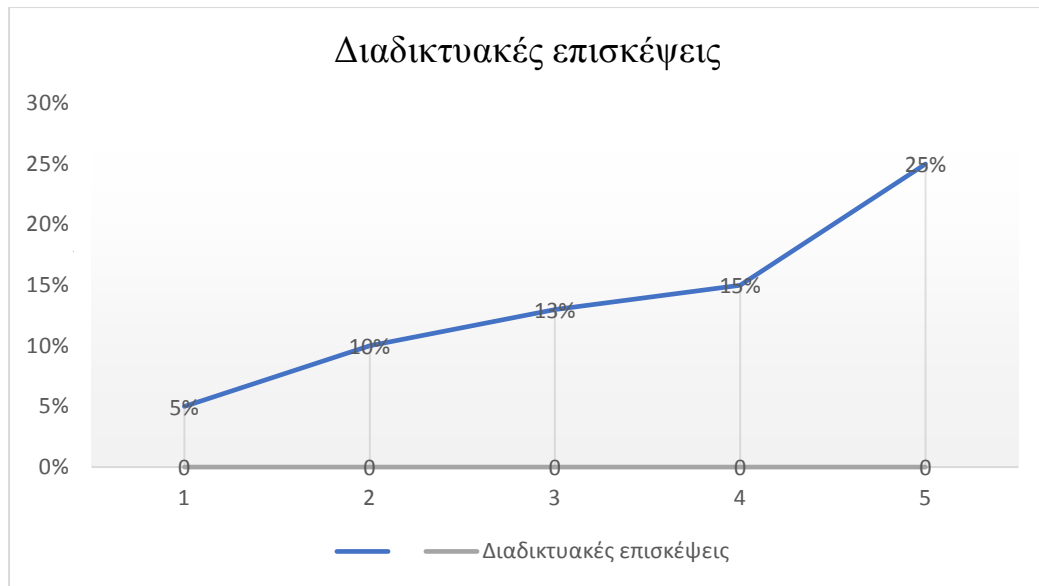

Εικόνα 19. Διάγραμμα απεικόνισης ποσοστών των εργαζόμενων που εργάστηκαν από το σπίτι, στο φυσικό χώρο εργασίας τους ή καθόλου.

Στην εικόνα 19 φαίνεται πια ξεκάθαρα ότι η εργασία από το σπίτι ήταν η πιο συνηθισμένη επιλογή αφού σε όσες περισσότερες δουλειές μπορούσε να είναι εφικτή αυτή η εκδοχή ήταν μονόδρομος ότι θα γίνει έτσι. Στο φυσικό χώρο εργάστηκαν μόνο όσοι ήταν απολύτως απαραίτητοι και δεν υπήρχε άλλη λύση. Οι υπόλοιποι εργαζόμενοι είτε έχασαν τις δουλειές τους είτε πήραν υποχρεωτικές άδειες. Στην εικόνα 20 φαίνεται πως τα περισσότερα μουσεία, ένα 50% , προτίμησε να κάνει απλά μία διακοπή στη δημιουργία προγραμμάτων και πρότζεκτ έως ότου καταφέρουν ξανά να τα κάνουν πράξη και ένα μικρότερο ποσοστό, 25% , μείωσε το προσωπικό του.

Εικόνα 20. Διάγραμμα απεικόνισης της επίδρασης της πανδημίας στα μουσεία . (50% διακοπή προγραμματισμένων πρότζεκτ, 25% μείωση προσωπικού)

Εικόνα 21. Διάγραμμα απεικόνισης της αύξησης των διαδικτυακών επισκέψεων.

Από την άλλη μπορεί το προσωπικό και οι δραστηριότητες και τα πρότζεκτ των μουσείων να μειώθηκαν, αλλά οι διαδικτυακές επισκέψεις (Εικόνα 21) αυξήθηκαν και πολύ μάλιστα. Λογικό φυσικά καθώς όλα σχεδόν τα μουσεία έδωσαν μεγάλη βάση στο διαδικτυακό τους κομμάτι. Ο κόσμος φάνηκε να ανταποκρίθηκε σε αυτό και να το εκτίμησε. Μία διαδικτυακή επίσκεψη από το σπίτι του καθενός σε ένα οποιοδήποτε μουσείο του κόσμου ήταν η ευκαιρία για πολλούς ακόμα κι αν δεν έχουν τη δυνατότητα να ταξιδέψουν να μπορούν παρόλα αυτά να δουν μεγάλες εκθέσεις με σπουδαία έργα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. NEMO (Network of European Museum Organizations), June 2020, https://www.nemo.org/fileadmin/Dateien/public/NEMO_documents/NEMO_COVID19_Report_12.05.2020.pdf
2. Getty Institute, March 5, 2020, *Questions and Answers for the Getty community about coronavirus, Covid-19*
3. Maitland C., Ayre E., Karsten I., Kepkiewicz J., Baird R., Lambert S., Strang T., 17 April 2020, *Caring for heritage Collections during the covid-19 pandemic*, Canada Conservation Institute.
4. ICON (The Institute of Conservation), May 2020, *Coronavirus and conservation, Icon survey on impact, Results and Findings*.
5. Emily Phillips, Lauren Fly, November 2020, Impact of Covid-19 on Conservators in Private Practice, *AIC (American Institute of Conservation)*, p.1, pp.6-9
6. Europa Nostra, October 2020, Consultation Paper, *Covid-19 and Beyond, Challenges and Opportunities for Cultural Heritage*.
7. ICON (Institute of Conservation), February 2021, *Coronavirus and Conservation Impact Study-Report on employees*.
8. ICON (Institute of Conservation), February 2021, *Coronavirus and Conservation Impact Study-Report on employers*.
9. ICON (The institute of Conservation), Resources, 2020
10. NEMO (Network of European Museum Organization), April 6, 2020, *Survey on the impact of the Covid-19 situation on museums in Europe, Findings and Recommendations*, p.6, «work processes at the museums»
11. NEMO (Network of European Museum Organization), May 12, 2020, *Survey on the impact of the Covid-19 situation on museums in Europe, Final Findings and Recommendations*
12. NEMO (Network of European Museum Organization), January 2021, *Follow-up survey on the impact of the Covid-19 pandemic in museums in Europe, Final Report*
13. ICOM (International council of museums), May 2020, Report, *Museums, museum professionals and covid-19*
14. UNESCO, May 2020, Report, *Museums around the world in the face of Covid-19*
15. Europa Nostra, October 2020, Consultation Paper, *Covid-19 and Beyond, Challenges and Opportunities for Cultural Heritage*.
16. Sagardoy C., Sotheby's Institute of Art, 2020, MA Theses, Student Scholarship and creative work, *Business Interrupted: COVID-19 and its impact on auction houses*.
17. Teijgeler R., Sabine I. Halleb Y., Barakat M. and Korinth E., August 2020, *HERITAGE Guidelines for COVID-19, Barcelona*, International alliance for the protection of heritage in conflict areas.

18. WHO (World Health Organization), 24 February 2010 <https://www.who.int/csr/disease/swineflu/frequently_asked_questions/pandemic/en/?>
19. NIH (National Institute of Allergy and Infectious Diseases), 26 March 2021, <<https://www.niaid.nih.gov/diseases-conditions/coronaviruses>>
20. NCI (National Cancer Institute), *n.d.*, <<https://www.cancer.gov/publications/dictionaries/cancer-terms/def/sars-cov-2>>
21. Clarke S., Voce A., Gutierrez P., Hulley-Jones F., Thursday 9 April 2020, *The Guardian*, <<https://www.theguardian.com/world/ng-interactive/2020/apr/09/how-coronavirus-spread-across-the-globe-visualised>>
22. WHO (World Health Organization) Covid-19 Dashboard, *n.d.*, https://covid19.who.int/?gclid=Cj0KCQiA_qD_BRDiARIsANjZ2LA2Glan9fajHgJlsOFHOIrT-vAlHmGhGUF4y2QlQtpxJCK_RhRzY04aAn6rEALw_wcB
23. Schwarzer M., AAAM (American Alliance of Museums) archives, 10 March 2020, *Lessons from History: Museums and Pandemics*, <<https://www.aam-us.org/2020/03/10/lessons-from-history-museums-and-pandemics/>>
24. Chevalier A., Rousseau C., Van der Gheynst P., 21 December 2020, *Les Musees ne sont pas le probleme, ils font partie de la solution*, <<http://www.icom-wb.museum/actualites/icom-bwb-communique-presse-reouverture.html>>
25. Θεοκλής Ζαούτης, MD, MSCE, PhD, καθηγητής Επιδημιολογίας Πανεπιστήμιο Perelman, Pennsylvania, <https://covid19.gov.gr/mythos-o-ios-tha-eksafanistei-me-ti-zesti/>
26. Rooks T., 6 March 2020, *The coronavirus is shaking up the world's art market in unexpected ways*, <<https://www.dw.com/en/global-art-market-prices-the-coronavirus-pandemic-corona-panic-is-shaking-it-up-starting-at-sothebys/a-52651815>>
27. Boucher B., 5 April 2021, *How New York's Galleries Have Survived and Thrived During the Pandemic*, <<https://www.artnews.com/art-news/market/new-york-art-galleries-survival-coronavirus-pandemic-1234588715/>>
28. Tarmy J., 14 December 2020, *Will art auctions survive in a post covid world*, <<https://economictimes.indiatimes.com/magazines/panache/will-art-auctions-survive-in-a-post-covid-world-this-32-mn-dinosaur-sold-by-christies-has-the-answer/articleshow/79720185.cms>>
29. Freeman N., 13 May 2021, <<https://news.artnet.com/market/christies-new-york-2021-1968373>>
30. Barclay R., Pizzo A., 2021, *The impact of a global pandemic on the art market*, <<https://www.aon.com/unitedkingdom/insights/impact-of-a-global-pandemic-on-the-art-market.jsp>>
31. Hundt S., 22 January 2021, *How the pandemic is accelerating the online art market*, <<https://mg.co.za/friday/2021-01-22-how-the-pandemic-is-accelerating-the-online-art-market-consumers-are-increasingly-happy-to-view-and-buy-art-digitally-from-home/>>

32. ΚΕΠΕΑ ΓΣΕΕ (Κέντρο Πληροφόρησης Εργαζομένων και Ανέργων), <https://www.kepea.gr/aarticle.php?id=2005#>
33. <https://www.icon.org.uk/resources.html>
34. Dr. Collins F., NIH Director's Blog, 2 June 2020, *Will warm weather slow spread of novel coronavirus*, <<https://directorsblog.nih.gov/2020/06/02/will-warm-weather-slow-spread-of-novel-coronavirus/>>